

الله
رسول
محمد

GİZLİ
TƏHLÜKƏ:
QƏFLƏT

HARUN YƏHYA
(ADNAN OKTAR)

İnsanların böyük əksəriyyəti Allah'ın açıq ayələrindən, əmr və qadağalarından xəbərsiz şəkildə yalnız öz istək və arzuları yönündə yaşayırlar. Halbuki, yalnız qısa müddət yaşadıkları dünya həyatı hər şeyi ilə bir gün sona çatacaq. Onlar isə özləri və Allah'ın rızasından uzaq həyat sürən digər insanlar üçün hazırlanmış şiddətli və əbədi əzabdan xəbərsizdirlər. Qəflət bütün insanlar üçün diqqətli olmayıb Allah'a könlüdən boyun əymədiyi müddət boyu böyük təhlükədir. Çünki qəflətdə olan və ya qəflətə düşürülən bir adam Qurandakı əmr və qadağalara səmimi olaraq tabe olmadığına, bundan başqa, hər an qəflətə düşəcəyinin və ya düşünmədiyi müddətdə olduğu vəziyyətin fərqundə ola bilməz. Dolayısıyla, bu kitabı görənlər hər oxucu özünün də qəflətdə olacağını ehtimal edib oxumalı və özünü müstəğni, yəni gizli təhlükədən uzaqda və amanda görməməlidir. Çünki Rəbbimiz Quranda **“Xeyr! İnsan, doğrudan da, həddini aşır, özünün ehtiyacsız olduğunu zənn etdiyinə görə.”** (Ələq surəsi 6-7) buyurmuşdur.

Bu kitabda qəflətin Qurana əsasən nə olduğu açıqlanır və insanlar bu gizli təhlükəyə qarşı xəbərdar edilir.

MÜƏLLİF HAQQINDA: Harun Yəhya imzasından istifadə edən Adnan Oktar 1956-cı ildə Ankarada anadan olub. 1980-ci illərdən bəri imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər yazıb. Bununla yanaşı, müəllifin təkamülçülərin saxtakarlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologiyalarla qaranlıq əlaqələrini üzə çıxaran çox mühüm əsərləri var.

Müəllifin bütün əsərlərindəki ortaq məqsəd Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allah'ın varlığı, birliyi və axirət kimi əsas imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və batil əməllərini nümayiş etdirməkdir. Belə ki, müəllifin bu günə qədər 73 müxtəlif dilə tərcümə edilən 300-dən çox əsəri dünya səviyyəsində geniş oxucu kütləsi tərəfindən oxunur. Harun Yəhya Külliyyatı, Allah'ın izni ilə XXI əsrdə dünyadakı insanları Quranda tərif edilən hüzur və sülhə, doğruluq və ədalətə, gözəllik və xoşbəxtliyə aparmağa səbəb olacaqdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ
رَسُولُ
مُحَمَّدٍ

GİZLİ TƏHLÜKƏ QƏFLƏT

Harun Yəhya (Adnan Oktar)

YAZIÇI VƏ ƏSƏRLƏRİ HAQQINDA

Harun Yəhya təxəllüsündən istifadə edən yazıçı Adnan Oktar 1956- cı ildə Ankarada anadan olmuşdur. İbtidai və orta təhsilini Ankarada almışdır. Daha sonra İstanbul Memar Sinan Universitetinin İncəsənət fakültəsində və İstanbul Universitetinin Fəlsəfə bölməsində təhsil almışdır. 1980- ci illərdən bu yana imani, elmi və siyasi mövzularda bir çox əsər hazırlamışdır. Bununla yanaşı, yazıcının təkamülçülərin saxta- karlıqlarını, iddialarının əsassızlığını və darvinizmin qanlı ideologi- yalarla olan qaranlıq əlaqələrini ortaya qoyan çox əhəmiyyətli əsərləri vardır.

Harun Yəhyanın əsərləri təxminən 30.000 şəklində olduğu cəmi 45.000 səhifəlik külliyyatdır və bu külliyyat 73 fərqli dilə tərcümə edilmişdir.

Yazıcının təxəllüsü inkarçı düşüncəyə qarşı mübarizə aparan iki peyğəmbərin xatirəsinə hörmət olaraq adlarını yad etmək üçün Harun və Yəhya adlarından götürülmüşdür. Yazıçı tərəfindən kitabların üz qabığında Rəsulullahın (s.ə.v) möhürünün olmasının simvolik mənası isə kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Bu möhür Qurani- kərimin Allah'ın son kitabı və son sözü, Peyğəmbərimizin (s.ə.v) xatəmül- ənbiya olduğunun rəmzidir. Yazıçı bütün yayımlarında Qurani və Rəsulullahın sünnəsini özünə rəhbər etmişdir. Bu surətlə, inkarçı düşüncə sistemlərinin bütün təməl iddialarını bir- bir ortadan qaldırmağı və dinə qarşı yönələn etirazları tam susduracaq son sözü söyləməyi əsas almışdır.

Böyük hikmət və kamal sahibi olan Rəsulullahın möhüründən bu son sözü söyləmək niyyətinin duası olaraq istifadə edilmişdir.

Yazıcının bütün işlərindəki orta q hədəf Quranın təbliğini dünyaya çatdırmaq, beləliklə, insanları Allah'ın varlığı, birliyi və axirət kimi təməl imani mövzular üzərində düşünməyə sövq etmək və inkarçı sistemlərin əsassız təməllərini və azgün təbiiqlərini gözəlr öntünə çəkməkdir.

Necə ki, Harun Yəhyanın əsərləri Hindistandan Amerikaya, İngiltərədən İndoneziyaya, Polşadan Bosniya- herseqovinaya, İspaniyadan Braziliyaya, Malayziyadan İtaliyaya, Fransadan Bolqarıstana və Rusiyaya qədər dünyanın əlavə bir çox ölkəsində

sevilərək oxunur. İngilis, fransız, alman, italyan, ispan, portuqal, urdu, ərəb, alban, rus, boşnaq, uyğur, İndoneziya, Malay, benqal, serb, bolqar, Çin, Danimarka və İsveç dili kimi bir çox dilə tərcümə edilən əsərlər xaricdə geniş oxucu kütləsi tərəfindən izlənilir.

Dünyanın dörd tərəfində fəvqəladə təqdir toplayan bu əsərlər bir çox insanın iman etməsinə, bir çoxunun da imanında dərinləşməsinə vəsilə olur. Kitabları oxuyub araşdıran hər kəs bu əsərlərdəki hikmətli, dolğun, asan aydın olan və səmimi üslubun, ağıllı və elmi yanaşmanın fərqlində olar. Bu əsərlər sürətli təsir etmə, qəti nəticə vermə, etiraz və təkzib edilə bilinməyən xüsusiyyətləri daşıyır. Bu əsərləri oxuyan və üzərində ciddi şəkildə düşünən insanların artıq materialist fəlsəfəni, ateizmi və digər azğın görüş və fəlsəfələrin heç birini səmimi olaraq müdafiə etmələri mümkün deyil. Bundan sonra müdafiə etsələr də, ancaq romantik inadla müdafiə edəçəklər. Çünki fikri dayaqları aradan götürülmüşdür. Dövrümüzdəki bütün inkarçı cərəyanlar Harun Yəhya külliyyatı qarşısında fikirlə məğlub olmuşlar.

Şübhəsiz, bu xüsusiyyətlər Quranın hikmət və ifadə təsirliliyindən qaynaqlanır. Yazıçı bu əsərlərə görə öyünmür, yalnız Allah'ın hidayətinə vəsilə olmağa niyyət etmişdir. Bundan başqa, bu əsərlərin çap və nəşrində hər hansı bir maddi qazanc güdülmür.

Bu həqiqətlər göz önünə gətirildikdə insanların görmədiklərini görmələrini təmin edən, hidayətlərinə vəsilə olan bu əsərlərin oxunmasını təşviq etməyin də çox əhəmiyyətli xidmət olduğu ortaya çıxır.

Bu qiymətli əsərləri tanıtməyin yerinə insanların zehinlərini bulandıran, fikri qarışıqlıq meydana gətirən, şübhə və tərəddüdləri aparmaq və imanı qurtarmaq üçün güclü və iti təsiri olmadığı ümumi təcrübə ilə sabit olan kitabları yaymaq isə əmək və zaman itkisinə səbəb olar. İmanı qurtarmaq məqsədindən çox, yazıçının ədəbi gücünü vurğulamağa yönələn əsərlərdə bu təsirin əldə edilə bilməyəcəyi məlumdur. Bu mövzuda şübhəsi olanlar varsa, Harun Yəhyanın əsərlərinin tək məqsədinin dinsizliyi yox etmək və Quran əxlaqını yaymaq olduğunu, bu xidmətdəki təsir, müvəffəqiyyət və səmimiyyətin açıq şəkildə göründüyünü oxucuların ümumi qənaətindən anlaya bilərlər.

Bilmək lazımdır ki, dünyadakı zülm və qarışıqlıqların, müsəlmanların çəkdiyi əziyyətlərin təməl səbəbi dinsizliyin fikri hakimiyyətidir. Bunlardan xilas olmağın yolu isə dinsizliyin fikirlə məğlub edilməsi, iman həqiqətlərinin ortaya qoyulması və Quran əxlaqının insanların qavrayıb yaşaya biləcəkləri şəkildə izah edilməsidir. Dünyanın gündən-günə daha çox büründüyü zülm, fəsad və qarışıqlıq mühiti diqqətə alındığında bu xidmətin mümkün qədər sürətli və təsirli şəkildə edilməsinin lazım olduğu aydındır. Əks halda, çox gec ola bilər.

Bu əhəmiyyətli xidmətdə öndərliyi üzərinə götürən Harun Yəhya külliyyatı Allah'ın izni ilə 21-ci əsrdə dünya insanlarını Quranda təsvir edilən hüsur, sülh, düzgünlük, ədalət, gözəllik və xoşbəxtliyə daşımağa vəsilə olacaq.

OXUCUYA

- Bu kitabda və digər işlərimizdə təkamül nəzəriyyəsinin süqutuna xüsusi yer ayrılmasının səbəbi bu nəzəriyyənin hər cür din əleyhdarı olan fəlsəfənin təməlini meydana gətirməsidir. Yaradılışı və dolayısıyla Allah'ın varlığını inkar edən darvinizm 150 ildir ki, bir çox insanın imanını itirməsinə və ya şübhəyə düşməsinə səbəb olmuşdur. Buna görə də, bu nəzəriyyənin yalan olduğunu gözlər önünə gətirmək əhəmiyyətli imani bir vəzifədir. Bu əhəmiyyətli xidmətin bütün insanlığa çatdırılması isə zəruridir. Bəzi oxucularımız ola bilər ki, yalnız bir kitabımızı oxumaq imkanı tapa bilər. Bu səbəblə, hər kitabımızda bu mövzuya xülasə də olsa yer ayrılması uyğun hesab edilmişdir.
- Qeyd edilməsi lazım olan başqa bir xüsusi də bu kitabların məzmunu ilə əlaqədardır. Yazıcının bütün kitablarında imani mövzular Quran ayələri yönündə izah edilir və insanlar Allah'ın ayələrini öyrənməyə və yaşamağa dəvət edirlər. Allah'ın ayələri ilə əlaqədar bütün mövzular oxucuda heç bir şübhə və ya sual buraxmayacaq şəkildə açıqlanmışdır.
- Bu mövzuda istifadə edilən səmimi, sadə və səlis üslub isə kitabların hamı tərəfindən rahat başa düşülməsini təmin edir. Bu təsirli və sadə izah sayəsində kitablar “bir nəfəsə oxunan kitablar” ibarətinə tam uyğun gəlir. Dini qəti şəkildə rədd edən insanlar belə bu kitablarda bildirilən həqiqətlərdən təsirlənir və yazılanların doğruluğunu inkar edə bilmirlər.
- Bu kitab və yazıcının digər əsərləri oxucular tərəfindən şəxsən oxuna biləcəyi kimi, qarşılıqlı söhbət şəraitində də oxuna bilər. Bu kitablardan istifadə etmək istəyən bir qrup oxucunun, kitabları bir yerdə oxumaları mövzu ilə əlaqədar öz təfəkkür və təcrübələrini də bir-birlərinə ötürmək baxımından faydalıdır.
- Bununla belə, yalnız Allah'ın razılığı üçün yazılan bu kitabların tanınmasında və oxunmasında iştirak etmək də böyük xidmətdir. Çünki yazıcının bütün kitablarında isbat və razı salıcı yön son dərəcə güclüdür. Bu səbəblə, dini izah etmək istəyənlər üçün ən təsirli üsul bu kitabların digər insanlar tərəfindən də oxunmasının təşviq edilməsidir.
- Kitablarda arxasına yazıcının digər əsərlərinin təqdimatının əhəmiyyətli səbəbləri vardır. Bu sayədə kitabı nəzərdən keçirən şəxs yuxarıda yazılan xüsusiyyətləri daşıyan və oxumaqdan xoşlandığını ümid etdiyimiz bu kitabla eyni xüsusiyyətlərə sahib daha bir çox əsərin olduğunu görür, imani və siyasi mövzularda faydalana biləcəyi zəngin bir qaynağın mövcudluğuna şahid olacaq.
- Bu əsərlərdə digər bəzilərində görülən, yazıcının şəxsi qənaətlərinə və şübhəli qaynaqlara əsaslanan izahlara, müqəddəsata qarşı lazım olan ədəb və hörmətə diqqət yetirilməyən üslublara, şübhəli və həmçinin incidici yazılara rast gələ bilməzsiniz.

**Bu kitabda istifadə edilən ayələr Ə. Musayevin tərcümə etdiyi
Qurani- kərim kitabından götürülmüşdür.**

İÇİNDƏKİLƏR

YARADILIŞ HƏQİQƏTİ	8
GİRİŞ	31
QƏFLƏT HALI	35
QƏFLƏTDƏ OLANLARIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ ...	48
QƏFLƏTİN SƏBƏBLƏRİ	59
QƏFLƏTDƏN XİLAS OLMAQ ÜÇÜN	67
QƏFLƏTİN SONU	88
NƏTİCƏ.....	90
ƏLAVƏ BÖLMƏ: TƏKAMÜL YALANI	92

**YARADILIŞ
HƏQIQƏTİ**

Tək bir zülalın təsadüfən meydana g lm  ehtimalı 10^{950} də bir ehtimaldır ki, bu da qeyri- m mk n  bərabərdir. Bir d n  zülal belə təsadüfən meydana g l  bilmədiyi halda darvinistlər milyonlarla zülaldan yaranan mənim kimi bir canlının təsadüfən meydana gəldiyini iddia edirlər.

www.kuranvebilim.com

Sizin Tanrınız ancaq o Allah'dır ki, Ondan başqa heç bir tanrı yoxdur. O, elm ilə hər şeyi ehtiva etmişdir! (Taha surəsi, 98)

Bir insanın burnunda 5-10 milyona yaxın qoxu hiss etmə hüceyrəsi var ikən, mənim burnumda 220 milyona qədər qoxu hiss etmə hüceyrəsi var. Sahib olduğum hər xüsusiyyət uca Allah'ın mənə verdiyi bənzərsiz bir nemətdir.

www.yaratilismuzesi.com

**Heç yaradan yaratmayana bənzəyərmi?!
Məgər düşünürsünüz?! (Nəhl surəsi, 17)**

Allah anamın qarında tək bir ortaq ana hüceyrəni çoxaldıb mənim bütün toxumalarımı, orqanlarımı, üzümü və gözlərimi meydana gətirdi. Rəbbim yaratdığı bütün hüceyrələrimə nə qədər çoxalmalarımın, nə vaxt dayanmalarımın lazım olduğunu və hansı orqanlarımı meydana gətirmələrinin lazım olduğunu müntəzəm ilham edir.

Allah belə buyurdu: “İki tanrı qəbul etməyin. O, yalnız tək bir Tanrıdır. Ancaq Məndən qorxun!” Göylərdə və yerdə nə varsa, hamısı Onundur! Din də daim Onundur. Belə olduğu təqdirdə, Allah’dan başqasındanmı qorxursunuz? (Nəhl surəsi, 51- 52)

www.bilgilerdunyasi.net

Darvinistlər mənim sahib olduğum tək bir hüceyrəni belə açıqlaya bilmədiyi halda, mənim bütün gözəlliyimin, ətrafımdakı ağacların, digər çiçəklərin, meyvələrin və ucsuz-bucaqsız meşələrin təsadüfən meydana gəldiyini iddia edərlər. Halbuki, məni də, ətrafımdakı bütün ehtişamlı gözəllikləri də yaradan aləmlərin Rəbbi olan uca Allah'dır. (Sağdakı şəkil)

www.yaratilisguzellikleri.com

O, göylərin və yerin, onların arasında olan hər şeyin Rəbbidir! Yalnız Ona ibadət et və Onun ibadətinə səbirli ol... (Məryəm surəsi, 65)

Darvinistlər anamın mənə olan şəfqətini kor təsadüflərə bağlayırlar. Amma şüursuz halda inkişaf edən hadisələrin fədakarlıq, şəfqət və həmrəylik kimi şüur və ağıl tələb edən xüsusiyyətləri necə meydana gətirdiyini heç bir şəkildə açıqlaya bilməzlər.

www.darwininbilmedikleri.com

(Bütün bunlar Rəbbinə tərəf) dönüb qayıdan hər bir bəndə üçün ibrət dərsi və öyüd- nəsihət olsun deyə etdik. Biz göydən bərəkətli su endirdik, sonra onunla bağlar və biçilən taxıl dənələri yetişdirdik. (Qaf surəsi, 8- 9)

www.yaratilismucizesi.com

Sahib olduđum tək bir DNT- nin hər hansı bir pilləsindəki, məsələn, 719 milyon 348 min 632- ci pilləsindəki tək bir hərfin səhv kodlaşdırılması kimi bir xəta belə mənim üçün qorxunc nəticələrə yol açə bilər. Buna baxmayaraq, darvinistlər qüsursuz quruluşu ilə mənim təsadüfi hadisələrin bir nəticəsi olduđumu iddia edirlər. Bunun qeyri-mümkün olduđu açıq- aşkardır.

www.darwinnedenyaindi.com

Düşmənlərimizə qarşı olduqca yırtıcı olduğumuza baxmayaraq, ailəməzə son dərəcə şəfqət və sevgi göstəririk. Əgər hər şey darvinistlərin dediyi kimi, şüursuz hadisələrin nəticəsində inkişaf edirsə və onların iddia etdiyi kimi təbiətə yalnız mübarizə hakimdirsə, bu vəziyyətdə, sevgini, şəfqət və himayəni, övladlarımıza qarşı fədakar davranışlarımızı heç bir şəkildə bilməməli idik.

www.kurandayaratilis.com

"Keçmişdə yaşayan tısbağalara Almaniyadakı Trias dövrünə aid fosil yataqlarında rast gəlmək mümkündür. Onlar dövrümüzdəki tısbağalara çox oxşasa da, sərt qabıqları ilə digərlərindən fərqlənirlər. İbtidai tısbağalara aid isə heç bir iz tapılmamışdır. Halbuki, tısbağaların fosilləşməsi çox asan prosesdir və onlara aid kiçik qalıqlar tapılsaydı, asanlıqla tanınardı". (Robert Carroll, *Vertebrate Paleontology and Evolution*, səh. 207)

www.surungenfosilleri.com

37- 23 milyon illik
tısbağa fosili

Maralların onlarla növündən biri olan xallı marala dünyanın bir çox bölgəsində rast gəlmək mümkündür. Fosilləşərək bu günə qədər qorunan bu maral kəlləsi yer üzündə təkamüli bir inkişafın yaşanmadığını, canlıların yaradıldığı ilk halları ilə bugünkü görünüşləri arasında heç bir fərqi olmadığını ortaya qoyur.

www.darwinistneleridusunmez.com

78 milyon illik marala aid kəllə sümüyünün dövrümüzdəki marallardan heç bir fərqi yoxdur.

Təkamülçülərin iddiaları doğru olsaydı, keçmişdə həm antilop xüsusiyyəti daşıyan və həm də fərqli bir canlı növünün xüsusiyyətlərinə sahib olan bir çox qəribə canlı olardı. Lakin say-sız nağil və xəyali ssenari ilə dolu olan təkamülçü yayımlarda bir ədəd belə ara canlı fosili sərgilənmir. Çünki belə bir canlı tarixin heç bir dövründə yaşamamışdır. Bütün canlılar şəkildə nümunəsi görülən 83 milyon illik antilop kimi, var olduqları ilk halları ilə günümüzə qədər gəlmişlər.

*83 milyon
illik antilop
kəllə sümüyü*

“Mustelidea” fəsiləsinə daxil olan dələlər milyon illərlə dəyişməyən görünüşləri ilə təkamülün iddialarını təkzib edən canlılardan biridir. Aparılan geoloji araşdırmalar digər bütün elm sahələri kimi, təkamül nəzəriyyəsinin əsassızlığını ortaya qoyarkən yaradılışın açıq bir həqiqət olduğunu göz önünə çəkir.

www.kafatasifosilleri.com

Yuxarıdakı şəkildə 23- 5 milyon illik dələyə aid kəllə sümüyündən də görüldüyü kimi, dələlər əsrlərdir ki, heç bir dəyişikliyə məruz qalmayıblar və bu isə onları Allah'ın yaratdığını sübut edir.

Şimal qütb bölgəsində ara- sıra mənfi 40 dərəcəyə çatan soyuqda yaşayan qütb tülküləri bəslənmək üçün bəzən 1000 kilometr yol qət edirlər. Allah'ın çətin şərtlərə dözümlü yaratdığı qütb tülküsünün fosil kəllələri günümüzdəki canlı nümunələri ilə tam eynilik təşkil edir. Bu açıq- aşkar dəlil bütün canlılarda olduğu kimi, tülkülərin də yaradıldığı ilk andakı halları ilə indiki dövrdə də mövcud olduqlarını göstərir.

www.evrinmasali.com

Yan tərəfdəki şəkildə Çində tapılmış 8.2 milyon illik qütb tülküsünün kəllə sümüyü göstərilmişdir, alt tərəfdəki şəkildə isə dövrümüzdə yaşayan qütb tülküsü göstərilmişdir.

Darvinistlərin 150 il davam edən ara forma fosili axtarışı ümitsizliklə nəticələnmişdir. Hazırda təkamülçülərin dəlil kimi ortaya qoya biləcəyi heç bir tapıntı yoxdur. Antropoloq Cefrey Şvarc fosil qeydlərinin darvinizmin əleyhinə olduğunu belə ifadə edir: *"Bir çox paleontoloq qalıq qeydlərində itkin halqaları tapmaq əvəzinə yalnız böyük boşluqlarla və bu günə qədər yazılmış fosil növləri arasında hər hansı bir ara forma olmadığı gerçəyi ilə üz-üzə gəldi"*. (Schwartz, Jeffrey H., *Sudden Origins*, 1999, s. 89)

www.hayvanlaralemi.net

Yuxarıdakı şəkildə 23-5 milyon illik qütb porsuğunun kəllə sümüyü və dövrümüzdə yaşayan bir qütb porsuğu göstərilmişdir.

Mürəkkəb balıqlarının tarix boyu heç bir dəyişikliyə məruz qalmadığını sübut edən bu 95 milyon illik fosil təkamülçülərin iddialarını təkzib edir. Bu fosillər qarşısında əli bağlı olan təkamülçülər öz iddialarını sübut edən heç bir dəlil tapa bilmirlər.

www.kuranevrimiyanliyor.com

Yuxarıdakı şəkildə Livanda tapılmış 95 milyon illik mürəkkəb balığı, altındakı şəkildə isə dövrümüzdə yaşayan mürəkkəb balığı göstərilmişdir.

Günümüzdəki pandaların daşdığı bütün xüsusiyyətlərə sahib olan və bundan 96 milyon il əvvəl yaşamış pandalar təkamüllü rədd edir. Fosillərlə isbat edilən bu həqiqət açıq və dəqiq olaraq ortadadır. Darwinistlərin israrla gizlətməyə çalışması bu həqiqəti dəyişdirməz. Canlılar təkamüllü müddət nəticəsində ortaya çıxmamışdır. Canlı və cansız bütün varlıqları Allah yaratmışdır.

www.fosillerevrimireddediyor.com

Yuxarıdakı şəkildə 96 milyon illik pandaya məxsus kəllə sümüyü göstərilmişdir.

Fosil qeydləri qum tülkələrinin həmişə qum tülküsi olaraq mövcud olduğunu, başqa bir canlıdan törəmədiklərini isbat etmişdir. Günümüzdəki qum tülkələri ilə hər yöndən eyni olan şəkildəki 86 milyon illik qum tülküsi kəllə fosili təkamülçülərin yalnız xəyallarını dilə gətirdiklərinin dəlidir. Təkamülçü fərziyələr elmi istinaddan məhrumdur.

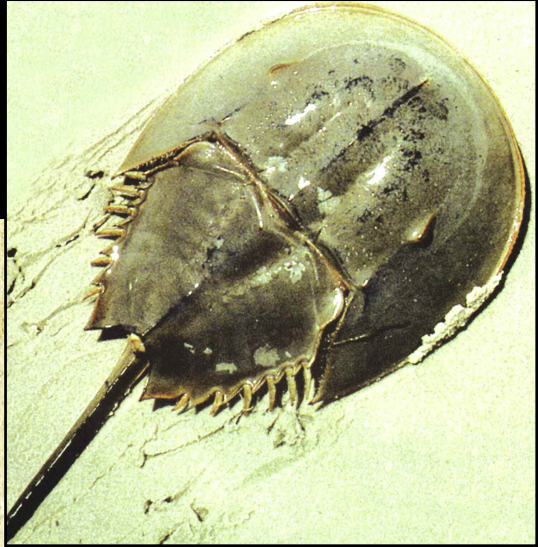
Dövrümüzdə yaşayan qum tülkələri ilə eyni xüsusiyyətlərə sahib olan 86 milyon illik bu kəllə sümüyü təkamülçülərin iddialarını bir daha təkzib edir.

At nalı yengəcləri, chelicerata cinsinə sinfinə daxildirlər, həmçinin hörümçəklər və əqrəb sinfinə də yaxındırlar. Şəkildə 150 milyon illik at nalı yengəci fosili göstərilmişdir. Bu fosil bir daha təkamülü yalanlayır və yaradılışın açıq- aşkar gerçək olduğunu təsdiq edir.

www.evrinbelgeseli.com

Şəkildə dövrümüzdə yaşayan bir at nalı yengəci, altında isə 150 milyon illik Almaniya da tapılmış at nalı yengəci fosili göstərilmişdir.

Təkamülçülərin uzun illər boyu axtardığı ara keçid fosilləri heç bir şəkildə tapılmır və digər tərəfdən yaradılış həqiqətini ortaya qoyan fosillərə hər gün bir yenisi əlavə olunur. Şəkildəki zebra kəllə fosili də bu nümunələrdən biridir. Diş və çənə quruluşu günümüzdəki nümunələrindən fərqsiz olan bu fosil təkamül nəzəriyyəsinin böyük bir uydurmada ibarət olduğunu, bütün canlıları Allah'ın yaratdığını bir daha təsdiq edir.

www.dominikamberleri.com

Yuxarıdakı şəkildə diş və çənə sümüyü quruluşu ilə dövrümüzdə yaşayan növlərindən heç fərqlənməyən 70-40 milyon illik zebrin kəllə sümüyü fosili göstərilmişdir.

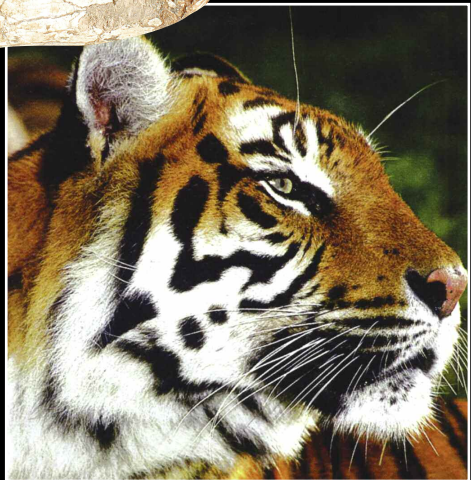

Darvinistlərin açıqlaya bilmədiyi mövzulardan biri də məməlilərin mənşəyidir. Təkamülçülər məməlilərin mənşəyinə və bu sinfə daxil olan canlıların bir- biriləri ilə olan sözdə təkamüli qohumluq əlaqələrinə dair heç bir dəlil göstərə bilməzlər. 90 milyon illik bu pələng kəllə fosili də təkamül nəzəriyyəsinin çıxılmaz vəziyyətdə olduğunun dəlillərindən biridir.

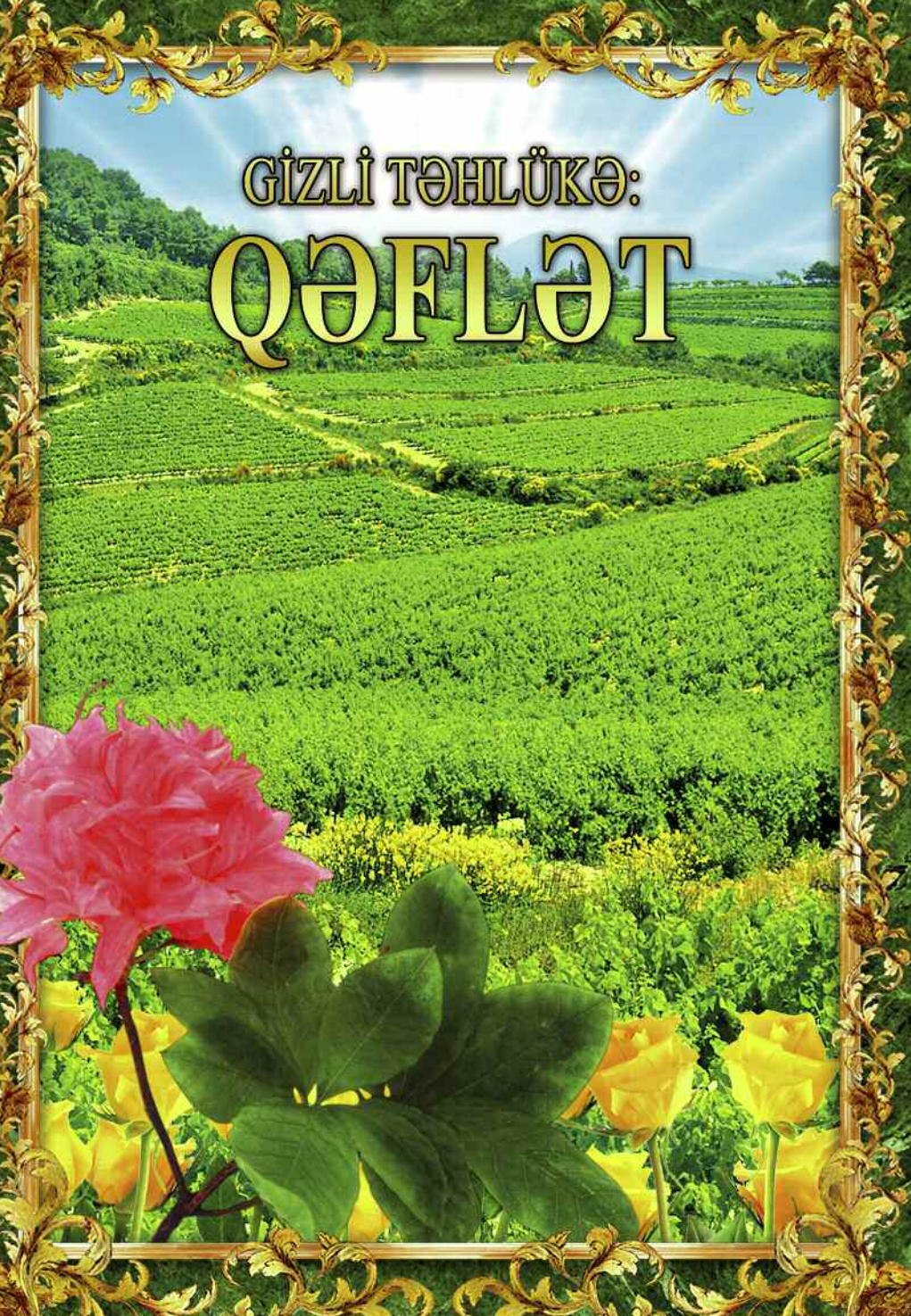
www.kambriyenvedarwin.com

*90 milyon illik
pələng kəllə fosili*

GİZLİ TƏHLÜKƏ:
QƏFLƏT

GİRİŞ

Kiçik bir uşağın şən hərəkətləri insanı heyran edir. Çünki böyük yüklərə olduqca əhəmiyyətli olan, üzərində uzun düşündükləri, ciddi qərar aldıqları, reaksiya verdikləri hadisələrin ona görə bir mənası yoxdur. Məsələn, nə iqtisadi böhranlar, nə təbii fəlakətlər, nə dünyada yaşanan müharibələr və nə də edilən zülmələr onun üçün bir şey ifadə edər. Ətrafında olub keçənlərdən xəbərsiz halda və acmaq, susmaq və oynamağını itirmək kimi səbəblərin xaricində heç bir şeydən narahatlıq duymadan öz dünyasında yaşayar. Hüzurunu pozan bu səbəblər olmadığı müddətdə şüursuz olaraq yatmağa, oynamağa və gülməyə davam edər.

Lakin bir çox insanın (hər nə qədər ilk baxışda fərqi varılmasada) şüur baxımından bu kiçik uşaqdan çox fərqi yoxdur. Bu şüursuzluq Allah'ın və axirətin varlığı, özünün yaradılış məqsədi, ölümün mütləq reallaşan qəti həqiqət olduğu, öldükdən sonra hər etdiyinin hesabının Allah'a mütləq verəcəyi kimi ən əhəmiyyətli həqiqətlərin qavranılmasında yaşanır.

İnsanların böyük əksəriyyəti Allah'ın açıq ayələrindən, əmr və qadağalarından xəbərsiz şəkildə yalnız öz istək və arzuları yönündə yaşayırlar. Bu insanların dünya nemətlərinə sahib olmaq, xoşbəxt olmaq, əylənmək və nəfsani arzularını təmin etmək xaricində başqa istəkləri yoxdur. Yalnız dünyanın cazibədar bəzəyinə maraqlı duyur və istədikləri şeylərə sahib olmaq üçün həyatı boyunca səy göstərirlər. Ən böyük sıxıntını isə bu səylərinin boşa çıxması və yaxud əllərindəkini itirmələri nəticəsində yaşayırlar.

Halbuki, yalnız qısa müddət yaşadıqları dünya həyatı hər şeyi ilə bir gün sona çatacaq. Onlar isə özləri və Allah'ın rızasından uzaq həyat sürən digər insanlar üçün hazırlanmış şiddətli və əbədi əzabdan xəbərsizdirlər. Böyük qorxu və çətinlik görəcəkləri axirət gününə doğru irəliləyərkən dünyanın keçici bəzəyinə həvəslə bağlanıb, yalnız dünyəvi maraqları itirmənin narahatlığını və kədərini duyarlar.

İnsanların Allah'ın açıq dəlillərinə, əmr və xəbərdarlıqlarına baxmayaraq, göstərdikləri bu şüursuz və maraqsız hala qəflət adı verilir.

Allah hər insan üçün vücudu da daxil olmaqla, baxdığı hər yerdə Öz varlığını xatırladan müxtəlif gözəllik və nemətlər yaratmışdır. Həyatımızın hər anı, gözümüzü çevirdiyimiz hər yer saymaqla bitməyən yaradılış möcuzələri ilə bəzədilmişdir. Bu həqiqət Quranda belə bildirilir:

Həqiqətən, göylərin və yerin yaradılmasında, gecə ilə gündüzün bir-birini əvəz etməsində, içərisində insanlar üçün mənfəətli şeylər olan gəmilərin dənizlərdə üzməsində, quruyan yer üzünü Allah'ın göydən yağmur yağdıraraq yenidən diriltməsində, cins-cins heyvanları onun hər tərəfə yaymasında, göylə yer arasında ram edilmiş küləyin və buludların bir səmtdən başqa səmtə döndərilməsində əlamətlər vardır. (Bəqərə surəsi, 164)

Səhər qalxdığımız andan etibarən axşam təkrar yatana qədər etdiklərinizi, qarşılaşdığımız hadisə və görüntüləri düşünün. Oyanıb güzgüyə baxdığımızda uzun yuxudan sonra təkrar canlanan və sizin heç bir müdaxiləniz olmadan öz-özünə bütün funksiyalarını ara vermədən davam etdirən vücudunuzu görürsünüz. Tək bir hüceyrənin çoxalmasından meydana gələn, bu anda da təxminən 100 trilyon hüceyrədən ibarət olan simmetrik və estetik görünüşə sahib olan və siz heç fərqi deyil ikən. içində ard-arda yüzlərlə qüsursuz və qa-

rıxıq əməliyyatın meydana gəldiyi vücudunuz bir gün əvvəlki halı ilə qarşınızdadır.

Ancaq bir çox insan bu həqiqətin şüurunda olmadan hərəkət edir. Səhər qalxanda aynaya baxarkən, ümumiyyətlə, üzünün ümumi görünüşü, baxımı və ya saçının forması xaricində başqa bir şeyi ağılına gətirməz. Zehində, ümumiyyətlə, iş, məktəb və ya gün içində edəcəklərindən başqa bir düşüncə yoxdur. Halbuki, əksəriyyətin diqqətindən qaçan həqiqət budur: yeni başlayan günlə bütün insanlara Allah'a yönəlmələri və ya Ona olan yaxınlıqlarını artırmaları üçün yeni fürsət əlavə verilmişdir. Bəlkə də bu fürsət insana verilən son fürsətdir. Kim bilir, bəlkə də o gün dünyada keçirəcəyi son gündür. Çox təəssüf ki, insanların böyük əksəriyyəti özlərinə verilən bu fürsətin fərqi nə varmırlar. Bu səbəblə də, ümumiyyətlə, zehinlərini Allah'ı deyil, özlərini və ya ətraflarındakı insanları razı salmağı düşünərək və bunun planlarını quraraq məşğul edirlər. Bu vəziyyəti bir örnəklə açıqlayaq:

Bir bilik yarışını düşünün. Yarışı qazanana böyük miqdarda pul verilsin. Yarış əsnasında, görəsən, yarışçı necə davranar? Sualları dinləyib cavablarını düşünməyin yerinə ətrafına baxıb əylənər? Yoxsa sualı soruşan aparıcının paltarını, səs tonunu, saçını tənqid edər və ya sualın cavabını düşünməyin əvəzinə sabah nə edəcəyini, nə geyəcəyini düşünər?

Tam əksinə, bu adam çox diqqətlə aparıcını dinləyər, şüuru tam açıq olar. Məhdud vaxtını yaxşı qiymətləndirməyə çalışır. Cavabı tapmaq üçün diqqətini cəmləyər. Müvəffəqiyyətli olmaq üçün, şübhəsiz ki, mövzudan başqa heç bir şeylə maraqlanmaz. Əksinə, əlindəki fürsəti ən gözəl şəkildə qiymətləndirməyə çalışır. Amma indi saydığımız şeylərdə mənasız davranışlara yol verərsə, yarışçının ağılsızlıq etdiyini, başqa sözlə, qəflət içində olduğunu düşünərik.

Lakin bir çoxlarının qəflət halı verdiyimiz bu nümunəyə görə

daha da ciddi ölçülərdədir. Bu qəflət halı insanların Allah'ın özlərini qulluq etmələri üçün yaratdığıнын şüurunda olmadan Allah'ın əmr və qadağalarından tamamilə uzaq bir həyat yaşamalarıdır.

Qəflət bütün insanlar üçün diqqətli olmayıb Allah'a könlədən boyun əymədiyi müddət boyu böyük təhlükədir. Çünki qəflətdə olan və ya qəflətə düşürülən bir adam Qurandakı əmr və qadağalara səmimi olaraq tabe olmadığıнын, bundan başqa, hər an qəflətə düşəcəyinin və ya düşünmədiyi müddətdə olduğu vəziyyətin fərqlində ola bilməz. Dolayısıyla, bu kitabı görən hər oxucu özünün də qəflətdə olacağını ehtimal edib oxumalı və özünü müstəğni, yəni gizli təhlükədə uzaqda və amanda görməməlidir. Çünki Rəbbimiz Quranda **“Xeyr! İnsan, doğrudan da, həddini aşır, özünün ehtiyacsız olduğunu zənn etdiyinə görə.** (Ələq surəsi 6-7)” buyurmuşdur. İnsan ancaq müstəğniyyətdən çəkdiyində Quran ayələrinə görə öz vəziyyətini təhlil edər, həmçinin qüsurları və səhvlərini düzəldərək laqeyd yanaşdığı mövzuları düzəldər. Çünki insanın davamlı qəflət içində qalmasının və qəflətin dərinliyinin gün keçdikcə artmasının ən böyük səbəbi insanın özünü mükəmməl və qüsursuz görməsi, halından razı olmasıdır.

Bu kitabın məqsədi qəflətin Qurana görə tərifi vermək və insanların bu gizli təhlükəyə qarşı xəbərdar etməkdir. Eyni zamanda, bir çox insanın şüursuz və cahil olaraq düşdüyü qəflət halının fərqlinə varmalarını təmin edib bu vəziyyətdən xilas olmalarına köməkçi olmaq və möminləri şeytanın bu gizli tələsinə qarşı hər an ayıq və diqqətli olmağa dəvət etməkdir.

QƏFLƏT HALI

Qəflət halı girişdə də qısa şəkildə bildirdiyimiz kimi, insanın Allah'ın və axirətin varlığından xəbərsiz olması və ya xəbəri olduğu halda bu bilginin tələb etdiyi şüur və məsuliyyəti, davranış şəklini göstərməyərək əhəmiyyət verməməsidir. Qəflət halı bəzən iman edən bir kimsə üçün qısa müddətli, keçici bir unutqanlıq və ya dalğınlıq şəklində ola bildiyi kimi, bəzən də Allah'a iman etməyən və ya Ona ortaq qoşanlarda olduğu kimi, bütün həyatını və həyatının hər xüsusiyyətini bürüyən dərəcədə dərin ola bilər.

Dünyada bir çox insan yaradılış məqsədini düşünmədən nəfsinin arzuları ilə əylənib, mənasız və faydasız işlərlə məşğul olur, bu minvalla, şüursuz halda yaşamağa davam edir. Beləliklə, dünyadakı nemətlərin ən yaxşısına və ən çoxuna sahib olmağı hədəf seçir. Onun üçün əhəmiyyətli olan “dünyaya yenə gəlməyəcəyik ki...” düşüncəsi ilə bu zamanı ən yaxşı şəkildə qiymətləndirməkdir. Buna görə də yaşadığı zamana yalnız özünə görə ən çox zövqü və əyləncəni sığdırmağa çalışır. Öləcəyini bilir, ancaq öldükdən sonra özünü gözləyən əbədi əzabdan xəbərsizdir və ya Allah'ın üstün gücünü qavraya bilmədiyi üçün bu əzabın şiddətini düşünməz. Halbuki, bu əzabın şiddəti Quranın bir çox ayəsində təsvir edilir. (Ətraflı məlumat üçün baxın, Harun Yəhya, “*Ölüm-qiyamət-cəhənnəm*”). Bu ayələrdən bəziləri belədir:

... Əgər zülm edənlərin vaxtında görəcəkləri əzabdan xəbərləri olsaydı, onlar bütün qüdrətin Allah'a məxsus ol-

duğunu və Allah'ın əzabının şiddətli olacağını bilərdilər. (Bəqərə surəsi, 165)

O gün (Allah'ın) etdiyi əzabı heç kəs edə bilməz! Heç kəs Onun kimi zəncirləyə bilməz (Fəcr surəsi, 25-26)

Onlar qaynayan cəhənnəmə atıldıqları zaman onun dəhşətli uğultusunu eşidəcəklər! O, qeyzindən az qala parça-parça olsun. Hər hansı bir tayfa ora atıldıqca onun gözətçiləri onlardan: “Məgər sizə qorxudan bir peyğəmbər gəlməmişdimi?” – deyə soruşacaqlar. (Mülk surəsi, 7-8)

... Cəhənnəmin alovlanmış odu kifayət edər! Ayələrimizi inkar edənləri oda atacağıq. Onların dəriləri bişdikcə, əzabı dadsınlar deyə, o dəriləri başqası ilə əvəz edəcəyik. Əlbəttə, Allah yenilməz qüvvət, hikmət sahibidir! (Nisa surəsi, 55-56)

Qəflət içindəki insanların çoxu Allah'ın varlığını bilir, ancaq Ona qəti bir bilgi ilə iman etməz, təslim olmazlar. Bu səbəblə də, həyatda hər bir çətin və sıxıntılı hadisədə təvəkkül etmədiyinə görə dərin bir acı və kədər duyurlar. Ən kiçik çətinliyin belə həyatlarını alt-üst etməyə bəs etdiyi bu insanlar cəmiyyətdə bədbin, bədbəxt və depressiyaya düşmüş insan tiplərini meydana gətirirlər.

Olduqca mənasız və faydasız işlərlə keçirdiyi uzun zamanları çoxlu iş, məşğuliyyət olaraq səciyyələndirirlər. Bu mənasız işləri səbəbi ilə də özlərini önəmli və səriştəli görürlər. Halbuki, bu iş çoxluğu qəflətdəki insanın şüursuzluğunu qızıqdıran mənasız əyləncədən başqa bir şey deyil. İnkər edənlərin mənasız əyləncələri ayələrdə belə təsvir edilir:

Kafirələr yəqin ki, müsəlman olmalarını istərdilər! Qoy, hələ yeyib içsünlər, ləzzət alsınlar, arzuları-ümidləri başlarını qatsın. Sonra biləcəklər! (Hicr surəsi, 2-3)

Qəflət Allah'ı və axirət gününü unutmuş insanları ətraflı sarıyan gizli xəstəlik kimidir. Bu, insanın beynini keyləşdirən, aqlını örtən bir xəstəlikdir. Bu keylik və şüursuzluq içində insan özünü əhatə edən və gözləyən həqiqətlərin fərqində olmaz. Bu səbəblə, qəflətdəki insanlar görmək, eşitmək kimi hissələrə sahib olmalarına baxmayaraq, gördüklərini və eşitdiklərini qiymətləndirmək, mühakimə etmək qabiliyyətini itirmişlər. Çünki özlərini bürüyən qəflət ağıllarını örtmüşdür. Qəflət içindəki insanlar bütün vaxtlarını nəfslərinin hədsiz istəklərini təmin etmək üçün sərf edirlər, başqa bir şey düşünməzlər. Bütün mənliklərini həsr etdikləri nəfslərini bir ilah kimi qəbul etmişlər. Onların vəziyyəti Quranda belə bildirilir:

Nəfsini özünə tanrı edəni gördünmü? Onun vəkili sənmi olacaqsan? Yoxsa elə güman edirsən ki, onların əksəriyyəti eşidəcək və ya fikirləşəcək? Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə, ondan daha çox zəlalət yolundadırlar. (Furqan surəsi, 43-44)

Qəflətin əhəmiyyətli xüsusiyyətlərindən biri də insanı həqiqətlərdən uzaqlaşdırıb xəyal dünyasında yaşamasıdır. Məsələn, gənclər davamlı olaraq gələcəklə əlaqəli xəyallar qururlar və beyinlərini yalnız bununla məşğul edirlər. Qurulan xəyalların nəticəsində də sanki bunlar həqiqət imiş kimi xoşbəxtlik hissi keçirirlər. İrəli yaşlarda isə insanlar daha məhdud xəyallar qurub xatirələri ilə zaman keçirir və bunlarla yaşayırlar. Qısa bir zamanda yaxınlarına danışacaq çoxlu xatirə tapa bilir və bunları dilə gətirərkən o anki həyəcan və ya hüznü sanki yenidən duyurlar.

Göründüyü kimi, qəflət içindəki insanların beyinləri xəyal və xatirələrlə çox məşğuldur. Amma əsl düşünləməsi lazım olan axirət günü, cənnət və cəhənnəm kimi gerçəkləri görməməzliyə vururlar. Bu insanlar nə fikirlərində, nə də qəlblərində Allah ilə əlaqə halında deyildirlər. Qafil insan həqiqətləri xəyallarında dumanlı və qaranlıq bir yer hesab edir və bu, bir an aqlına gəldiyində bunları düşünməkdən imtina edib dərhal xülyalarına geri dönr.

Qəflət gözləri zəif bir insanın baxdıqlarını dumanlı və ya qarışıq görməsinə bənzəyir. Bu insan gördükləri haqqında ətraflı məlumata sahib ola bilməz. Ancaq eynək taxdığında görünüş dəqiqləşir və hər şeyi ən incə detalına qədər görə bilir. Artıq görünüşdəki dəqiqlik sayəsində eynəklər olmadığında nə qədər az gördüyünün, hətta görə bilmədiyinin tam olaraq fərqində olur.

Qəflət içindəki bir insan üçün də bənzər (ancaq daha ciddi və əhəmiyyətli) bir qəbul nöqsanlığı söz mövzudur. Qəflət içində ikən insanın Allah'ın varlığını, üstün izzət və şərəfini gərəyi kimi təqdir edə bilməsi mümkün deyil. Ancaq səmimi bir şəkildə ürəkdən Allah'a yönəldiyi, dua etdiyi, təfəkkür etdiyi və Allah'ın hədlərinə riayət etdiyi zaman içində olduğu qəflətin ölçüsününün fərqində olur. Bunun nəticəsində isə qəflətin səbəb olduğu qavrama zəifliyi Allah'ın izni ilə qalxır, həqiqətləri açıq və dəqiq şəkildə görüb qavrayır.

İnkər edənlərin qəflət halı

Allah'ın varlığını inkər edib Onun adının anılmasına belə dözməyənlərin içində olduğu vəziyyət qəflətin insanı dünyada sürüyəcəyi ən son nöqtəyə bir nümunədir. Tamamilə inkər bataqlığına batan bu insanlar Allah'ın qınadığı, pis, çirkin və səhv olan bir çox xüsusyyəti daşıyan kəslərdir.

İnkər edən bu insanlar üsyankar, qürurlu, eqoist, əsəbi, yalançı və riyakar quruluşa malik və hər cür pisliliyi etməyə hazır kəslərdir. Mənfəətləri söz mövzusu olduğunda ata-analarını belə tanımayan bu insanları dünya həvəsi bürümüşdür. İstədiklərini etmək üçün heç bir maneə tanımazlar. Qarşılarına çıxan maneələri aşmaq üçün heç bir saxtakarlıq və əxlaqsızlıqdan çəkinməzlər.

Vicdanlarını tam örtən bu insanlar mərhəmət, şəfqət və acıma duyğularını da itirmişlər. Çevrəsinə qarşı hər cür həssaslıqdan məh-

rumdurlar. Yalnız özləri üçün yaşayırlar. Nəfsi istək və həvəslərindən başqa önəmli heç nə düşünməzlər. Qəflət onları elə sarımsıdır ki, özləri Allah'ı əsla xatırlamadıqları kimi, Allah'ın adının anılmasına belə dözə bilmirlər. Bir Quran ayəsində onların bu vəziyyəti belə ifadə edilir:

Allah tək olaraq anıldığı zaman axirətə inanmayanların qəlbləri nifrətlə dolar... (Zumər surəsi, 45)

Axirəti inkar edən bu insanlar vicdanlarını rahatlatmaq və özlərini təmizə çıxarmaq üçün din əleyhində söhbətlər edib digər insanları da özləri kimi inkara sürüməyə çalışırlar. Özlərini gözləyən sonsuz əzabdan xəbərsiz olan bu insanlar etdikləri pisləklərin şüurunda deyildirlər. Dərin qəflət içindəki bu insanların vəziyyəti Quranda belə təsvir edilir:

Həqiqətən, axirətə inanmayanların əməllərini özlərinə yaxşı göstərdik. Onlar şaşqın bir vəziyyətdədirlər. Onları çox pis əzab gözləyir, axirətdə ən böyük ziyana uğrayacaq kəslər də onlardır! (Nəml surəsi, 4-5)

Biz cinlərdən və insanlardan bir çoxunu cəhənnəm üçün yaratdıq. Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Göründüyü kimi, sonsuz əzabın özlərini gözlədiyini görməməzlikdən gələn inkarçılar özlərini sarıyan qəflət səbəbi ilə Quranda heyvanlardan daha aşağı bir mövqedə təsvir edirlər. Quranın tərifi ilə qafil olan bu insanların heyvan kimi yalnız yeyib-içmək və xoşlarına gələnə etmək xaricində başqa bir məqsədləri yoxdur. Bir başqa ayədə də yalnız dünyanı hədəf seçən qəflətdəki inkarçıların vəziyyəti belə təsvir edilir:

Onlar dünya həyatının zahirini bilirlər, axirətdən isə xəbərsizdirlər. (Rum surəsi, 7)

Yalnız dünya həyatını düşünərək hərəkət edən bu insanlar hər dövrdə müqəddəs kitablar, peyğəmbərlər və imanlı insanlar vasitəsilə qiymət gününə və mütləq hesaba çəkiləcəkləri həqiqətində qarşı xəbərdar edilirlər. Etdikləri pisliklərin günah olduğu və bu günahların qarşılıqsız qalmayacağı, mütləq cəza günü ilə qarşılaşacaqları xatırladılır. Əgər Allah'ın əmr və tövsiyələrinə əməl etməsələr, yer üzündə təxribat törədib pisliliyə davam etsələr, bu vəziyyətdə sonsuz cəhənnəm əzabına düçar olacaqları onlara bildirilir. Bu vəziyyətdə həmin insanlar Allah'ın xəbərdarlıqlarına diqqət yetirməli, bütün hal və hərəkətlərini bunların hesabını sorğu günündə verə biləcəkləri şəkildə tənzimləməlidirlər. Ancaq Allah hər cür xəbərdarlığa baxmayaraq, açıq həqiqətlərə qarşı bəzi insanların laqeyd yanaşdığını Quranda belə bildirir:

İnsanların haqq-hesab vaxtı yaxınlaşdı, onlar isə hələ də qəflət içindədirlər və üz döndərirlər. (Ənbiya surəsi, 1)

Müşriklərin qəflət hali

İnsanların bəziləri islamı Qurana görə deyil, ətrafındakı insanların başqalarından eşitdiyi məlumatlarla və böyüklərindən eşitdiyi Quranla əlaqəsi olmayan üsullarla yaşayırlar. Halbuki, bu insanlar həqiqətdə İslamın özündən fərqli bir dini yaşayırlar. Atalarından və ənənələrindən qalan batil bir dini İslam adı ilə mənimsəmişlər. Buna görə, Quranı oxusalar belə, batil dinləri ilə açıqladıqları üçün onu lazımı şəkildə anlamazlar. Quranda təsvir edilən və Peyğəmbər əfəndimizin (s.ə.v.) sünnəsində nümunələri olan həqiqi imandan, mömin xüsusiyyətlərindən tamamilə uzaq və xəbərsizdirlər. Onların bu vəziyyəti Quranda belə bildirilir:

Onlara: “Allah'ın göndərdiyinə tabe olun!” –deyildiyi

zaman, onlar: “Biz ancaq atalarımızın getdiyi yolla gedəcəyik!” –deyirlər. Bəs ataları bir şey anlamayıb doğru yolda deyildilərsə necə? (Bəqərə surəsi, 170)

Onlara: “Allah’ın nazil etdiyinə və Peyğəmbərə tərəf gəlin!” – deyildi zaman: “Atalarımızın getdiyi yol bizə yetər”, - deyə cavab verirlər. Bəs ataları heç bir şey bilməyib doğru yolda deyildilərsə necə?! (Maidə surəsi, 104)

Onlara: “Allah’ın nazil etdiyinə tabe olun!” - deyildikdə, onlar: “Xeyr, biz atalarımızın getdiyi yola tabe olacağıq!” – deyə cavab verərlər. Bəs şeytan onları cəhənnəm odunun əzabına çağırırsa necə? (Loğman surəsi, 21)

Ayələrdə açıq şəkildə bildirildiyi kimi, bu insanlar Allah’ın əmr və qadağalarına Quranda əmr edildiyi şəkildə əməl etməzlər. Atalarının izindən gedərlər. Ayələrdən belə insanların doğru yoldan azmış, şeytanın arxasına düşmüş və cəhənnəm əzabına doğru süründürülən kəslər olduqları aydın olur. Bu insanlar atalarının dinini Allah’ın dinindən, ənənələrini də Allah’ın kitabı olan Qurandan üstün tutduqları üçün böyük şirk içindədirlər. Mövhumat və təəssübləri, təkəbbür və ağılsızlıqları səbəbi ilə şeytan bu insanları dinlərində yanıltmış, onların doğru yollarının üzərinə oturub İslam adına yanlış bir din anlayışı mənimsəmələrinə səbəb olmuşdur.

Müşriklərin yaşadığı bu batil din Quranda təsvir ediləndən çox fərqlidir. Məsələn, yalnız dara düşüklərində və ya son dərəcə çarəsis qaldıqlarında, bəzən də dünya həyatının faydaları və nəfslərinin istəkləri üçün dua edərlər. Quranda duanın necə təsvir edildiyini, nə üçün və necə dua etmələrinin lazım olduğunu bildikləri halda, həqiqi mənası ilə əməl etməzlər. Şükürü də tam mənası ilə edə bilməzlər. Yalnız çox böyük və ya çox çətin sahib olduqları bir şey üçün şükür edərlər. Quranı lazım olduğu kimi düşünmədiklərinə görə hər nəfəs

aldıqlarında və yaşadıkları hər saniyədə şükür etmək üçün özlərinə verilən saysız-hesabsız nemətə göz yumurlar.

Beləliklə, Allah'ın varlığını bildiklərinə baxmayaraq, “Allah'a ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərik qoşmayın!...” (Nisa surəsi, 36) ayəsi kimi bir çox Quran ayəsində Allah'ın Özünə şərik qoşulmasını qadağan edən əməllərinə müxalif çıxıb şərik qoşurlar. O qədər qəflət içindədirlər ki, hər şeyin açıq şəkildə və qüsursuz ortaya çıxdığını, axirət günündə də özlərini qurtara bilmək üçün daha əvvəl şərik qoşduqlarını inkar edəcək dərəcədə şüursuzluq göstərirlər:

O gün onların hamısını toplayacaq, sonra şərik qoşanlara deyəcəyik: “İddia etdiyiniz şərikləriniz haradadır?!”

Onların: “Rəbbimiz Allah'a and olsun ki, biz müşrik deyildik!” deməkdən başqa heç bir çarələri qalmayacaq.

Gör onlar özlərinə qarşı necə yalan deyirlər. Özlərindən uydurub düzəlttikləri də onlardan qeyb olacaq! (Ənam surəsi, 22-24)

Müşriklərin bu vəziyyətinə qarşı iman edənlər belə xəbərdar edilmişlər:

Tövbə edərək Ona tərəf dönün. Ondan qorxun, namaz qılın və müşriklərdən olmayın! O kəslərdən ki, öz dinini parçalayıb firqə-firqə oldular. Hər bir firqə öz dininə sevinər. (Rum surəsi, 31-32)

Ayələrdən açıq şəkildə aydın olduğu kimi, dinlərini firqələrə ayıran müşriklərin içində olduqları azgün vəziyyəti tərif və sevinclə qarşılamaları onların necə böyük bir qəflət içində olduqlarını göstərir. Etdiklərinin yanlış olduğunu bildikləri və doğruya şahid olduqları halda, haqqa yönəlmir, öz istək və həvələri yönündə həyatlarını davam etdirirlər.

Şeytanın iman edənləri qəflətə salma cəhdi

Şeytanın ən böyük hədəflərindən biri insanları Allah'ın yolundan azdırmaq və cəhənnəmə sürükləməkdir. Onları olmazın mənasız düşüncələrlə məşğul edib ağıllarını qarışdırmağa və sağlam düşüncələrini əngəlləməyə çalışır.

Mömin ağılı açıq, şüurlu, hər şeyi incə şəkildə düşünüb məqsəduyğun qərarlar verən, nümunəvi davranışlar göstərən bir əxlaqə malikdir. Bu xüsusiyyətlər möminin imanının və Allah qorxusunun bir nəticəsidir. Ancaq şeytan zamanla unutqanlıqını, diqqətsizliyini və ya bilgisizliyini fürsət bilib (bir anlıq da olsa) mömini qəflətə salmaq istəyər.

Allah “Şeytan sizi yoldan çıxartmasın. Şübhəsiz ki, o, sizin açıq-aşkar düşmənidir!” (Zuxruf surəsi, 62) ayəsi ilə möminləri bu təhlükəyə qarşı xəbərdar edir. “Şübhəsiz ki, şeytanın hiyləsi zəifdir!” (Nisa surəsi, 76) ayəsi ilə də Allah iman edənlərə şeytanın gizli planlarının puç olduğunu müjdələyir. Bunu bilən şeytan insanları azdırmağa and içərkən (kənüldən Allah'a iman edən) ixlaslı qulları bunun xaricində tutur. Quranda şeytanın bu andını ehtiva edən sözləri belə xəbər verilir:

(İblis) dedi: “Sənin izzətinə-qüdrətinə and olsun ki, onların hamısını azdıracağam. Yalnız Sənin sadıq bəndələrindən başqa! (Sad surəsi, 82-83)

Şeytan möminləri Allah'ın yolundan azdırma bilməyəcəyini bildiyi halda, yenə də vəsvəyə verib bir anlıq da olsa başlarını qarışdırmağa, onları qəflətə salmağa çalışır. Möminlərin daha çox savab almalarını, Allah qatında daha yüksək dərəcələr qazanmalarını əngəlləməyə çalışır. Məsələn, xeyir iş görmək istəyən bir adama bunu daha sonra edə biləcəyini düşündürüb mane olmağa çalışır. Yaxud **“Zərəx çəkmədən əyləşən möminlərlə Allah yolunda öz malları və canları ilə cihad edən kimsələr bir olmazlar. Allah malları və canları ilə**

vuruşanları əyləşənlərdən dərəcə etibarilə üstün tutdu. Allah bunların hamısına vəd etmişdir. (Lakin) Allah mücahidlərə oturanlardan daha böyük mükafatlarla imtiyaz vermişdir” (Nisa surəsi, 95) ayəsində ifadə edildiyi kimi, bəzi möminləri Allah yolunda mübarizədən saxlayıb onların daha üstün dərəcələr qazanmağına mane olmaq istəyər.

Şeytan möminlərin çətin vaxtlarda, xəstəlikdə və döyüşün qızğın zamanlarında göstərə biləcəkləri bir anlıq zəifliyi fürsət bilib onlara vəsvəsə verməyə çalışar.

Allah insanı, şübhəsiz, çətinliklə də sınayır. Çətinlik, təzyiq və sıxıntının yaşandığı vaxtlarda insanların göstərdiyi davranışlar çox əhəmiyyətlidir. Necə ki, Peyğəmbərimizin (s.ə.v.) dövründə davamlı olaraq yanında olan və onunla birlikdə döyüşə çıxan möminlərdən bəziləri döyüşün qızıxdığı çətin anlarda qəflətə qapılmışlar. Bu yanlış davranışın xəbər verildiyi ayə belədir:

O zaman onlar üstünüzdə həm yuxarı, həm də aşağı tərəfdən hücum etmiş və gözünüz hədəqəsindən çıxıb ürəyiniz ağzınıza gəlmişdi. Allah barəsində də müxtəlif fikirlərə düşmüşdünüz. (Əhzab surəsi, 10)

Allah bu cür yanılmalar səbəbi ilə bir anlıq qəflətə düşən möminləri tövbə edəcəkləri təqdirdə bağışlayacağını Quranda müjdələmişdir. Tövbə xəta edən möminə verilən böyük bir imkandır. Quranda döyüşdən geri qalan üç möminin peşmanlığını və Allah'ın onları bağışlaması belə bildirilir:

Həmçinin (Təbuk döyüşündən) geri qalmış üç nəfərin də (tövbələrini qəbul etdi). Belə ki, dünya onlara dar olmuş, ürəkləri təngə gəlib sıxılmışdı. Onlar Allah'dan yalnız Onun Özünə sığınmağın mümkün olduğunu başa düşdülər. Şübhəsiz ki, Allah tövbələri qəbul edəndir, rəhmlidir! (Tövbə surəsi, 118)

Xəta edincə “Hər şeyi itirdim”, “Bu vəziyyəti düzəltməyim, əvəzini verməyim qeyri-mümkündür” şəklində ümitsizliyə qapılmaq da şeytanın qəflətə salmaq üçün verdiyi vəsvəşələrdən biridir. Ancaq mömin bu cür düşüncələrin şeytanın vəsvəşəsi olduğunu bilər və bu vəsvəşələri dinləməz. Dərhal Allah’a yönələr. Tövbə edib qəflətə düşməkdən Allah’a sığınar. Möminlərin şeytanın vəsvəşəsi qarşısındakı bu davranışları Quranda belə bildirilir:

Allah’dan qorxanlara şeytandan bir vəsvəşə toxunduğu zaman onlar xatırlayıb düşünərlər və dərhal görənlər. (Əsraf surəsi, 201)

Möminlər özlərini qəflətə sürüyən mənasız düşüncələrdən Allah’a sığınaraq və hər an Allah’ı xatırlayaraq çəkinərlər. Bundan başqa, Quranı davamlı oxuyub, ayələr üzərində təfəkkür edib və çoxlu dua edib bir anlıq da olsa, qarşılaşa biləcəkləri qəflət təhlükəsindən Allah’ın izni ilə qorunurlar.

Qəflətə düşən insanların xəbərdar edilməsi

Qəflət içindəki insanlar Allah’ın özlərinə göndərilən peyğəmbərlər, elçilər, kitablar və xəbərdar edicilər vasitəsilə xəbərdar edilirlər.

Allah seçdiyi, üstün bir anlayış və nur verdiyi elçilərini tarixin hər dövründə haqq dindən uzaqlaşan və qəflət içində yaşayan qövm-lərə xəbərdar edici kimi göndərir. Peyğəmbərimiz (s.ə.v.) də qəflət içindəki bir qövmə xəbərdar edici olaraq göndərilmişdir:

Ataları qorxudulmamış və qafil olan bir tayfanı xəbərdar edib qorxudasan! (Yasin surəsi, 6)

Qəflət içindəki bu qövmün xəbərdar edilməsi üçün Allah peyğəmbərimiz Hz Muhəmmədi (s.ə.v.) seçmiş, ona qövmünü xəbərdar edib qorxutmaq və haqq dini təbliğ etmək vəzifəsini vermişdir. Pey-

ğəmbərimizə (s.ə.v.) bu vəzifəsini bildirən ayələrdən biri belədir:

Qəflətdə olanları və iman gətirməyənləri işin bitmiş olacağı peşmançılıq günü ilə qorxut! (Məryəm surəsi, 39)

Peyğəmbərlər və xəbərdaedicilər göndərildikləri cəmiyyətlərə Allah'ın və axirətin varlığını, Rəbbimizin üstün qüdrətini bildirmiş, Allah'ın varlığının yerdəki və göylərdəki dəlillərini göstərmişlər. Bir çox təbliğ üsulundan istifadə edib insanları Allah'a imana və itaətə dəvət etmişlər. Halbuki, bir çox insanlar göylərdəki və yerdəki saysız möcüzə sistem və nizama baxmayaraq, Allah'ın qüdrətini lazım olduğu kimi təqdir edə bilməmiş, qəflət içində Allah'dan üz çevirməyə davam etmişlər.

Məsələn, hz. Musa qövmünü Allah'ın varlığını və üstün qüdrətini göstərən bir çox möcüzə ilə xəbərdar etmişdir. Lakin qövmü bütün bu möcüzələrə baxmayaraq, zülm və təkəbbürləri səbəbi ilə inkarda inad etmişlər. Vicdanları qəbul etdiyi halda, inkarda inad edən və qəflətlərini davam etdirən bu cür insanların vəziyyəti ayələrdə belə təsvir edilir:

Möcüzələrimiz aşkar şəkildə gəlib onlara çatdıqda: “Bu, açıq-aydın bir sehrdir!” – dedilər. (Möcüzələrimizin) həqiqiliyinə daxilən möhkəm əmin olduqları halda, haqsız yerə və təkəbbür üzündən onları inkar etdilər. Bir gör, fitnə-fəsad törədənlərin axırı necə oldu! (Nəml surəsi, 13-14)

Allah insanları hər an müxtəlif vəsilələrlə xəbərdar edir. Bu anda oxuduğunuz bu kitab, imanlı bir adamın sözləri, insanın öz vicdanı, mətbuatda çıxan ibrətamiz bir xəbər və ya yazı vasitəsi ilə bu xəbər-darlıqlar insana çatır. İnsanın eşitdiyi və gördüyü hər şey, əslində, Allah'ın dilməsi ilə insanların qarşısına çıxan, Allah'dan gəldiyinin

şüurunda olub qiymətləndirdikləri təqdirdə onları Allah'a yönəldən bir xəbərdaredicidir.

Allah ayələrində müxtəlif vəsilələrlə xəbərdar etdiyi, həqiqətləri xatırlatdığı insanlara özlərini düzəltmələrini və doğru yolu tapmalarını əmr edir.

QƏFLƏTDƏ OLANLARIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Qəflət içində Allah'ın və axirətin varlığını görməməzlikdən gələn insan dünyada müəyyən istək və həvəslərə yönəlmişdir; bunların arxasında sanki ovsunlanmış kimi qaçar. Dünyada özünə görə təyin etdiyi mövqe, məqam, mal-mülk sahibi olmaq kimi məqsədlər üçün səy göstərir. Davamlı olaraq, qazandığı və ya qazanacağı pulla edə biləcəklərini düşünər, bunların xəyallarını qurar və bunlardan bəhs edər. Bunlarla o qədər məşğul olar ki, Allah'ın əmr və qadağalarını görməməzlikdən gələr, hətta ağına belə gətirməz. Allah'ın elm və qüdrətini haqqı ilə qavraya bilmədiyi üçün Onun əmr və qadağalarını yerinə yetirməz və Rəbbimizin hədlərini heç qorxmadan aşar.

Allah'ın xatırlanması axirətə inanmayanların vicdanlarının səsini yüksəldər və onlara qəflət içində olduqlarını xatırladar. Onlar isə Allah'a qarşı məsuliyyəti xatırlamaq və bu məsuliyyətlərini yerinə yetirmək nəfslərinə zidd olduğuna görə, içində olduqları qəflətə möhkəm sarılmağı seçirlər. Buna görə də Allah xatırlandığı zaman böyük sıxıntı duyarlar. Quranda **“Allah tək olaraq anıldığı zaman axirətə inanmayanların qəlbləri nifrətlə dolar. Ondan başqaları yad edildiyi zaman isə onları dərhal sevinc bürüyər”** (Zumər surəsi, 45) ayəsi ilə bu insanların vəziyyəti xəbər verilir.

İndi qəflət içindəki insanların ümumi xüsusiyyətlərini araşdıraq:

Allah'ı və axirəti xatırlamazlar, qəlbləri dünya həvəsi ilə doludur

Quranda möminlərin əxlaqı təsvir edilərkən dünyadakı heç bir şeyin onların Allah'ı xatırlamasına və fərz olan ibadətləri yerinə yetirməsinə mane olmadığı bildirilir:

O kəslər ki, nə ticarət, nə alış-veriş onları Allah'ı zikr etməkdən, namaz qılmaqdan və zəkat verməkdən yayındırmaz. Onlar qəlblərin və gözlərin haldan-hala düşəcəyi bir gündən qorxurlar. (Nur surəsi, 37)

Bu ayədə bildirildiyi kimi, möminlər heç bir zaman arzularını şövq halına gətirib həvəslə onların arxasından qaçmaz, Allah'ı xatırlamaqdan və Onun əmrlərini yerinə yetirməkdən üz çevirməzlər.

Lakin möminlərin əksinə, qəflət içindəki insanların qəlbləri dünya malına sahib olmaq həvəsi ilə doludur. Bu həvəslə nə vəziyyətdə olursa-olsun, həmişə daha çoxunu qazanmaq və daha yaxşı yaşamaq üçün çalışırlar. Pul ilə güc və şəxsiyyət qazanıb xoşbəxt ola biləcəklərini düşünərlər. Əvvəl qazanmağa çalışır, sonra da qazandıqlarını yığmağa başlayırlar. Bu həvəslərini qanuni və məqbul gös-tərmək üçün müxtəlif bəhanələr gətirərlər. Allah'ın rızası üçün qazanıb xərcləməkdən qaçan, yalnız dünyəvi arzularını təmin etməyi düşünərək malını yığan bu insanları gözləyən aqibət Quranda belə xəbər verilir.

O gün yığıqları qızıl-gümüş cəhənnəm atəşində qızdırılıb alınlarına, böyürlərinə və kürəklərinə dağ basılacaq (və onlara): “Bu sizin özünüz üçün yığıb saxladığınızı mallardır. Yığıdığınızı mal-dövlətin (əzabını, acısını) dadın!” - (deyiləcəkdir!) (Tövbə surəsi, 35)

O kimsə ki, mal yığıb onu dönə-dönə sayar. Və elə zənn edər ki, mal-dövləti onu əbədi yaşadacaqdır. Xeyr! O, mütləq Hütəməyə atılacaqdır! (Huməzə surəsi, 2-4)

Mal və mülk həvəsi səbəbi ilə özünü gözləyən bu aqibətdən qafil olan insanın beynini pul qazanmaq və xərcləmək tamahı davamlı məşğul edər. Pul qazanırsa, pulu ilə əldə edə biləcəklərini düşünər; əgər qazana bilmirsə, qibtə ilə arzuladığı şeylərə sahib olmanın yollarını axtarar. Bu düşüncələrinin səbəb olduğu qəflət onun Allah'ı anmağına, beş vaxt namazını qılmasına, zəkati verməsinə mane olar. Halbuki, qəlbi yalnız Allah'ın rizasını qazanmaq arzusu ilə dolu bir mömin qazandığı pulu, əldə etdiyi mal və mülkü yalnız Allah'ın verdiyini və bütün bunları Onun rizasını qazanmaq üçün xərcləməyin lazım olduğunu heç vaxt unutmaz. Yalnız Allah'ın rizasını və rəhmətini düşünüb dinə kömək etmək məqsədi ilə çalışar. Bu vəziyyətdə möminin səmimi cəhdin xaricində həvəs və tamaha qapılması söz mövzusu deyil. Bu vəziyyəti isə günün hər saatında Allah'ı anmasına, Ona yönəlib dua etməsinə və hər şeyin Rəbbimizdən gəldiyini bilərək sahib olduqlarının hamısını ancaq bir şükür və zikr vəsiləsi olaraq görməsinə səbəb olar.

Böyük mülk sahibi olduğu halda, malını tamah və əyləncə mövzusu etməyən, onu şükür və zikr vəsiləsi kimi görən Hz. Süleymanın bu nümunəvi mövqeyi Quranda insanlara belə bildirilir:

Axşamüstü ona cins, çapar atlar göstərildiyi zaman o dedi: “Mən gözəlliyi Rəbbimin zikrindən dolayı sevirəm. Nəhayət, (o atlar Süleymanın gözündən) qeyb olub gizləndi. (Sad surəsi, 31-32)

Allah Hz. Süleymana o zamana qədər kimsəyə vermədiyi güc və iqtidar vermişdir. Süleyman peyğəmbər də bu imkanlardan Allah'ın şanını ucaltmaq, Onun dinini və din əxlaqının izzət və şərəfini yaymaq üçün istifadə etmişdir. Həmişə mal və mülkün həqiqi sahibi olan Allah'a şükür etmişdir.

Qəflət içində Allah'ın rizasından üz çevirib zənginlik, mövqe və ya şöhrətin xoşbəxtlik və hüsur gətirəcəyini düşünənlər belə söhbət-

lərin edildiyi mühitlərdən böyük nəfsani zövq alarlar. Özünü tərifləmə, başqalarını tənqid etmə kimi mövzular üzərində danışar, mənasız və faydasız danışıqların yer aldığı televiziya proqramlarını saatlarla izləyirlər. Heç bir nəticəsi olmayan, heç bir fayda verməyən bu söhbətləri böyük zövqlə dinləyərkən Quranı dinləməkdən xoşlanmazlar, hətta dinləməyə səbirləri belə çatmaz. Qəflət içindəki bu insanların vəziyyəti bir ayədə belə xəbər verilir:

O kəslər ki, gözləri Məni anmaqdan qapalı idi və eşitməyə də qadir deyildilər. (Kəhf surəsi, 101)

Halbuki, möminin qəlbi dünya nemətlərinə sahib olmaqla və ya bu mövzudakı mənasız söhbətlərlə deyil, ancaq Allah'ı zikr etməklə, Quran oxumaqla və olduğu mühitdə Allah'ın anılması ilə hüzur tapar. Çünki Allah'ın "O kəslər ki, Allah'a iman gətirmiş və qəlbləri Allah'ı zikr etməklə aram tapmışdır. Bilin ki, qəlblər yalnız Allah'ı zikr etməklə aram tapar!" (Rəd surəsi, 28) ayəsində bildirdiyi kimi, qəlblər yalnız Allah anıldığında rahatlayıb hüzur tapar.

Ağılsızdırlar

Cəhiliyyə cəmiyyətinə görə ağılsızlıq yalnız beyinləri qüsurlu olan və anormal davranışlar göstərən insanlar üçün etibarlıdır. Halbuki, Qurana görə bu tərif daha fərqlidir. Qurana görə Allah'ı və axirət gününü tanımayan, Allah'ın rizasını deyil, öz həvəs və nəfsinin istəkləri yönündə yaşayan insanlar düşünə bilməyən kəslərdir. Bu tərifə görə düşünüldüyündə isə ağılsız insanların yalnız dəlixanadakı xəstələrdən ibarət olmadığı, cəmiyyətin olduqca geniş hissəsinin bu tərifin içində yer aldığı görünər.

Ağıl Allah'ın möminə verdiyi ən böyük nemətlərdən biridir. Ağıllı insan vicdanından sonadək istifadə edən, Allah'ın elm və qüdrətini lazım olduğu kimi təqdir edə bilən, Ona qarşı hörmət dolu qorxu duyan, Onun rizasını qazanmağa, özünü sonsuz əzabdan qo-

rumağa çalışan və axirətdəki sonsuz nemətlərə qovuşmaq üçün səy göstərən insandır. Bu insanlar Allah'ın yaratdıqları üzərində dərinləndən düşünüb Allah'ın sonsuz gücünü və böyüklüyünü haqqı ilə təqdir edə bilən insanlardır, yəni möminlərdir. Bu qabiliyyətdən məhrum ağılsız insanların Quranda təsvir edildiyi ayə isə belədir:

Məgər onlar yer üzündə gəzib dolaşdıqlarını ki, düşünən qəlbləri, eşidən qulaqları olsun? Həqiqətən, gözlər kor olmaz, lakin sinələrindəki ürəklər kor olar. (Həcc surəsi, 46)

Bu ağılsız insanların ən diqqəti cəlb edən xüsusiyyəti isə həvəslə bağlandıqları dünya həyatını axirətdən üstün tutmaqlarıdır. Halbuki, Quranda Allah dünya həyatının həqiqi yönünü təsvir edərək bu mövzuda aldanana insanları düşünmələri üçün belə xəbərdar edir:

Dünya həyatı oyun və əyləncədən başqa bir şey deyildir. Axirət yurdu müttəqilər üçün daha xeyirlidir. Məgər dərk etmirsiniz? (Ənam surəsi, 32)

Sizə verilən hər hansı bir şey ancaq bu fani dünyanın malı və bərbəzəyidir. Allah yanında olan (nemətlər) isə daha yaxşı və daha baqidir. Məgər ağıla gəlməzsiniz?! (Qəsəs surəsi, 60)

Həqiqətən, sizə elə bir Kitab nazil etdik ki, o, sizdən ötrü bir şərəfdir. Məgər dərk etmirsinizmi? (Ənbiya surəsi, 10)

Allah'ın yer üzündə yaratdığı mükəmməl və nizamlı sistemləri, canlıları və ibrət olsun deyərək yaratdığı şeyləri görə bilmək ancaq qəflətdən uzaq, aqlını işlədə bilən möminlərə xas xüsusiyyətdir. Şüuru açıq, ağıllı mömin ətrafında gördüklərini diqqətlə araşdırar və gördüklərinin üzərində dərin təfəkkür edər. Allah Quranda ağcaqanadı, bal arısını, hörümçəyi və yaratdığı bir çox canlıyı insanların düşü-nüb-daşınmaları üçün elminə, qüdrət və sənətinə nümunə göstərmiş-

dir. Lakin etdikləri işlərdən sahib olduqları bir çox xüsusiyyətə qədər canlılardakı mükəmməllikləri görüb bunlarla Allah'ın gücünü və sə-nətini təqdir edə bilmək ancaq ağıl sahibi olan möminlərə xas olan xüsusiyyətdir. Qəflət içindəki ağılsız insanlar üçün isə bu canlılar hər gün ətraflarında görməyə alışdıqları sadə, sırayı varlıqlardır. Arını yalnız çiçəklərə qonan və ya vızılı ilə uçan bir heyvan kimi, ağcaqanadı da yalnız qan soran bir düşmən kimi görmək qəflət içində düşünə bilməyən insanlara aid olan xüsusiyyətdir. Bu insanların Allah qatındakı mövqeyi isə Quranda belə xəbər verilir:

Allah yanında gözən canlıların ən pisi dərk etməyən kar-lar və lallardır. (Ənfal surəsi, 22)

Qəflət içindəki insanların durumunda əhəmiyyətli olan digər bir nöqtə isə ağıl və ağılsızlıq arasında doğru seçim edə bilmədikləri üçün özlərini ağıllı, ağıllı insanları isə ağılsız zənn etmələridir. Qa-fillərin bu yanlış baxışı Quranda belə xəbər verilir:

Onlara: "Başqaları iman gətirdikləri kimi siz də iman gə-tirin!" –deyildiyi zaman: "Biz də səfehlər kimi iman gəti-rək?" -deyə cavab verirlər. Ağah olun ki, səfeh onların özləridir, lakin bilmirlər. (Bəqərə surəsi, 13)

Doğru yolda olduqlarını zənn edirlər

Ümumi cəmiyyəti nümunə götürüb düşündüklərinin və etdiklə-rinin doğruluğuna özünü inandırmaq qəflət içindəki insanların ən diqqəti cəlb edən xüsusiyyətlərindəndir. Bu axmaq inanca sahib olan insanlar özlərinə görə heç kimə zərər verməzlər, qəlbləri yaxşıqla doludur və bu səbəblə də sahib olduqlarına layiq olmuşlar. Belə dü-şünən insanların böyük bir yanılma içində olduqları, lakin bunun da süurunda olmadıqları ayələrdə belə bildirilir:

Məgər elə zənn edirlər ki, onlara verdiyimiz var-dövlət və

övladla Biz onların yaxşılıqlarına tələsirik? Xeyr, anlamırlar! (Muminun surəsi, 55-56)

Şüursuz şəkildə doğru yolda olduqlarını düşünərək şeytanın qəflət içində yaşayan insanlara Allah'ın əmr və qadağalarını yerinə yetirməyə mane olduğu Quranda belə bildirilmişdir:

(Şeytanlar) onları doğru yoldan çıxardar, onlar isə özlərinin haqq yolda olduqlarını güman edərlər! (Zuxruf surəsi, 37)

Allah doğru yolda olduqlarını düşünənləri Quranda belə xəbərdar etmişdir:

... Rəbbin kimin daha doğru yolda olduğunu daha yaxşı bilir! (İsra surəsi, 84)

Bu cür insanların ibrət verici durumlarına Quranda bağ sahibləri olan iki nəfərin hekayəsi nümunə verilmişdir. İmanlı insanla qəflət içindəki insan arasında keçən danışıq Quranda belə xəbər verilir:

Onlara iki adamı misal gətir. Onların birinə iki üzüm bağı verib onları xurmalıqlarla əhatə etdik və aralarında əkin saldıq. O bağların hər ikisi öz barını verdi və bu bardan heç bir şey əskilmədi. Biz də onların arasından bir irmaq axıtdıq. (Bu adamın) başqa sərvəti də var idi. O, öz yoldaşı ilə söhbət edərkən ona dedi: “Mən səndən daha dövlətli və əsirətə səndən daha qüvvətliyəm!” (Kəhf surəsi, 32-34)

O, özünə zülm edərək bağına girib dedi: Nə vaxtsa yox olacağını güman etmirəm. Qiyamətin də qopacağını zənn etmirəm. Əgər Rəbbimin hüzuruna qaytarılısam, özümə bundan da yaxşı bir məskən taparam!” (Kəhf surəsi, 35-36)

Onunla söhbət edən yoldaşı isə belə dedi: “Əvvəlcə səni torpaqdan, sonra bir qətrə sudan yaratmış, daha sonra səni adam şəklinə salmış Allah’ı inkarını edirsən? Lakin Allah mənim Rəbbimdir və mən heç kəsi Rəbbimə şərikinə qoşmamam! Bağına girdiyin zaman barı: “MaşaAllah, qüvvət yalnız Allah’a məxsusdur!” – deyəydin! Əgər məni özündən daha az mal-dövlət və övlad sahibi görürsənsə, ola bilsin ki, Rəbbim mənə sənənin bağından daha yaxşısını versin və sənənin bağına göydən bir bəla endirsin ki, o, hamar bir yer olsun! Yaxud suyu çəkilib getsin və bir də onu əsla axtarıb tapa bilməyəsən!” (Kəhf surəsi, 37-41)

Beləliklə, onun meyvəsi tələf edildi. Qoyduğu xərcə görə əllərini ovuşdurmağa başladı. Bağın talvarları yerə çöküb viran qalmışdı. O: “Kaş Rəbbimə heç kəsi şərikinə qoşmayaydım!” – deyirdi. Allah’dan başqa ona yardım edə biləcək kəslər yox idi və o da (öz-özünə) kömək edə biləcək bir halda deyildi. Belə bir vəziyyətdə kömək göstərmək ancaq haqq olan Allah’a məxsusdur. Mükafat verməkdə də, aqibət qismət etməkdə də ən xeyirlisi Odur. (Kəhf surəsi, 42-44)

Sahib olduğu malına və uşaqlarına aldanan, doğru yolda olduğunu zənn edən bağ sahibinin ifadələri onun içində olduğu qəfləti açıq şəkildə göstərir. Bütün qürur və cəhaləti ilə Allah’ın qüdrətini qavraya bilməyib ayədə xəbər verildiyi kimi: “Əgər Rəbbimin hüzuruna qaytarılısam, özümə bundan da yaxşı bir məskən taparam!” - deyir. Bundan başqa, elə bir dərin qəflət içindədir ki, bağçasını özünün var etdiyini və sonsuza qədər qoruya biləcəyini güman edir. Bu aldanışın nəticəsində də qəflət içində etdiklərinə qarşılıq olaraq fəlakət özünə qəflətən gəlmişdir.

Qəflət içində olduğu halda doğru yolda olduğunu düşünən bəzi

insanlar Allah'ın rızasını düşünmədən adət-ənənələrindən gələn bir adəti davam etdirmək, özünü göstərmək və ya vicdanlarını rahatlatmaq üçün özlərinə görə bəzi yaxşılıqlar edirlər. Bu yaxşılıqlar isə mənfəətlərinə qətiyyənlə zidd olmayan işlərlə məhdudlaşır. Halbuki, həqiqi məqsədi göstəriş və minnət olan belə işləri onlara axirətdə bir fayda verməyə bilər. Onlar isə Allah'ın rızasının əvəzinə insanların rızasını düşünüb etdikləri bu işlərin qarşılığının ola bilməyəcəyindən xəbərsizdirlər və doğru yolda olduqlarından əmindirlər.

Bu insanlar sahib olduqları malları və uşaqları ilə hər hansı bir çətinlik və ya sıxıntı ilə qarşılaşmadan yaşamalarını doğru yolda olduqlarının bir göstəricisi kimi görürlər. Halbuki, Allah dünyadakı imtahanın zərurəti kimi onlara dünyada vaxt verir, amma onların axirətdə bir payı yoxdur:

Kim dünyanı və onun bərbəzəyini istəyirsə, Biz ona əməllərinin əvəzini elə orada verərik. Onların dünyadakı mü-kafatları əsla azaldılmaz. Belələrinin axirətdə atəşdən başqa heç bir payı yoxdur. Onların dünyada gördükləri işlər puç olar və bütün əməlləri boşa çıxar! (Hud surəsi, 15-16)

İnsanların özlərini aldatdıqları bu halları ilə qəflət içində acı bir ölümə və əbədi bir əzaba doğru sürünməkdən başqa qazancları yoxdur:

Onların nə mal-dövləti, nə də oğul-uşağı səni heyrətə salmasın. Allah bununla onlara ancaq dünyada əzab vermək və kafir olduqları halda canlarının çıxmasını istər. (Tövbə surəsi, 85)

Hadisələrə olduqca çox reaksiya verirlər, təvəkkülsüz və üsyankar davranırlar

Mömin hər hadisənin Allah'ın idarəsində olduğunu bilir. Hadisələr qarşısında təvəkküllü hərəkət edər. Heç bir hadisəyə qarşı Qurana zidd davranmaz. Məsələn, çətin və sıxıntılı hadisələr qarşısında bunların Allah'ın imtahanı olduğunu düşünərək böyük səbir göstərər. Dolayısıyla, göstərdiyi səbir və təvəkkülün Allah qatında qarşılıq görə biləcəyinin sevincini yaşayar. İman etməyən insanların dərhal üsyan etdiyi bir çox çətinliyi son dərəcə səbirli və təslimiyyətli qarşılayar. Çünki bunların hamısını özünə verən Allah'dır və Allah verdiklərindən azaltmaqla insanları sınyacağını Quranda belə bildirir:

Əlbəttə, Biz sizi bir az qorxu, bir az aclıq, bir az da mal, can və məhsul qıtlığı ilə imtahan edərik. Səbir edən şəxslərə müjdə ver! (Bəqərə surəsi, 155)

Mömin Allah'ın bu müjdəsini çətin hadisələr qarşısında xatırlayıb səbirdə daha qərarlı və istəklilərlər. Bundan başqa, özünə verilən mal, mülk, mövqə kimi nemətlərin ona imtahan üçün verildiyinin, qarşılığında isə şükür etməsinin və bunları Allah'ın rızası və istəkləri yönündə istifadə etməsinin lazım olduğunu düşünər. Allah qullarını hər cür hadisə ilə yoxlayacağını Quranda belə bildirir:

Hər bir kəs ölümü dadacaqdır. Yoxlamaq məqsədilə Biz sizi şəər və xeyirlə imtahana çəkərik. Və siz ancaq Bizim hüzzurumuza qaytarılacaqsınız! (Ənbiya surəsi, 35)

Qəflət içindəki insan isə bu həqiqətlərdən xəbərsizdir, yaxud bildiyi halda üz çevirmişdir. Dolayısıyla, qarşılaşdığı hadisələr qarşısında göstərdiyi reaksiya möminlərdən çox fərqlidir.

Məsələn, mallarının itməsinin Allah'ın imtahanı olduğunu bilən möminlər bunu təvəkküllə qarşılayar. Halbuki, bu vəziyyət qəflət içindəki insanlarda həm maddi, həm də mənəvi zərərlərə səbəb olur.

İtirdikləri şeylər nəticəsində əhvalları pozular, bu mənəvi pozuntu daha da böyüyüb onları əsəbiləşdirər və ruhi sağlamlığına zərər verir. Çevrələrindən xaric edilmələri, sahib olduqları təmtərağa vida etmələri vəziyyətlərini daha da pisləşdirər və bəzən onları intihara qədər aparar.

Göründüyü kimi, qəflət içindəki insanlar gündəlik həyatda təvəkkülsüz, üsyankar və Allah'ın rizasından uzaq həyat tərzini keçirirlər.

QƏFLƏTİN SƏBƏBLƏRİ

Vicdanın səsinə dinlənmək

Vicdan insana Allah'ın ilhamı ilə davamlı şəkildə doğru yolu göstərir. Quranda vicdan haqqında bəhs edilən ayələr belədir:

And olsun nəfsə və onu yaradana; sonra da ona fücürünü (günahlarını) və pis əməllərdən çəkinməsinə öyrədənə ki, nəfsini təmizləyən mütləq nicat tapacaqdır! Onu (günaha) batıran isə, əlbəttə, ziyana uğrayacaqdır. (Şəms surəsi, 7-10)

Fücur nəfsin istək və arzularını haram və ya qeyri-qanuni yollarla da olsa, reallaşdırmaq istəməsidir. Allah fücürə qarşı insanı davamlı olaraq ilhamı ilə xəbərdar edir. Bu ilhamı isə insan vicdanın səsi hesab edir. Bu səsə daima tabe olmaq insanı pislik və günahlardan təmizləyər, sonsuz qurtuluş və xoşbəxtlik yurduna aparar. Bu səsi dinləməyən insan nəfsinin hədsiz arzularına hər necə olursa-olsun çatmağa çalışar. Beləliklə, əvvəlcə dərin qəflətə düşər, sonra da böyük bir əzaba doğru irəliləyər. Qəflət içindəki insanların vicdanın səsinə baxmayaraq, inkarda inad etmələri Quranda belə bildirilir:

Buna qəti inandıqları halda, haqsızlıqla və təşəxxüslə onları inkar etdilər... (Nəml surəsi, 14)

Vicdanın səsi nəfsin hədsiz arzularına qarşı insanı davamlı olaraq xəbərdar edir və insanı doğru yola dəvət edir. Qafil insan isə bu xəbərdarlığa (nəfsinin istəkləri ilə üst-üstə düşdüyü üçün) rahatlığını

və hüzurunu pozacağı narahatlığı ilə önəm verməz. Məsələn, Allah beş vaxt namazı möminlərə fərz etmişdir, ancaq nəfs bəzən bu ibadəti yerinə yetirməmək üçün müxtəlif bəhanələr gətirər. Vicdanına qulaq asan bir insan bu bəhanələrə heç bir şəkildə aldanmaz. Namazın ciddiyyətlə, heç axsatmadan, tam vaxtında, şövq və itaətlə yerinə yetirilməsi gərəkən ibadət olduğunu bilər. Hər insanın axirətdə namaz ibadətini yerinə yetirib-yetirmədiyini mövzusunda sorğuya çəkiləcəyinə heç şübhə etmədən hərəkət edər.

Peyğəmbərimiz də (s.ə.v.) bir çox hədisi-şərifində beş vaxt namazın əhəmiyyətinə diqqət çəkmişdir. Əbu Hüreyrədən (r.ə.) rəvayət edilən bir qüdsi hədisində Rəsulullah belə buyurur:

“Beş vaxt namaz böyük günahlardan çəkindikdə növbəti həftədəki cümə gününə və növbəti ildəki ramazana qədər səhvlər üçün kəffərədir”. (*Müslim*), (*Riyazüs-salehin, imam Nəvəvi, çevirən: Məhmət Əmrə, Bədir nəşriyyat, səh 698*)

Rəsulullah əfəndimiz (s.ə.v.) namaz qılmamağın və ya namaz vaxtını keçirməyin nə qədər təhlükəli olduğunu isə başqa bir mübarək hədisi-şəriflərində belə bildirmişdir:

İmam Şafi ilə Beyhəqiyyə görə, Peyğəmbərimiz (s.ə.v.): “Hər hansı vaxtın namazını qılmadan vaxtını keçirənlər yuvası dağılmış, mal-mülkünü əldən qaçırmış kimidirlər”, - buyurur. (*İmam Qəzali, Qəlblərin kəşfi*)

Bu səbəblə, qafil insan vicdanından gələn bu səsi onun Allah'ın (doğru yola, sonsuz xoşbəxtliyə çağırən) bir ilhamı olduğunu görməməzlikdən gəlib davamlı susdurmağa çalışır. Çünki bu səs davamlı olaraq nəfsin qeyri-qanuni yollarla istəklərinə çatmasına qarşı çıxır.

Vicdanın səsinə dinlənməmək səbəbi ilə düşülən bu qəflət halı isə nəfsin üsyan və günahlarla daha da pisləşib fücurun (sərhəd tanımaz günah və pisliliyin) artmasına səbəb olar. Qafil insan artıq elə bir dərindən

şüursuzluq içindədir ki, həyatını fücurla davam etdirmək istəyər:

Lakin insan önündəkini danmaq istəyər. Və: “Qiyamət günü nə vaxt olacaqdır?” – deyər soruşar. Göz bərələcəyi; Ay tutulacağı; Günəşlə Ay birləşəcəyi zaman. Məhz o gün insan: “Qaçıb can qurtarmağa yer haradadır?” – deyəcəkdir. Xeyr, heç bir sığınacaq olmayacaqdır! O gün duracaq yer ancaq Rəbbinin hüzurudur! (Qiyamət surəsi, 5-12)

Vicdanını dinləməyən insanın Allah'ın rizasından uzaq, qafil davranışlarının nəticəsi isə, əlbəttə, böyük bir müsibət olur. Bu müsibət də dünyadakı ən böyük acı və ən böyük işgəncələrlə belə müqayisə edilə bilməyəcək dərəcədə şiddətli və sonsuz əzab deməkdir. Bu əzab yeri də, şübhəsiz, atəş çuxuru olan cəhənnəmdir.

Qədəri görməməzlikdən gəlmək

Qədr Allah'ın bütün varlıqların yaşayacaqları hal və hadisələri əvvəldən təyin etməsidir. Geniş bir izahla böyük və kiçik bütün canlıların (kiçik bir ağcaqanad, böyük bir fil, dənizdəki kiçik bir balıq balası və ya dünyanın hər hansı yerindəki mikroskopik canlıya qədər) və ucsuz-bucaqsız kainatdakı bütün varlıqların bütün hallarını, başlarına gələcək böyük-kiçik hər hadisəni Allah'ın təqdir etməsidir.

İnsanın gözlərini dünyaya açdığı andan etibarən sahib olduğu heç bir fiziki xüsusiyyətin seçimi özünə aid deyil. Ata-anasını seçə bilməz, dərisinin rəngini, gözünün rəngini, boyunu öz istəyinə görə təyin edə bilməz. Aydındır ki, heç bir fiziki xüsusiyyətini seçmə gücünə sahib olmayan insanın yaşayacaqlarını da öz istəyinə görə təyin etməsi söz mövzusu deyil. Quranda **“Şübhəsiz ki, Biz hər şeyi müəyyən ölçüdə yaratdıq”** (Qəmər surəsi, 49) ayəsi ilə bu həqiqət insanlara xəbər verilmişdir.

Bunu düşünən insan sahib olduğu hər şeyi və qarşılaşdığı hər hadisəni Allah'ın rızasına və rəhmətinə yönəlib Allah'ın istədiyi şəkildə qiymətləndirməlidir. Quran bu qiymətləndirmədə tək yol göstəricidir. Nə hər hansı bir insan (istər böyük gücə sahib bir iş adamı, istərsə də Afrika qitəsində yaşayan bir qəbilə üzvü olsun), nə də hər hansı bir varlıq (istər dənizin dərinliklərində yaşayan bir canlı olsun, istərsə də nəhəng bir meşədə yaşayan kiçik bir böcək olsun) Allah'ın ona təyin etdiyi qədər xaricinə çıxıb bilməz. İnsanın etdiyi hər şey özünə təyin olunmuş qədər yönündə reallaşır. Bu vəziyyət Quranda insanlara belə bildirilir:

Sən nə iş görsən, Qurandan nə oxusan, nə iş görsəniz, onlara daldığınız zaman Biz sizə şahid olarıq. Yerdə və göydə zərrə qədər bir şey sənə Rəbbindən gizli qalmaz. Ondan daha böyük, daha kiçik elə bir şey də yoxdur ki, açıq-aydın kitabda olmasın! (Yunis surəsi, 61)

İnsanın yaşadığı və yaşayacağı hər anın qədərdə təyin olunduğu bu ayələrdə bildirilmişdir. Quranda bildirilən bu həqiqətləri görməməzliyə vuran insan ucsuz-bucaqsız kainatda, dünyadakı milyardlarla insanın arasında təsadüflər içində yaşadığını zənn edər. Bu vəziyyətdə özünü istədiyi kimi aparmaq azadlığına sahib olan başıboş canlı kimi görər. Belə bir baxış yönü də insanın özünü azad və Allah'dan müstəqil bir varlıq zənn edib dərin qəflətə düşməsinə səbəb olar.

Ölümün hər an gələ biləcəyini unutmaq

İnsanlar ümumiyyətlə, ölümlə heç gözləmədikləri bir anda, heç gözləmədikləri bir yerdə qarşılaşırlar. Allah bu həqiqəti “... **Heç kəs harada öləcəyini bilməz. Allah isə, şübhəsiz ki, biləndir, xəbər-dardır!**” (Loğman surəsi, 34) ayəsi ilə bildirilir.

Hər insanın ölüm anı hələ doğulmamışkən qədərində müəyyən-

dir. Bu anda yaşayanların və doğulacaq bütün insanların nə vaxt öləcəkləri müəyyəndir. Bu həqiqət Quranda **“Sizi palçıqdan yaradan, sonra da bir əcəl müəyyən edən Odur. (Allah’ın) yanında məlum bir əcəl də vardır...”** (Ənam surəsi, 2) ayəsi ilə xəbər verilir. İnsanın öz ölüm anını bilməməsi onu qəflət içində yaşamağa aparən səbəblərdən biridir. Çünki axirətdəki əzabı bilən və düşünən bir insan nə vaxt öləcəyini bilsə, Allah’ın əmrlərinə qarşı laqeyd olmaz, dünya həyatına dalıb axirəti və hesab verəcəyini unutmaz. Ölüm vaxtının bilinməməsi insanın dünyadakı imtahanının bir sirridir. Bunu düşünən mömin hər an öləcəkmiş kimi axirət yurdu üçün hazırlıq görür. Allah’ın bütün əmr və qadağalarına səmimi şəkildə həyatının hər anında əməl edir.

İman etməyən insan isə Allah rızasının deyil, nəfsinin istəkləri yönündə yaşayar. Öləcəyini bilər, ancaq ölümün axirətdə sonsuz cəhənnəm və ya sonsuz cənnət yurdunda oyanış olduğunu qavramaz. Ölüm qəflət içindəki insan üçün yalnız hər şeydən və bütün sevdiklərindən uzaqlaşmış onlardan əbədi ayrılmaq mənasını ifadə edir. Bu səbəblə də, sevdiklərinə həvəslə bağlanır, ölümdən söz düşdükdə belə narahat olar. Ölüm ağılına gəldiyində isə başqa şeylər düşünərək unutmağa çalışır. Ölümü bir az düşündüyü təqdirdə sıxıntıya düşəcəyindən və həyatının dəyişəcəyindən qorxub narahat olar. Ancaq hər an həyatının sona çatacağını düşünmədiyi, ölüm üzərində təfəkkür etmədiyi üçün, Allah’ın əmr və qadağalarını görməməzliyə vurur və ya təxirə salır. İbadət etmək üçün hələ vaxtının olduğunu, yaşı irəliləyincə edəcəyini düşünür. Halbuki, ömrünün nə qədər qaldığı mövzusunda heç bir fikri yoxdur. Ölümün hər an gələ biləcəyini düşünmədən davam etdirdiyi bu qəflət halı içində Allah’ın əmr və qadağalarını yerinə yetirməyə vaxt tapa bilmədən ölüm anından gəlib çatar. Qəflət içindəki bu insanların həmişə uzaq gördükləri ölümlə qarşılaşdığı an Quranda belə bildirilir:

Kaş kafirlər atəşi üzlərindənən və arxalarından dəf edə bilməyəcəkləri və onlara heç bir kömək olunmayacağı vaxtı biləydilər! Xeyr, onları gözlənilmədən yaxalayar və şaşır-dar. Onu əsla geri qaytara bilməzlər və onlara möhlət də verilməz! (Ənbiya surəsi, 39-40)

Ayədən də açıq şəkildə aydın olduğu kimi, ölüm bəhanələri dinləmir və təqdir edilən vaxt sürətlə yaxınlaşır. Heç bir şeyin ölümə mane olması və ya onu dayandırması söz mövzusu deyil. Quranda bunun ifadə edildiyi bir ayə belədir:

De: “Qaçdığınız ölüm sizi mütləq yaxalayacaqdır. Sonra siz gizliyi də, aşkarı da bilənin hüsuruna qaytarılacaqsınız. O da sizə nələr etdiyinizi xəbər verəcəkdir! (Cümə surəsi, 8)

İnsan hər an ölə bilər, bu həqiqəti unutmamağa, yaxud da bu həqiqətdən qaçmağa çalışmaq insanın qəflətdə olduğunu və ya sürətlə qəflət girdabına doğru süründüyünü göstərir. Qəflətin insanı sonsuz əzab yurduna aparacağı da qəti bir həqiqətdir.

Tək-tənha hesab veriləcəyinin düşünilməməsi

İnsanın qəflətə düşdüyü mövzulardan bir başqası da axirətdə Allah'ın hüsurunda tək hesaba çəkiləcəyini unutmamasıdır. Bir insanın ölümü nə qədər izdihamlı mühitdə olursa-olsun ölüm mələyi ruhunu alarkən dünya ilə və o anda yanında olan digər insanlarla əlaqəsi kəsilir. Axirətdə dirildilib hesab verməyə yürüyərkən məhşər izdihamının içində tək olacaq. Çünki orada heç kim başqası ilə maraqlanacaq vəziyyətdə olmayacaq. Bu təklil dünyadakına da bənzəməz. Hesaba çəkilmə anı dünyada qafil yaşamış bir insan üçün yarıdılışından etibarən o zamana qədər içinə düşdüyü ən çətin andır. O anda duyduğu təklil etdiyi hər şeyin bir-bir hesabını verəcəyi, bu anda heç kimin olmadığını və Allah'ın hüsurunda son dərəcə aciz olduğunu anlamanın verdiyi bir təklildir. Bütün gücündən, malından,

ünvanından, mövqeyindən, şöhrətindən, dəyər verdiyi və yaxınlıq duyduğu bütün insanlardan uzaqlaşmış şəkildə maddi və mənəvi olaraq yalın haldadır. İnsanlara Allah'ın hüsurunda tək olacaqları Quranda belə xəbər verilir:

Onların hər biri qiyamət günü Onun hüsuruna tək-tənha gələcək. (Məryəm surəsi, 95)

Dünyada etdiklərinin qarşılığını dərhal görməyən, özünə müddət verilən qəflət içindəki insanlar axirətdə də belə olacağını zənn edirlər. Bu düşüncələri səbəbi ilə Allah'ın rızasına uyğun olmayan hərəkətlər edərəkən yoldaş da axtararlar. Hətta dostlarına “dünyaya bir dəfə gəlirik”, “fikir vermə”, “babalı boynuma” kimi batil sözlər söyləyib onları da Allah'ın əmr və qadağalarını görməməzlikdən gəlməyə və ya təxirə salmağa təşviq edirlər. Belə şüursuz şəkildə deyilən sözlərin qəflət halının nəticəsi olduğu aşkardır. Çünki bir insan dünyaya necə bir dəfə gəlsə, cəhənnəmə də bir dəfə gedəcək və sonsuz bir əzabla qarşılaşacaq. Budur ki, bu insanlar Allah'ın Quranda bildirdiyi bu həqiqətdən qafildirlər. Cəhənnəmdə (Allah'ın diləməsi xaric) sonsuza qədər qalma ehtimalını heç düşünmürlər. Söz mövzusu insanların Allah'ın əzabına əhəmiyyət verməyib başqalarının günahını boynuna götürmələri isə Allah'ın üstün elm və qüdrətini qavramaqdan nə qədər uzaq olduqlarının bir göstəricisidir. Necə ki, bir insanın digər bir insanın günahını yüklənməsinin söz mövzusu olmadığı da Quranda açıq şəkildə bildirilmişdir:

Heç bir günahkar başqasının günahını daşmaz. Günah yükü ağır olan kimsə yükünü daşımaq üçün çağırırsa və yaxın qohumu olsa belə, o yükədən bir şey daşınmaz... (Fətir surəsi, 18)

Heç bir günahkar başqasının günahına yüklənməz! (Nəcəm surəsi, 38)

Hər nəfs axirətdə öz etdiklərinin qarşılığını görəcək. Artıq ətra-

finda dünyada ikən özünə: “Günahını boynuma götürürəm”, - deyən kəslər də olmayacaq. Özünə kömək edən nə bir dostu, nə də qohumu olacaq. Hətta dəyər verdiyi bütün yaxınlarına dünyada onu qəflətə sürüdükləri üçün nifrət etməyə başlayar. Allah axirətdəki bu düşmənliliyi Quranda belə xəbər verir:

Müttəqilər müstəsna olmaqla, o gün dostlar bir-birinə düşmən kəsiləcəklər! (Zuxruf surəsi, 67)

O gün dostun dosta heç bir faydası olmaz, onlara kömək də edilməz! (Duxan surəsi, 41)

Dünyadakı saxta dostluqlar yox olub gedər, axirətdə yerini düşmənliliyə buraxar. Çünki bu dostluqlar Allah'ın rizası qulaq ardı edilərək qurulan mənfəət dostluqlarıdır. Dünyada ikən Allah'ın sevdiyi və Ona yönələn insanlarla deyil, qəflət içində inkar edən, Allah'dan üz çevirən səmimiyyətsiz insanlarla dostluq edilmişdir. Əslində, dünyada belə mənfəətləri zidd olduğunda çox səmimi dostların bir-birinə düşmən olduqlarını tez-tez görmək mümkündür. Bir-birini qəflətə sürüdükləri və zərər verdikləri halda öləndə qədər pozulmayan dostluqlar isə Quranda da bildirildiyi kimi, Allah'ın hüzurunda düşmənliliyə çevrilər. Bu düşmənlilik qəflət pərdəsi gözlərindən qalxan insanların əzabın fərqində olmaları ilə başlayar. Axirətdə gözlərindən qəflət pərdəsi qaldırılan insanların səmimi etirafları Quranda belə bildirilir:

İndi artıq nə şəfaət edən kimsələrimiz, nə də bir mehriban dostumuz var! (Şüəra surəsi, 100-102)

İnkarcılar hesab günü peşmanlıq içində davamlı şəkildə tək qaldıqlarını dilə gətirərlər. Ətraflarında dünyada ikən istehza etdikləri möminlər olmayacaq. Əhəmiyyət vermədikləri bu gerçəklə qarşılaşınca geri dönüb, həqiqətən, iman edənlərdən olmağı diləyəcəklər. Bu vəziyyət ayədə belə xəbər verilir:

Kafirilər (qiyamət günü), yəqin ki, müsəlman olmalarını istərdilər! (Hicr surəsi, 2)

Lakin geri dönüş yoxdur.

QƏFLƏTDƏN XİLAS OLMAQ ÜÇÜN

Quran oxumaq və ayələr üzərində düşünmək

Qəflət təhlükəsinə qarşı ən yaxşı üsul Allah'ın qullarına yol göstərən bir nur olaraq endirdiyi Quranı oxumaq və onun üzərində düşünməkdir. Quran oxumaq insanın Allah'a yaxınlaşıb Rəbbimizin üstün elm və qüdrətini qavramasına kömək edər. Bundan başqa, insanın daha əvvəl bilmədiyi, düşünmədiyi və düşünüb cavabını tapa bilmədiyi bir çox mövzuda ən açıq və ən doğru məlumatı verir. Bu səbəblə, Quranı səmimi niyyətlə oxuyan və anlayan bir insan qəlbi razı halda Allah'a yönələr.

Səmimi şəkildə ayələr üzərində düşünən insan düşüncə və davranışlarındakı səhvləri görər. Bilmədiyi və ya əhəmiyyət vermədiyi üçün edib-etmədiyi şeylərin əhəmiyyətini və ciddiliyini anlayar. Rəbbimizin üstün elm və qüdrətini qavrayar və Allah'a qarşı duyduğu qorxu və sevgi artar. Allah Quranın endirmə məqsədini ayələrində belə xəbər verir:

Bu, insanlar üçün bir bildirişdir. Qoy onunla həm qorxsunlar, həm Allah'ın tək İlah olduğunu bilsinlər, həm də ağıl sahibləri düşünüb ibrət alsınlar. (İbrahim surəsi, 52)

Həqiqətən, bu Quran ən doğru yola yönəldir və yaxşı işlər görən möminlərə özləri üçün böyük mükafat olacağı ilə müjdə verir. (İsra surəsi, 9)

Qurani diqqətlə oxuyan və ayələr üzərində düşünən insan səmiyyəti ölçüsündə zamanla ayələrin təcəllilərini ətrafında görməyə başlayar; bu da hər an Allah'ı xatırlamasına və qəflətdən qorunmasına vəsilə olar. Məsələn, Quranda təsvir edilən inkarçı xarakterini zamanla ətrafındakı bəzi insanlarda görməyə başlayar. Onları gözləyən sonsuz əzabdan xəbərdar olduğu üçün, bu nümunələr özünə önəmli bir ibrət vəsiləsi olar. Bu şəkildə, Allah'ın izni ilə qəflətdən çəkinər və qəflətə qarşı necə tədbir görməli olduğunu bilər. Yenə insan ayələr üzərində düşünüb cəhənnəmdəki acının və peşmanlığın şiddətini öyrənər, sonsuz atəş əzabından Allah'ın diləməsi xaricində qurtuluş olmayacağını düşünüb anlar. Eyni şəkildə, cənnətdəki sonsuz nemətləri, gözəllikləri və gözəl həyatı təfəkkür edər, Allah'ın rəhmətini və cənnətini qazanmanın şövqünü yaşayar. Qurani oxuyan insan dünyada etdiyi hər şeyin hesabını verəcəyini və gördüyü işlərin nəticəsində cənnət və ya cəhənnəmə girəcəyini bilər. Budur, bu həqiqəti görən insan qafil olmaqdan, haqqı unutmaqdan və ya yerinə gətirməməkdən şiddətlə qaçar.

Allah'ın verdiyi fürsətləri dəyərləndirmək

Allah varlığını xatırlamaları və Özünə yönəlmələri üçün insanlara müxtəlif şərtlər və mühitlər verir. Sıxıntı və çətinliklər də bunlardanır. Quranda bir ayədə “Onlar ildə bir və ya iki dəfə fəlakətə uğradıqlarını görmürlərmi? Yenə də tövbə etmir, ibrət almırlar” (Tövbə surəsi, 126) şəkildə buyurulur. Bu çətin anlar insanların qəflətdə olduqlarını onlara göstərən böyük bir fürsətdir. Çünki Allah'a üsyankar olan nəfs belə anlarda acizliyini anlar. Bu vəziyyətdə vicdanı ön plana çıxan insan səhvlərini görər və onlardan çəkinməyin yollarını axtarar. Bu, insana verilən böyük bir fürsətdir. Nəfsin acizlik içində səssiz qaldığı bu anlarda insan özünü Allah'a daha yaxın hiss edər. O anda səmimi yaxınlıqla Allah'a yönələr. Belə vaxtlarda

Allah'ın qüdrətinin hər şeyə çatdığını, hər şeyin Allah'dan gəldiyini, bu bəla və çətinliklərin də ancaq Onun diləməsi ilə sona çatacağını başa düşər. Bu durum tövbə edib Allah'a yönəlmək üçün bir fürsətdir. Allah Quranda bu səmimiyyətə qovuşan insanı belə xəbər verir:

Sizi suda və quruda gəzdirən Odur. Siz gəmidə olduğunuz, gəmilər gözəl bir külək vasitəsilə içərisində olanları apardığı, onlar da sevindikləri vaxt birdən fırtına qopub dalğalar hər tərəfdən gəmilərin üzərinə hücum etdikdə və müsafirlər dalğaların onları bürüdüyünü başa düşdükdə sidq ürəkdən Allah'ın dininə sarılaraq Ona belə dua edərlər: “Əgər bizi bu təhlükədən qurtarsan, Sənə şükür edənlərdən olarıq!” Onları xilas edincə yer üzündə haqsız yerə zülm etməyə, azgınlığa başlayarlar. Ey insanlar! Etdiyiniz zülm, haqsızlıq fani dünya malı kimi öz əleyhinizədir. Sonra hüzurumuza qayıdacaqsınız, Biz də nə etdiklərinizi sizə xəbər verəcəyik. (Yunis surəsi, 22-23)

Qəflət içindəki insan özünə Allah'dan başqa kömək edən bir gücün olmadığını yalnız özünü çox çarəsiz hiss etdiyi zaman görə bilər. Ancaq çətinlik sona çatdıqdan sonra yenə Allah'ı unudub əvvəlki qəflətinə düşər. Bu vəziyyət Quranda belə ifadə edilmişdir:

İnsana bir sıxıntı üz verən zaman uzananda da, oturanda da, ayaq üstə duranda da Bizə dua edər. Lakin onu sıxıntıdan qurtardıqda ondan ötrü Bizə heç dua etməmiş kimi çıxıb gedər. Həddi aşanlara etdikləri əməllər beləcə yaxşı göstərildi. (Yunis surəsi, 12)

Məsələn, bir təbii fəlakət insana özünün nə qədər aciz olduğunu, Allah'ın sonsuz elm və qüdrət sahibi olduğunu, hər şeyi əhatə etdiyini, hər an hər şeydən xəbərdar olduğunu xatırladar. İnsan Allah'dan qorxmalı olduğunu, çünki Onun qüdrətinin hər şeyə çatdığını, hər

an Allah'ın əzabı ilə qarşılaşa biləcəyini anlayar. Halbuki, o insan əvvəl Allah'ın əmr və qadağalarını qulaq ardı etmiş və ya davamlı təxirə salmışdır. Qorxu içində olduğu anda adamın şüuru açılır və həqiqətləri görməyə başlayır. Belə fəlakətlər qəflət içindəki insanın həqiqətləri görməsinə vəsilə olur və axirətini qurtaran böyük xatırladıcı vəzifəsini daşıyır. Lakin xəbərdarlıqlardan və bələlərdən lazımi dərsi almayan və səmimi iman etməyən insan bir az rahatlığa çatdığı anda təkrar qəflət düşür. İnsan yenə keçici olan dünyaya bağlanıb Allah'ın varlığını, əmr və qadağalarını görməməzliyə vurur və ya unudur. Qəflətdən xilas olmaq üçün insan özünə verilən bu fürsətləri qiymətləndirməlidir. Yaşadığı çətinlikləri, daha sonra Allah'ın ona verdiyi rahatlığı tez-tez düşünüb dərhal Rəbbimizə yönəlməlidir.

Bu cür hadisələrin Allah'dan bir xəbərdarlıq ola biləcəyi və bunun böyük bir nemət olduğu ağıldan çıxarılmamalıdır. Allah bu şəkildə sonsuz qüdrətini göstərərək insanın qəflətdən uzaqlaşmasına yol açır. Ancaq insan qəflətdən xilas olmaq üçün çətin duruma düşməsinə gözlənməməlidir. Çünki Allah insanı hər an ətrafında meydana gələn hadisələrlə xəbərdar edir. Məsələn, yaxınlarının, çevrəsindəkilərinin yaşadığı sıxıntılı bir hadisə ilə, başqa bir şəhərdə və ya ölkədə yaşanan təbii fəlakətlərlə, yaxud da müharibələrlə insanlar xəbərdar edilir. Bu xəbərdarlıqlara diqqət edən insan eyni hadisənin öz başına gələ biləcəyini, Allah'ın üstün gücü qarşısında insanların nə qədər aciz və çarəsiz olduqlarını düşünər. Bu da qəflətdən xilas olub Allah'a yönəlməsinə səbəb olar. Necə ki, Quranda Ad qövmünün həlak edilməsindən bəhs edilərək insanlar belə xəbərdar edilir:

Ad (qövmü) isə uğultulu, çox şiddətli bir küləklə tar-mar oldu. Allah o küləyi yeddi gecə, səkkiz gün ardı-arası kəsilmədən onların üstünə əsdirdi. Belə ki, (əgər yanlarında olsaydın) sən onları orada yıxılıb ölmüş görərdin. Onlar, sanki içi bomboş xurma kötükləri idilər. (Haqqə surəsi, 6-7)

Quranda verilən həlak və əzab nümunələri ilə insanların başqalarının başlarına gələn bəlalardan ibrət götürüb Allah'ın sonsuz elm və qüdrəti üzərində düşünmələri istənilir. Allah'ın gücünü insanlara xatırladan bir çox nümunə gündəlik həyatda davamlı insanların qarşısına çıxır. Lakin insanlar çarəsiz duruma düşənlərin vəziyyətlərini yalnız kədərlə qarşılayıb onlara acımaqla kifayətlənirlər. Gördüklərinin, eyni zamanda, özlərinə bir xəbərdarlıq olduğunun fərqudə olmazlar. Halbuki, insanların acizliyini və çarəsizliyini göstərən belə vəziyyətlərin hamısı insanlara qəflət pərdələrini götürmələri üçün edilən açıq bir xəbərdarlıq və verilən yeni bir fürsətdir. Bu fürsətləri dəyərləndirib Allah'a yönəlmək insanın qəflətdən xilas olmasına kömək edir.

Allah'ın hər şeydən xəbərdar olduğunu və hər şeyi bütünlüklə əhatə etdiyini bilmək

Allah "Məgər insan elə güman edir ki, o, başlı-başına buraxılacaq?!" (Qiyamət surəsi, 36) ayəsi ilə insanlara hər an Öz hökmranlığında və nəzarətində olduqlarını açıq şəkildə bildirmişdir. Ancaq qəflət içindəki insan bunu düşüüb anlamaqdan uzaqdır. Halbuki, bunu anlamaq üçün bir neçə dəqiqə səmimi şəkildə həyatını davam etdirməsi üçün lazım olan hər şeyi (ən incə detalına qədər) özünün etmək və yoxlamaq məcburiyyətində qaldığını düşünməsi kafidir.

Məsələn, bu anda vücudumuzda gedən prosesləri bilmirik və bunlarla maraqlanmaq gərəyini duymuruq. Amma bütün orqanlarımız nizamlı halda və bir-biriləri ilə uyğun şəkildə davamlı çalışır. Özbaşına qaldığımızı görə həyatımızı davam etdirə bilməyimiz üçün ilk öncə nizamlı şəkildə oksigen almalı, ürəyimizi döyündürüb qan dövranımızı təmin etməli, mədə turşusunu normada saxlamalı, həzmi reallaşdırmalı və bunun kimi milyonlarla əməliyyatı idarə etməliyik.

Vücudumuzda reallaşan hadisələri idarə etdiyimizi (hər nə qədər

qeyri-mümkün olsa da) düşünək. Məsələn, yatanda bu işləri bizim yerimizə kim davam etdirəcək? Necə ki, yatarkən də bütün orqanlarımız işə davam etməlidir. Yalnız ürəyimizin bir neçə dəqiqə idarəmiz xaricində qalıb dayanması belə həyatımızın sona çatması üçün kifayətdir; ancaq, eyni zamanda, yatmağımızın lazım olduğu da digər əhəmiyyətli bir həqiqətdir. Özbaşına qaldıqda özümüzün etməsi lazım olanlar bununla məhdudlaşmır. Çünki həyatımızı təmin edən xarici amilləri də artıq özümüz təmin etməliyik.

Məlum olduğu kimi, öz bədənimiz belə idarəmizdə deyil ikən xaricimizdəki dünyanı və kainatı ehtiva edən sonsuz saydakı incə nizam və tarazlıqla qurulan sistemə müdaxilə etməyimiz yalnız təxəyyülümüzün genişliyini göstərməkdən ibarət olar. Bunları düşünüb öz vücudu daxil olmaqla, heç bir varlığa nəzarət etməsinin mümkün olmadığını qavrayan hər insan özbaşına olmadığını, hər şeyə üstün elm və qüdrət sahibi olan Allah'ın nəzarət etdiyini anlar. Kainatdakı canlı-cansız hər varlığın Allah'ın yaratması ilə meydana gəldiyini və Onun idarəsində olduğunu qavrayar. Bunları anlamaq insanın içində olduğu qəflətdən xilas olmasına kömək edər və hər an Allah'ın özünü gördüyünü düşünərək hərəkət etməsinə səbəb olar. Allah hər an insanları nəzarətində saxlayır, onları və işlədikləri hərəkətləri an-an yaradır. Allah'ın hər an insanları əhatə etdiyi “...**Rəbbin insanları ehtiva etmişdir...**” (İsra surəsi, 60) ayəsi ilə xəbər verilmişdir. Allah'ın özünü bütünlüklə əhatə etdiyini düşünən mömin gizli və ya açıq şəkildə etdiyi və ya danışdığı hər şeyi, içində olduğu hər vəziyyəti Allah'ın bildiyini bilər. Hər mühitdə və hər an Onun yanında olduğunu da bilər. Bu vəziyyət Quranda belə təsvir edilir:

Məgər görmürsənmi ki, Allah göylərdə və yerdə nə varsa bilir. Aralarında gizli söhbət gedən üç adamın dördüncüsü, beş adamın altıncısı Odur. Onlar bundan az da, çox da olsalar və harada olsalar, yenə də onların yanındadır.

Sonra qiyamət günü onlara etdikləri əməlləri xəbər verəcəkdir. Allah hər şeyi biləndir! (Mübarizə surəsi, 7)

Ayədə açıq şəkildə təsvir edilən bu həqiqət üzərində səmimiyyətə düşüncəli düşüncədə insanı qəflətdən qurtarmağa kifayət edər. Həqiqətləri dərk etməsinə, həm dünyada və həm də axirətdə gözəl həyat sürməsinə vəsilə olar. Çünki özünün davamlı olaraq Allah'ın hökmü və idarəsi altında olduğunu bilərək Allah'ın rızasından çıxmaqdan şiddətlə qorxub çəkinər. Etdiyi bütün gözəl şeyləri və yaxşılıqları da Allah'ın gördüyünü bilər və mükafatlandırılacağı gün üçün sevinc və nəşə duyar. Hər şeyin öz xüsusi imtahanının gərəyi kimi reallaşdığını qavradığı üçün hər şeyin özü üçün xeyir olduğunu bilərək bu anlarda gözəl səbir göstərər. Bu səbri və gözəl davranışları nəticəsində isə Allah'ın izni ilə Onun bütün inananlara vəd etdiyi cənnətə qovuşar.

Allah'ın yaratdıqlarını detalları ilə bilmək

Bilgi qəflətdən xilas olmağı təmin edən ən əhəmiyyətli amillərdən biridir. Kainatı əhatə edən yaradılış dəlillərini araşdırmaq, görmək və anlamaq insanın üzərindən qəfləti götürür və uzaqlaşdırır. Allah'ın üstün elm və qüdrəti ancaq belə ciddi araşdırma və təfəkkür nəticəsində haqqı ilə təqdir edilə bilər. Allah **“Biz göyü, yeri və onlar arasında olanları oyun-oyuncaq yaratmadıq”** (Ənbiya surəsi, 16) ayəsi ilə kainatın və içindəki varlıqların xüsusi hikmətlə yaradıldığını bildirir.

Həqiqətdə, bütün yaradılmışlar Allah'ın varlığının açıq dəlilləridir. Bu dəlillər üzərində ətraflı məlumat əldə etmək xüsusiyyətlərdəki üstün ağılın təcəllələrini görməyə səbəb olar. Allah'ın hər yaratdığına çox mükəmməl sistemlərdən meydana gəldiyi xüsusiyyətlərinin araşdırılması ilə asanlıqla görülür. Bu xüsusiyyətlər qarşısında insan Allah'ın varlığını qəti olaraq qavrayıb Onun üstün güc və qüdrətini

görər, Onun varlığını hər an hiss edər. Gözlərini kor edən və şüurunu örtən qəflət pərdəsini aralamağı və səmimi şəkildə edəcəyi dərin təfəkkürlərlə də bu pərdəni tamamilə qaldırmağı bacarar.

Məsələn, insan öz vücudu və yaradılışı haqqında ətraflı məlumat əldə edib Allah'ın üstün sənətini və elmini görə bilər. Necə ki, insanın yaradılışı təkbaşına qəfləti götürən möcüzəvi hadisələr zəncirindən meydana gəlir: Tək bir hüceyrənin içindəki genetik şifrdən çoxalaraq mükəmməl sistemlərə sahib bir canlıya çevrilən insan təkbaşına Allah'ın varlığının, üstün aqlının və gücünün böyük bir dəliliidir: bir-birindən ayrı yerlərdə və ayrı canlılar içində çıxarılan yumurta və spermanın tam bir uyğunluq içində birləşərək döllənməsi və tək tip hüceyrənin çoxalıb, fərqliləşib sümükləri, əzələləri, orqanları, gözləri, əl və ayaqları, bunlardakı kompleks sistemləri meydana gətirməsi, daha sonra ana qarnından ayrılan bu orqanizmin görməsi, danışması, getməsi, gülməsi, ağlaması, duyğulara sahib olması...

Günümüzdəki araşdırma texnikaları sayəsində artıq kainatın ən uzaq nöqtələrindən okeanların ən dərin yerlərinə qədər müşahidələr aparılır və buralardakı bütün varlıqlar və hadisələr haqqında ətraflı məlumatlar əldə etmək getdikcə daha da asanlaşır. Budur, bu hadisələr və varlıqlardakı yaradılış möcüzələri haqqında geniş bilgi sahibi olan, düşünən və **“... Ey Rəbbimiz! Sən bunları boş yerə yaratmamısan! Sən pak və müqəddəssən! Bizi cəhənnəm odunun əzabından qoru!”** (Ali-İmran surəsi, 191) deyən səmimi və vicdanlı hər insan Allah'ın izni ilə qəflət pərdəsindən xilas olar.

Qəflətdən xilas olan insan Allah'ın bu açıq dəlilləri qarşısında qəti bir bilgi ilə iman edərkən Onun üstün sifətlərini də tanıyır, Allah'a daha çox yaxınlaşar və artıq hər işində Onun rızasını güdməyə başlayar.

Dünyanın qısa və keçici olduğunu bilmək

Dünya həyatı bir gün anıdan yox olacaq və insan əbədi olaraq yaşayacağı axirət yurduna keçəcək. Halbuki, dünya həyatının keçici və son dərəcə qısa olduğunu düşünə bilməyən qəflət içindəki insan böyük bir maraq və həvəslə dünyaya bağlanmışdır və yalnız dünya üçün yaşayar. Uşaqlığından etibarən davamlı olaraq gələcəyə yönələn planlar qurar, həyatını istəklərinə uyğun yönləndirməyə çalışır. Ömrü bu əyləncələrlə dünyanın nə qədər qısa və keçici olduğunu düşünmədən anıdan sona çatır. Eynilə, gördüyü və uzun sürdüyünü sandığı, əslində, yaddığı vaxtın yalnız bir neçə saniyəsinə əhatə edən yuxunun sona çatması kimi... Axirətdə dünya həyatının yalnız yuxu kimi çox qısa sürdüyünü və qəti olaraq yarıldığını anlıyır. Axirətdə insanların öz aralarında dünya həyatının qısalığına dair söhbətləri Quranda belə bildirilir:

Belə buyuracaqdır: “Yer üzündə neçə il qaldınız?” Onlar: “Bir gün, bir gündən də az, hər halda, sayanlardan soruş!” – deyər cavab verəcəklər. Allah buyuracaq: “Əgər bilirsinizsə, siz çox az qaldınız! (Muminun surəsi, 112-114)

Ayədə keçən “bir gün, bir gündən az” ifadəsi çox uzun zənn edilən ömrünün nə qədər qısa olduğunu açıq şəkildə ifadə edir. Bu, Allah qatından bildirilmiş açıq bir həqiqət olduğu halda, insan nəyi nəyə tərcih edəcəyini çox yaxşı düşünməlidir. Sonsuz cənnəti düşünüb hərəkət edəcək, yoxsa çox qısa sürən dünyanı? İnsanın arzularını təyin edərək üzərində düşünməli olduğu ən əhəmiyyətli ünsür qısa və keçici olan dünya həyatının faydasının da yenə qısa və keçici olmasıdır.

Bu səbəblə, dünyanı əsl yurdumuz olan axirətə getmək üçün bir gözləmə salonu olaraq düşünmək lazımdır. Bir gözləmə salonundakı əşyaların və orada yaşanan hadisələrin insanı nə qədər maraqlandıracağı məlumdur. Heç bir yolçu gözləmə salonunda uzun müddət qa-

lacaqmış kimi oraya yerləşib bütün planlarını bu gözləmə salonuna görə qurmaz. Çünki burada çox qısa bir müddət qalacaq. Burada çöli düşünmədən yalnız gözləmə salonuna görə aldığı qərarların və ya etdiyi hərəkətlərin çöldə bir faydası olmaz. Eyni şəkildə, dünya üçün edilən heç bir şeyin də axirətdə bir faydası olmaz. Bu səbəblə, dünya üçün edilən işlərin sonda Quranda bildirildiyi kimi, bir ilğım kimi yox olacağını bilmək lazımdır. Quranda bunun xəbər verildiyi aya belədir:

Kafirlərin əməlləri ucsuz-bucaqsız çöldəki ilğıma bənzər ki, susuzluqdan ürəyi yanan onu su bilər. Nəhayət, gəlib ona yetişdiyi zaman onun heç nə olduğunu görər. O, öz əməlinin yanında ancaq Allah'ın cəzasını tapar. (Allah da) onun cəzasını verər. Allah tezliklə haqq-hesab çəkəndir. (Nur surəsi, 39)

Ayədə açıq şəkildə bildirildiyi kimi, dünya üçün edilənlərin hamısı bir gün yox olub gedəcək və insan tək Allah rızası üçün etdikləri ilə Rəbbimizin hüsurunda hesab verəcək. Budur, o an insan yanılmasının fərqudə olacaq və cəhənnəm əzabı qarşısında sonsuz bir çarəsizlik və peşmanlıq duymağa başlayacaq. Qəflət halının sona çatdığı, bütün həqiqətləri bir-bir gördüyü o anda dünya həyatına geri dönüb Allah'ın əmr və qadağalarına uyğun həyat yaşamaq istəyəcək. Ancaq bunun üçün çox gecikmişdir. Çünki artıq geri dönüş yoxdur:

Onlar orada fəryad edib deyəcəklər: “Ey Rəbbimiz! Bizi buradan çıxart ki, saleh əməllər edə. O əməlləri yox ki (dünyada) edirik!” (Onlara belə deyəcəyik:) “Məgər orada sizə öyüd-nəsihət qəbul edəcək kimsənin öyüd-nəsihət qəbul edə biləcəyi qədər ömür vermədikmi?! Hələ sizə qorxudan peyğəmbər də gəlmişdi. Dadın (cəhənnəm əzabını)! Zalımların imdadına çatan olmaz!” (Fatir surəsi, 37)

Kaş günahları öz Rəbbinin hüsurunda başlarını aşağı dikib: “Ey Rəbbimiz! Gördük, eşitdik. İndi bizi qaytar ki, yaxşı iş görək. Biz tam yəqinliklə inandıq!” – deyəndə görəydin! (Səcdə surəsi, 12)

İnsan Allah'ın hüsuruna təkbaşına gətiriləcəyi bu günlə qarşılaşmadan əvvəl dünya həyatının nə qədər qısa və keçici olduğunu anlayıb təfəkkür etməlidir. Dünyanın çox qısa bir müddətin sonunda mütləq sona çatacağı düşüncəsi insanın mənasız və faydasız işlərdən üz çevirməsinə, dünya həyatındakı qısa zamanını ən yaxşı şəkildə qiymətləndirib içində olduğu qəflətdən xilas olmasına vəsilə olar.

Ölümü düşünmək

İnsana dünyada müəyyən bir müddət verilmişdir. Bu müddət bitdiyində ölümlə mütləq qarşılaşacaq. Quranda hər insanın bir gün mütləq ölümlə qarşılaşacağı belə xəbər verilir:

De: “Qaçdığınız ölüm sizi mütləq yaxalayacaqdır. Sonra siz gizli də, aşkarı da bilənin hüsuruna qaytarılacaqsınız. O da sizə nələr etdiyinizi xəbər verəcəkdir! (Cümə surəsi, 8)

Ölüm özündən qaçan, qorxan və öləcəyini heç düşünməyən qəflət içindəki insanlar daxil bütün insanlara gələcəkdir. Ancaq qəflət içində Allah'ın hökmlərini qulaq ardı edən insanlarla iman edən insanların ölüm anında yaşayacaqları fərqli olacaq. İnkər edənlər heç gözləmədikləri bir anda ölümlə üz-üzə gələcə dəhşətə qapılacaq və böyük qorxu yaşayacaqlar. Ayrıca, canları acı ilə alınacaq. İnkər edənlərin canlarının alınması Quranda belə təsvir edilir:

Bəs mələklər onların üzlərinə, arxalarına vura-vura canlarını alanda halları necə olacaq? (Mühəmməd surəsi, 27)

Quranda bildirildiyi kimi, inkər edənlərin canları acı içində alı-

nacaq. Bu anda uğrunda həvəs göstərən Allah'ın əmr və qadağalarını qulaq ardı etdiyi hər şeyin əhəmiyyətini itirdiyini görəcəkdir. Həyatı boyunca ən çox dəyər verdiyi ailəsi, yoldaşları, qohumları, çox sevdiyi işi, avtomobili, evi, malı-mülkü, hamısı tamamilə dəyərini itirəcəkdir. Artıq çarəsiz və tək qalmış və qorxusu daha da artmışdır. Bu vəziyyətdə inkar edən adam bütün həyatını boşa keçirdiyini və Allah'ın rızasına uyğun heç bir şey etmədiyini görüb peşmanlıq duyacaq. Qorxu və peşmanlıq içində əzabdan xilas ola bilmək üçün çarələr axtaracaq və bütün sevdiklərini fəda etmək istəyəcəkdir. Allah Quranda inkar edən insanın qiyamət günündə düşdüyü bu vəziyyəti belə təsvir edir:

Və dost dostu arayıb axtarmayacaqdır. Onlar bir-birinə göstəriləcəklər. O günün əzabından qurtarmaq üçün günahkar istərdi ki, fəda etsin öz oğullarını; övrətini və qaradaşını; ona sığınacaq verən əşirətini; və yer üzündə olanların hamısını – tək özünü qurtarsın! Xeyr. Həqiqətən, o, alovlu atəşdir. (Məaric surəsi, 10-15)

Ayədə açıq şəkildə ifadə edildiyi kimi, insan canını verəcəyi qədər çox sevdiyi yaxınlarını, həvəslə bağlı olduğu bütün dünya nemətlərini cəhənnəm əzabına qarşılıq vermək istər. Ancaq ona dünyada sahib olduğu heç bir şeyin faydası olmayacaq, əbədi qalmağın üzrə cəhənnəmdəkilərin arasına düşməkdən özünü qurtara bilməyəcəkdir.

Qəflət içində inkarda inad edən insanların canı acı içində alınarkən iman edənlərin canı isə asanlıqla alınır. Qəflətdən qorunmağa çalışan iman edən insanların ölüm vaxtı gəldiyində canları mələklər tərəfindən gözəl şəkildə alınaraq cənnətlərə yerləşdiriləcəkdir. Quranda iman edənlərin canının alınması belə təsvir edilir:

O kəslər ki, mələklər onların canlarını pak olduqları halda alıb: “Sizə salam olsun! Etdiyiniz əməllərə görə cənnətə daxil olun!” – deyərlər. (Nəhl surəsi, 32)

Həmin vaxt mömin Allah'ın ona verdiyi nemətləri dünyadakilərə eşitdirib onları xəbərdar etmək istər. Möminlərin bu rəftarı Quranda belə bildirilir:

Ona: “Cənnətə daxil ol!” – deyildi. Dedi: “Kaş qövmüm biləydi ki, Rəbbim məni niyə bağışladı və nəyə görə hörmət sahiblərindən etdi!” (Yasin surəsi, 26-27)

Canının gözəl şəkildə alınmasını və cənnətdə əbədi həyat sürməyi arzulayan hər insan qəflətdən xilas olmadığı təqdirdə ölüm vaxtı yaşayacaqlarını düşünməlidir. Dünyada canı yandığı və acı duyduğu anlarda hiss etdiklərinin qat-qat çoxunu ölüm anından etibarən əbədi olaraq yaşayacağını təfəkkür etməlidir. Bu əzabı düşünüb hər an ölümlə qarşılaşacağını bilən, qorxu ilə və könüldən Allah'a yönələn hər insan içində olduğu qəflətin fərqində olacaq. Dolayısıyla, Allah'ın əmr və qadağalarına əməl edib göstərəcəyi ciddi səy ilə qəflətdən xilas olacaq.

Əsl yurdun axirət olduğunu bilmək

Əsl yurdun axirət olduğunu düşünməyən qəflət içindəki insanlar dünyada davamlı olaraq rahatlamaları üçün daha yaxşı yer və imkanlar axtarırlar. Məsələn, az gəlirli, evi olmayan birisi həmişə ki-rayədən xilas olacağı günü düşünür. Bir evinin olması onun ən böyük idealıdır. Bu yolda çətinliyə girər, ömrünün böyük hissəsi ev və digər ehtiyacları üçün kredit ödəyərək keçər. Bir başqası bina evindən həyat evinə köçməyi, digəri isə geniş ərazisi olan bir malikanəyə sahib olmağı düşünür. Amma Allah'ın axirətdə vəd etdiyi cənnət mülklərinin varlığına inanmadığı və ya bu ehtimalı çox uzaq gördüyü üçün bunlara çatmaq üçün ən kiçik cəhdi belə göstərməz. Halbuki, möminlər cənnətə və oradakı nemətlərə qovuşmaq üçün yarışarlar. Allah qəflət içində dünya nemətlərinə sahib olmaq üçün sanki digər insanlarla yarışib cəhd göstərənləri Quranda belə xəbərdar edir:

Rəbbinizin məğfirətinə və genişliyi göylərlə yer üzü qədər olan, müttəqilər üçün hazırlanmış cənnətə tələsin. (Ali-İmran surəsi, 133)

Rəbbiniz tərəfindən bağışlanmağa və genişliyi yerlə göyün genişliyi qədər olan, Allah'a və Onun peyğəmbərlərinə iman gətirənlərdən ötrü hazırlanmış cənnətə nail olmaq üçün bir-birinizi ötürüb keçməyə çalışın. Bu, Allah'ın dilədiyi kimsəyə əta etdiyi lütfdür. Allah çox böyük lütf sahibidir! (Hədid surəsi, 21)

Axirət yurdunun varlığını qavraya bilməyən qafil insanların ortaq xüsusiyyəti dünyada razı qalmaları üçün yer və imkanlara sahib olmalarıdır. Bunu böyük həvəslə arzulayırlar. Lakin əldə etdikləri bütün bu dəyərlər onları zənn etdikləri kimi xoşbəxt edib dərd və kədərsiz yaşamalarını təmin etməz. Çünki dünya həyatında sahib olunan hər şey köhnəlib çürüyür və yox olur. Buna insanın öz vücudu da daxildir. Bu səbəblə, qəflət içindəki insanlar sevdiqləri və dəyər verdikləri şeylərə zərər gələcəyi qorxusu ilə davamlı narahat yaşayırlar. Özlərinə qısa bir müddətdən başqa heç bir fayda verməyən bu dəyərlərə qarşı insanlar Quranda belə xəbərdar edirlər:

Ey qövmüm! Bu dünya həyatı keçici bir şeydir, axirət isə əbədi yurddur! (Mömin surəsi, 39)

**Qadınlar, uşaqlar, qızıl-gümüş yığımları, yaxşı cins atlar, mal-qara və əkin yerləri kimi nəfsin istədiyi və arzuladığı şeylər insanlara gözəl göstərilmişdir. Bunlar dünya həyatının keçici zövqüdür, gözəl dönüş yeri isə Allah yanında-
dır. (Ali-İmran surəsi, 14)**

Quranda insanlara dünya nemətlərinin keçici olduğu, əsl nemətlərin axirətdə olduğu bu ayələrlə açıq şəkildə bildirilmişdir.

Bu dünyanın keçiciliyinin fərqiində olmaq qəflət içində olan bir

insanın qəflətdən xilas olmasına vəsilə olar. İnsan keçici fayda verən dünya nemətlərinə olan coşqun istəklərdən təmizlənər, sonsuz gözəllikdəki cənnət nemətlərini və Allah'ın rızasını qazanmağa yönələr. Allah Quranda bu hökmünü belə bildirir:

Həqiqətən, yaxşı əməl və itaət sahibi olan möminlər Nəim cənnətlərində olacaqlar. Onlar taxtlar üstündə tamaşa edəcəklər. Sən onların üzlərində cənnət sevinci görəcəksən! Onlara möhürlü şərab içirdiləcəkdir. Onun möhürü müskdür. Qoy, yarışanlar onun üçün yarışsınlar! (Mütəffifin surəsi, 22-26)

Axirətdən geri dönüşün olmadığını bilmək

Qəflət içindəki insanın özünü aldatdığı düşüncələrdən biri də özünə yenə fürsət veriləcəyi mövzusunda yanılmasıdır. Hətta bu düşüncə bəzi yerlərdə reinkarnasiya adı verilən batil bir inanc halına belə gətirilmişdir. Qafil insan nə qədər səhv edirsə etsin, öldükdən sonra təkrar dünyaya dönüb bunların əvəzini ödəmək imkanına sahib olacağını zənn edir. Bu səbəblə, öldükdən sonra Allah'dan son bir ümidlə geri dönməyi istəyər. İnkər edənlərin bu istəkləri Quranda belə bildirilir:

Kaş günahkarları öz Rəbbinin hüsurunda başlarını aşağı dikib: “Ey Rəbbimiz! gördük, eşitdik. İndi bizi qaytar ki, yaxşı iş görək. Biz tam yəqinliklə inandıq!” – deyəndə görəydin! (Səcdə surəsi, 12)

Bu vəziyyətin ayələrdə bildirilməsinin bir hikməti də geri dönüşü olmayan gündən əvvəl insanların qaça bilmədiyi bu həqiqəti bilmələri və mənasız xəyallara dalmadan Allah'ın rızasını qazanmağa çalışmalarıdır. Ancaq Allah'ın bildirib xəbərdar etdiyi axirət əzabının şiddətini düşünməyən, bunu heç cür ehtimal etməyən, qəti bilgi ilə

inanmayan insan sonda mütləq Allah'ın hüsurunda bu həqiqətlə üz-üzə gələcəkdir. Buna israrla anlamazlıqla yanaşan dərin qəflət içindəki insanın hələ özünə bir fürsət yenə veriləcəyini düşünməsi, əslində, özünü aldatmasından başqa bir şey deyil.

Əzaba layiq olan insan peşmanlığını axirət günündə dilə gətirəcək. Quranda cəhənnəm xalqının peşmanlıqlarından bəhs edilən söhbətlər bildirilməklə insanlar xəbərdar edilir. Bu ayələrdən biri də belədir:

**Və ya əzabı gördüyü zaman: “Kaş bir dəfə də qayıda biləydim; yaxşı işlər görənlərdən olardım!” – deməsin!
(Zumər surəsi, 58)**

Qəflətdən xilas olmaq və bu ifadələrin sahibi olmamaq üçün insan yaxşı düşünməli və Allah'ın əzabından şiddətlə qorxub çəkinməlidir. Əzabı qazanan qafil insanların ən böyük yanılmaları axirət yurdunu dünya həyatı ilə müqayisə etmələridir. Allah'ın sorgusunu, cənnət və cəhənnəmi dünyada yaşadıkları hadisələrlə müqayisə edirlər. Dünyadakı kimi axirətdə də hər şeyin bir əvəzi olacağını düşünüb özlərini aldadırlar. Məsələn, dünyada sinifdə qalarsa və ya məktəbdən atılsa belə, sonradan bağışlanacağını düşünür. Həbsdəki bir insanın da bir gün müddəti bəlli olan cəzası bitər, sərbəst olar. Necə ki, dünyadakı çətinliklər ömür boyu sürməz, müəyyən müddətdən sonra bitər. Budur, qafil insanlar axirətdə də belə imkanların və fürsətlərin olduğu inancı ilə dünyada qorxusuz halda istədiklərini edirlər. Halbuki, əvəzin ödəniləcəyi, fürsətlərin dəyərləndiriləcəyi yeganə məkan dünyadır. Axirət isə qarşılıqların verildiyi yerdir. Bu səbəblə, insan əbədi sürəcək cəhənnəm əzabına səbəb olan bu qəflət halından xilas olmaq üçün axirətdən geri dönüşün qeyri-mümkünlüyünü və axirətdə heç bir günahın əvəzini ödəmək imkanına malik olmayacağını təfəkkür etməlidir.

Cəhənnəmin nə qədər əzab verici bir məkan olduğunu və orada sonsuzadək qalmağı bilmək

Qəflətdəki adam ölümü uzaq gördüyü kimi, cənnət və cəhənnəmi də özündən uzaq görər. Halbuki, ölüm nə qədər qəti və həqiqətdirsə, cənnət və cəhənnəm də o qədər qəti və həqiqətdir. Orada dünyadakından daha dəqiq və həqiqi bir mühit vardır. Və bu, çox qəti bir həqiqətdir ki, dünyadakı hər kəs mütləq bu iki yerdən birinə girəcək və əbədi olaraq orada qalacaq.

Cəhənnəmi dəqiq və qəti həqiqət olaraq bilib düşünmək isə insandakı Allah qorxusunu və cənnət arzusunu artırır. Cəhənnəmin necə bir əzab yurdu olduğunu təfəkkür etmək üçün Qurandakı cəhənnəm təsvirləri üzərində diqqətlə düşünmək lazımdır. Quranda cəhənnəmin təsvirinin edildiyi ayələrdən bəziləri belədir:

O gün günahkarları qandallanmış görəcəksən! Köynəkləri qatrandan olacaq, üz-gözlərini də atəş bürüyəcəkdir! (İbrahim surəsi, 49-50)

... Biz zalımlar üçün elə bir atəş hazırlamışıq ki, onun pərdələri onları bürüyəcəkdir. Onlar imdad istədikdə onlara qatran kimi üzlərini büryan edən bir su ilə kömək ediləcəkdir. O, nə pis içki, o, necə də pis məskəndir! (Kəhf surəsi, 29)

...Onu inkar edənlər üçün atəşdən paltar biçilmişdir; başlarına da qaynar su töküləcəkdir. O su ilə qarınlarında olanlar və dəriləri əridiləcəkdir. Hələ onlar üçün dəmir toppuzlar da vardır. Oradan –qəmdən qurtarmaq istədikcə, yenidən ora qaytarılar və (onlara): “Dadın atəşin əzabını!” (-deyilər). (Həcc surəsi, 19-22)

Cəhənnəm odu onların üzünü yandırır. Onlar orada dişləri ağarmış vəziyyətdə dururlar. (Muminun surəsi, 104)

O, onları uzaqdan görünəcə onun qəzəblə qaynamasını və

uğultusunu eşidərlər. Onlar əlləri boyunlarına bağlı vəziyyətdə o atəşdən dar bir yerə atıldıqları zaman ölüm diləyərlər. “Bu gün özünüə bir ölüm diləməyin, çox ölüm diləyin!” Onlara de: “Bu yaxşıdır, yoxsa Allah’dan qorxub pis əməllərdən çəkinənlərə bir mükafat və sığınacaq olaraq vəd edilən Xüld cənnəti?” (Furqan surəsi, 12-15)

Dünyada ən kiçik acıya belə dözə bilməyən insan bu acı və iztirab mühitini səmimi şəkildə düşünərsə, cəhənnəm əzabının (Quranda təsvir edildiyi kimi) dünyadakı heç bir acı ilə müqayisə edilməyəcək dərəcədə dəhşətli olduğunu görər. Cəhənnəmdə nə əzabın sonu, nə də ölüm vardır. Quranda cəhənnəm əzabının sonsuz olduğunu bildirən ayələrdən bəziləri belədir:

Onlar atəşdən çıxmaq istədilər, lakin heç cür oradan çıxa bilməzlər. Onlar əbədi əzaba düşər olanlardır! (Maidə surəsi, 37)

Bəli, günah qazanan və qazandığı günahlarla əhatə olunan şəxslər cəhənnəmlikdirlər və orada həmişəlik qalacaqlar. (Bəqərə surəsi, 81)

Cəhənnəmdə davamlı olaraq acı çəkiləcəyi, oradan heç bir şəkildə qurtuluşun olmadığı, acıların sona çatmayacağı, acıya qarşı qoruyucunun və ya vərdişin də olmayacağı açıq həqiqətdir. Bunları vicdanlı və səmimi şəkildə təfəkkür etmək insanın Allah qorxusunu artırıb şüurunun açılmasına, qəflətdən xilas olub Allah’ın rızasını axartmasına vəsilə olar.

Sonsuzluğu qavramaq

İnsanların bir qismi sonsuzluq anlayışını düşünmək mövzusunda da, ümumiyyətlə, tənbellik edərlər. Sonsuzluğun əsla bitməyən, sonu gəlməyən və tükənməyən bir zamanı ifadə etdiyini lazım olduğu kimi düşünüb anlamağa çalışmazlar. Sonsuzluğu yalnız çox uzun il-

ləri, əsrləri ifadə edən bir anlayış kimi qəbul edərlər.

Halbuki, sonsuzluq çox fərqli bir anlayışdır. Sonsuzluq bir insanın ömrü qədər müddət deyil. Bir neçə insan nəsli qədər müddət də deyil. Sonsuzluq min il, on min il deyil, yüz min il deyil, milyon və ya milyard il, hətta trilyon il də deyil. Sonsuzluq bunların hamısının xaricindədir və heç vaxt sona çatmayan, əsla bitib tükənməyən bir zamanı ifadə edir.

Budur, bu həqiqəti düşünən insan sonsuz həyatını cəhənnəmdə keçirmək təhlükəsini əsla gözə ala bilməz. Dünyada bir an belə dözə bilmədiyi qədər şiddətli əzabları bitib tükənməyən zaman boyunca hiss etməyi seçə bilməz. Dolayısıyla, sonsuzluğu düşünmək qafil olan insanı oyadar, özünə gətirər və Allah'ın razı olacağı işləri etmək üçün çalışmağa sövq edər. Sonsuz cəhənnəm həyatından qorxan imanlı bir insan, eyni zamanda, sonsuz cənnət nemətləri içində həyata imkanı olduğunu da düşünər və dünyadakı qısa sürən həyatı bir an belə sonsuz axirət həyatına tərcih etməz.

Cənnətin gözəlliyini bilmək

Cənnət keçici olan dünya həyatında edilən saleh əməllərin, Allah'dan qorxmanın, Allah'ın rızasını qazanmanın qarşılığıdır. Allah Quranda insana bu vədini belə bildirir:

İman gətirib yaxşı işlər görənləri isə Biz altından çaylar axan cənnətlərə daxil edəcəyik. Allah'ın haqq olan vədi üzrə, onlar orada əbədi qalacaqlar. Allah'dan daha doğru danışan kimdir?! (Nisa surəsi, 122)

Cənnətdə yalnız gözəl bağçaların olduğunu düşünmək son dərəcə səhv fikirdir. Hər şeydən əvvəl, insan orada ən gözəl şəkildə yeni bir yaradılışla yaradılacaq və sonsuz nemətlər içində olacaq. Bundan başqa, cənnət bütün duyğuların daha iti olduğu, hər şeydən daha çox zövq alındığı bir mühitdir. Dünyada çox qısa sürən zövqlər orada

sonsuzdur. Allah dünyadakı nemətləri bir nümunə olaraq yaratmışdır. Əsli isə cənnətdədir. Oradakı nemətlərə qovuşunca insan dünyadakı nemətlərlə bənzərliklərini görəcək, amma bu nemətlər daha mükəmməl və tükənməz olacaq. Bunlarla yanaşı, vücuda xas olan qüsurların heç biri cənnətdə olmayacaq. Hər kəs çox gözəl olacaq. Çox gözəl şəkildə yaradılan insanın artıq fiziki yöndən də nöqsanı olmayacaq. Məsələn, tərləməz, pis iy verməz, tualet ehtiyacı olmaz və xəstələn-məz. Acdığı üçün və ya vücudunun ehtiyacı olduğu üçün deyil, yalnız zövq üçün yeyəcək. Bu nemətlər üçün çalışmaq da lazım gəlməyəcək. Orada arzuladığı və ağına gəlməyən hər növ əyləncə, möhtəşəm texnologiya, mükəmməl və qüsursuz nizam olacaq.

Dünyada nöqsanlı olan və arzu edilən bütün hərəkət və rəftarlar cənnətdə tam olacaq. Allah'ın əmr etdiyi gözəl əxlaq orada tam şəkildə yaşanacaq. Orada qeybət, böhtan, çəkişmə, küfr, yalan, riya, həsəd, qürur, sədaqətsizlik və kin olmayacaq. Salam, xoşbəxtlik və Allah'ın rızası olacaq. Quranda cənnətin təsvir edildiyi ayələrdən bəziləri belədir:

Onlar Ədn cənnətlərinə daxil olacaq, orada altun bilə-ziklər və incilərlə bəzənəcəklər. Libasları da ipəkdən olacaqdır. (Fatir surəsi, 33)

Cənnət əhli bu gün keflə məşğuldur. Onlar və zövcələri kölgəliklərdə taxtlara söykənmişlər. Orada onlar üçün meyvə və istədikləri hər şey vardır. Rəhmli Rəbdən (onlara) salam deyiləcəkdir. (Yasin surəsi, 55-58)

Nəim cənnətlərində. Onlar taxtlar üstündə bir-biri ilə üz-bəüz əyləşəcəklər. Onlar üçün mənin dolu piyalələr dolandırılacaqdır. Ağappaq, özü də içənlərə ləzzət verən (bir mənin). Onun içində ağı başdan çıxaran heç bir şey yoxdur. Onlar ondan məst də olmazlar. Onların yanında gözəl, baxışları (yalnız ərlərinə) dikilmiş zövcələr olacaq-

dır. Onlar sanki örtülü yumurtadırlar. (Saffat surəsi, 43-49)

Onlar üçün qızıl təştlər və qədəhlər içində (yemək-içmək) dolandırılacaqdır. Orada onların ürəkləri istəyən və gözlərini oxşayan hər şey olacaqdır. Siz orada əbədi qalacaqsınız! (Zuxruf surəsi, 71)

Ayələrdə də təsvir edildiyi kimi, cənnət insanın xəyalına belə gətirə bilməyəcəyi gözəlliklərin və nəfsin arzu etdiyi hər şeyin mükəmməl bir şəkildə yaradıldığı sonsuz xoşbəxtlik yurduudur. Ancaq yenə Quranda bildirildiyi kimi, cənnət yalnız iman edib saleh əməllərdə olanlar üçün hazırlanmışdır. Bunun açıq şəkildə bildirildiyi ayələrdən bəziləri belədir:

İman gətirən və yaxşı işlər görən şəxsləri (ağacları) altından çaylar axan cənnətlərə daxil edəcəyik ki, orada əbədi qalsınlar. Orada onları pak zövcələr gözləyir. Biz onları daim rahatlıq verən sıx kölgəlikdə yerləşdirəcəyik. (Nisa surəsi, 57)

İman gətirib yaxşı işlər görənlər və ümidlərini Rəbbinə bağlayanlar isə cənnətlidirlər. Onlar orada əbədi qalacaqlar! (Hud surəsi, 23)

Quran ayələrindəki cənnət təsvirlərini bilib təfəkkür etmək qəflətin və dünya həvəsinin yox olması baxımından son dərəcə təsirlidir. Səmimi şəkildə edilən ciddi təfəkkür cənnətin dünyadakı heç bir mükəmməlliklə müqayisə edilə bilməyəcəyini anlamaq üçün kifayətdir. Bunu anlayan insan cənnət arzusu və həsrəti ilə oranı qazana bilmək üçün çalışmağa başlayar, özünü cənnətdən uzaqlaşdıran və əbədi məhrum edən qəflət halından isə bütün gücü ilə çəkinər.

QƏFLƏTİN SONU

Qəflət Allah qatından gələn bütün xəbərdarlıqlara baxmayaraq, bunda inad edənləri dəhşətli və tərifi mümkün olmayan əbədi bir əzaba doğru sürətlə sürüyər. Qafil olmaqda inadkarlıq edən və qəflət içində dünyadan ayrılan insanlar Allah'ın yaratdığı imtahan dünyasından sonra əbədi həyatlarına artıq cəhənnəm əhli olaraq davam edəcəklər.

Quranda bildirildiyi kimi, qəflət içindəki insanların göz və qulaqları möhürlənmiş, anlayışları alınmışdır. Qəbul və şüur səviyyə-sində heyvan kimidirlər. Hətta bu vəziyyəti öz razılıqları ilə qəbul etdikləri üçün onlardan daha da aşağıdirlər. Allah Quranda bu vəziyyətdəki insanları belə təsvir edir:

Biz cinlərdən və insanlardan bir çoxunu cəhənnəm üçün yaratdıq. Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qulaqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olanlar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Yoxsa elə güman edirsən ki, onların əksəriyyəti eşidəcək və ya fikirləşəcək? Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə, ondan daha çox zəlalət yolundadırlar. (Furqan surəsi, 44)

Heyvanların şüuru yoxdur. Yuxarıdakı ayələrdən aydın olduğu kimi, qəflət içindəki insanlar da sanki heyvanların olduğu şüursuzluq

içindədirlər. Bu şüursuzluq səbəbi ilə qəbləri qatılşmışdır. Gördükləri, eşitdikləri hadisələr özlərinə edilən xatırlatmalar, verilən nəsihətlər onları içində olduqları vəziyyətdən çıxartmaz. Hər nə ilə qarşılaşsalar da, düşünüb ibrət götürməzlər.

Halbuki, hər insan həqiqətləri anlamağa və yerinə yetirməyə məsuliyyət daşıyırlar. Ancaq qəflətdə inadkarlıq etdiyi təqdirdə dünyadakı digər canlı növlərindən daha ağılsız bir vəziyyətə düşər və insana insan xüsusiyyəti qazandıran bütün xüsusiyyətlərini itirər. İnsanlara Allah'ın varlığını qavrayıb Ona qulluq etmələri üçün verilən qəbul etmə, hiss etmə və anlama kimi üstünlüklərin qəflətdə qalmağa ısrarlı və qərarlı olan insanlarda möhürləndiyi Quranda belə bildirilir:

Bunlar o kəslərdir ki, Allah onların qəblərini, qulaqlarını və gözlərini möhürləmişdir. Onlar qafildirlər! (Nəhl surəsi, 108)

Ayədə təsvir edilən insanın hissləri tamamilə örtülmüşdür. Bu vəziyyətdəki qafil insan ciddi səy göstərüb Allah'a yönəlmədiyi müddət boyu artıq cəhənnəm əhli olmaqdan xilas ola bilməz. Cəhənnəmdəki şüursuzluq və çaşqınlığı isə daha çoxdur:

Bu dünyada kor olan axirətdə də kor olar və yoldan daha çox azar! (İsra surəsi, 72)

Oradakı əzabın şiddəti və dəhşəti isə bir ayədə belə təsvir edilmişdir:

O, Allah'ın yanar odudur. Elə bir od ki, ürəkləri yandırır-yaxar. O, belələrinin üzünə qapanıb kilidlənəcəkdir. Onlar hündür sütunlara bağlanmış olacaqlar! (Humzə surəsi, 6-9)

Qəflət içində yaşayan, bu vəziyyətdən xilas olmaq üçün səy göstərməyən və Qurandan, Allah'ın rızasından xəbərsiz bir şəkildə ölən insanlar cəhənnəmə süründürülərlər.

NƏTİCƏ

Kitab boyu izah etdiyimiz kimi, qəflətə düşənlərdən olmaq bir insanı həlakə sürüyən əsas səbəblərdən biridir. Qəflət içindəki insan hər şeyin yolunda olduğunu və gözəl həyat yaşadığını zənn edə bilər. Hər şeyi bildiyini və hər şeyi doğru etdiyini düşünməsi bunun ən diqqətli cəlb edən göstəricisidir. Ancaq bu qəflət halı axirət günü Allah'ın hüzurunda sona çatacaq:

Sən bundan qafil idin. Artıq bu gün gözündən pərdəni götürdük. Sən bu gün sərrast görürsən! (Qaf surəsi, 22)

Artıq insan qəflət halının hakim olduğu gözəl dünya həyatında davamlı olaraq üz çevirdiyi, inanmamaqda inad etdiyi həqiqətləri açıq şəkildə görməyə başlayacaq. Daha əvvəl özünə xəbər verilən, lakin heç diqqət yetirmədiyi cəhənnəm əzabı ilə qarşılaşacaq. O gün yox olmağı və ya dünya həyatına dönüb Allah rızasını qazanacaq şəkildə yaşamağı istəyəcək. Amma ona əbədi olaraq cəhənnəm xalqı arasında olmaqdan və sonsuz bir əzabdan başqa çatıb qərar alacaq yer olmayacaq. Quranda qiyamət günü və heç bir yerə qaçış olmadığı haqqında bildirilən ayələr belədir:

Göz bərləncəyi; ay tutulacağı; günəşlə ay birləşəcəyi zaman - məhz o gün insan: “Qaçıb can qurtarmağa yer haradadır?” – deyəcəkdir. Xeyr, heç bir sığınacaq olmayacaqdır! O gün duracaq yer ancaq Rəbbinin hüzurudur! (Qiyamət surəsi, 7-12)

İnkar edənlərin böyük qorxu, çarəsizlik və peşmanlıq yaşayacağı

qiyamət günü ilə qarşılaşmadan əvvəl hər insan öz durumunu səmimi şəkildə nəzərdən keçirməlidir. Şüuru örtməklə insanı heyvanlardan aşağı bir canlı növünə çevirən qəflət beləsinə qarşı səmimiyyətlə Allah'a yönəlmək, davamlı Allah'ı xatırlamaq və Rəbbimizin göndərdiyi kitab olan Qurana tam tabe olmaq lazımdır.

Qəflətdə olmadığını və qəflətə düşmə ehtimalının olmadığını düşünüb özünü müstəğni (bu vəziyyətdən uzaq) görmək böyük bir səhvdir. Çünki müstəğniyyət insanın qəflət xəstəliyinə hər an tutula biləcəyinin bir göstəricisidir. Şeytan heç durmadan ən kiçik fürsəti belə qiymətləndirməkdən qaçmayıb insanı qəflətə salmağa və özü ilə birlikdə cəhənnəmə sürüməyə çalışır:

Allah haqqında heç bir şey bilmədən mübahisə edən və Allah'a asi olmuş hər bir şeytana uyan insanlar da vardır. Haqqında əzəldən belə yazılmışdır: hər kəs onunla dostluq etsə, (şeytan) onu yoldan çıxardıb cəhənnəm əzabına sürükləyər. (Həcc surəsi, 3-4)

Məlumdur ki, qəflət hər insanı heç bir mühit və şərtədən asılı olmayaraq şeytanın və nəfsin təlqinləri ilə bürüyüb əhatə etməyə çalışır. Ancaq qəflət yalnız qəflət içində qalmaq istəyənlərdən əl çəkməz. Qəflət içində qalmağa, şeytanın dostu olmağa razı olmayan vicdanlı insanlara qurtuluş yolu həmişə açıqdır. Allah qəflətdən xilas olmağın yollarını Quranda ətraflı şəkildə bildirmişdir. Allah'ı davamlı xatırlamaq, Ona yönəlmək, Ondan qorxub çəkinmək və hər an Onun rızasını axtarmaq qəfləti yox edər və insanı üstün ağıl və imana qovuşdurar. Bu da (hər nə qədər şeytan əksini təlqin etməyə çalışsa da) ən gözəl, ən rahat, ən əmin və ən asan yoldur. O halda, səmimi olaraq Allah'a yönələn insan gecikmiş deyil. Rəbbimizin rəhmətini ümid edə bilər. Ayədə belə buyrulur:

Rəbbiniz ürəklərinizdə olanları ən yaxşı biləndir. Əgər əməlisaleh olsanız, Rəbbiniz, həqiqətən, tövbəkarları bəğışləyandır! (İsra surəsi, 25)

ƏLAVƏ BÖLMƏ TƏKAMÜL YALANI

Darvinizm, yəni təkamül nəzəriyyəsi yaradılış həqiqətini inkar etmək məqsədilə irəli sürülmüş, ancaq uğursuzluqla nəticələnmiş elmdən kənar cəfəngiyatdan başqa bir şey deyil. Canlıların cansız maddələrdən təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edən bu nəzəriyyə kainatda və canlılarda çox möcüzəvi nizam olduğunun elm tərəfindən sübut edilməsi ilə və təkamül prosesinin əsla baş vermədiyini göstərən 350 milyona yaxın fosilin tapılması ilə süqut etmişdir. Beləliklə, Allah'ın bütün kainatı və canlıları yaratdığı elm tərəfindən də sübut edilmişdir. Bu gün təkamül nəzəriyyəsini dirçəltmək üçün dünya səviyyəsində aparılan təbliğat sadəcə elmi həqiqətlərin təhrif olunmasına, tərəfli şərhinə, elm adı altında söylənilən yalan və saxtakarlıqlara əsaslanır.

Ancaq bu təbliğat həqiqəti gizlətmir. Təkamül nəzəriyyəsinin elm tarixində ən böyük xəta olması son 20-30 il ərzində elm dünyasında getdikcə daha ucadan dilə gətirilir. Xüsusilə 1980-ci illərdən sonra aparılan tədqiqatlar darvinist iddiaların tamamilə səhv olduğunu üzə çıxarmış və bu həqiqət bir çox elm adamı tərəfindən dilə gətirilmişdir. ABŞ-da biologiya, biokimya, paleontologiya kimi fərqli sahələrlə məşğul olan bir çox elm adamı darvinizmin əsassızlığını görür, canlıların mənşəyini artıq yaradılışla açıqlayırlar.

Təkamül nəzəriyyəsinin süqutundan və yaradılış dəlillərindən

digər bir çox əsərimizdə bütün elmi təfərrüatları ilə bəhs etmişik və etməyə davam edirik. Ancaq əhəmiyyəti baxımından mövzudan burada da bəhs etməkdə fayda var.

Darvini məhv edən çətinliklər

Təkamül nəzəriyyəsi tarixi qədim yunanlara gedib çıxan bir təlim olmasına baxmayaraq, XIX əsrdə hərtərəfli şəkildə irəli sürüldü. Nəzəriyyəni elm dünyasının gündəminə gətirən ən mühüm irəliləyiş Çarlz Darvinin 1859-cu ildə nəşr edilən “Növlərin mənşəyi” adlı kitabı idi. Darvin bu kitabda dünyadakı müxtəlif canlı növlərini Allah’ın ayrı-ayrı yaratdığına qarşı çıxırdı. Darvinin fikrincə, bütün növlər ortaq əcdaddan törəmiş və zaman ərzində kiçik dəyişikliklərlə müxtəlifləşmişdilər.

Darvinin nəzəriyyəsi heç bir konkret elmi tapıntıya əsaslanmırdı; özünün də qəbul etdiyi kimi, sadəcə bir məntiq yeritmə idi. Hətta Darvin kitabındakı “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” başlıqlı uzun bölmədə etiraf etdiyi kimi, nəzəriyyə bir çox mühüm suala cavab verə bilmirdi.

Darvin nəzəriyyəsinin qarşısındakı çətinliklərə inkişaf edən elmin üstün gələcəyinə, yeni elmi kəşflərin nəzəriyyəsinə gücləndirəcəyinə ümid edirdi. Bunu kitabında tez-tez bildirirdi. Ancaq inkişaf edən elm Darvinin ümidlərinin tam əksinə, nəzəriyyənin əsas iddialarını bir-bir əsassız qoydu.

Darvinizmin elm qarşısındakı məğlubiyyətini üç əsas başlıq altında təhlil etmək olar:

Nəzəriyyə həyatın yer üzündə ilk dəfə necə ortaya çıxdığını əsla açıqlaya bilmir.

Nəzəriyyənin irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin, əslində, təkamül xarakterinə malik olduğunu göstərən heç bir elmi tapıntı yoxdur.

Fosillər təkamül nəzəriyyəsinin iddialarının tam əksini göstərir. Bu bölmədə bu üç əsas başlığı əsaslı təhlil edəcəyik.

Keçilməz ilk pillə: həyatın mənşəyi

Təkamül nəzəriyyəsi bütün canlı növlərinin bundan təxminən 3.8 milyard il əvvəl dünyada fantastik şəkildə təsadüfən meydana gələn bircə canlı hüceyrədən törədiklərini iddia edir. Bircə hüceyrənin milyonlarla kompleks canlı növünü necə əmələ gətirməsi və əgər həqiqətən bu cür təkamül baş vermişsə, nə üçün izlərinin fosillərdə tapılmadığı nəzəriyyənin açıqlaya bilmədiyi suallardandır. Ancaq bütün bunlardan əvvəl iddia edilən təkamül prosesinin ilk pilləsi üzərində dayanmaq lazımdır. Həmin ilk hüceyrə necə ortaya çıxmışdır?

Təkamül nəzəriyyəsi cahilliklə yaradılışı inkar etdiyinə görə, həmin ilk hüceyrənin heç bir plan və nizam olmadan təbiət qanunları çərçivəsində təsadüfən meydana gəldiyini iddia edir. Yəni bu nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddə kortəbii təsadüflər nəticəsində ortaya canlı hüceyrə çıxarmalıdır. Ancaq bu, məlum olan ən təməl biologiya qanunlarına zidd iddiadır.

Həyat həyatdan gəlir

Darvin kitabında həyatın mənşəyindən heç bəhs etməmişdi. Çünki onun dövründəki ibtidai elm anlayışı canlıların çox sadə quruluşa malik olduqlarını fərz edirdi. Orta əsrlərdən bəri “spontane generation” adlı nəzəriyyəyə əsasən, cansız maddələrin təsadüfən birləşərək canlı varlıq əmələ gətirməsinə inanırdılar. Bu dövrdə həşəratların yemək artıqlarından, siçanların da buğdadan əmələ gəlməsi geniş yayılmış düşüncə idi. Bunu sübut etmək üçün qərribə təcrübələr aparılmışdı. Çirkli əsginin üstünə bir az buğda qoyulmuş və bir müddət sonra bu qarışıqdan siçanların əmələ gəlməsini gözləmişdilər.

Ətin qurdlanması da həyatın cansız maddələrdən törədiyinə dəlil

hesab edilirdi. Lakin daha sonra məlum olacaqdı ki, ətin üstündəki qurdlar öz-özlərindən əmələ gəlmirlər, milçəklərin gətirib qoyduğu gözlə görülməyən sürfələrdən çıxırdılar. Darvin “Növlərin mənşəyi” adlı kitabını yazdığı dövrdə isə bakteriyaların cansız maddədən əmələ gəlməsi inancı elm dünyasında geniş şəkildə qəbul edilirdi.

Lakin Darvinin kitabının nəşr edilməsindən beş il sonra məşhur fransız bioloq Lui Paster təkamülə əsas verən bu inancı qəti şəkildə təkzib etdi. Paster apardığı uzun elmi fəaliyyət və təcrübələrdə gəl-di-yi nəticəni belə şərh etmişdi:

“Cansız maddələrin həyatı əmələ gətirməsi iddiası artıq qəti şəkildə tarixə gömülmüşdür”. (*Sidney Fox, Klaus Dose, Molecular Evolution and The Origin of Life, New York: Marcel Dekker, 1977, səh. 2*)

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarları Pasterin kəşflərinə uzun müddət qarşı çıxdılar. Ancaq inkişaf edən elm canlı hüceyrəsinin mürəkkəb quruluşunu üzə çıxardıqca həyatın öz-özünə əmələ gəlməsi iddiasının əsassızlığı daha da açıq şəkil aldı.

XX əsrdəki nəticəsiz səylər

XX əsrdə həyatın mənşəyi mövzusunun tədqiq edən ilk təkamülçü məşhur rus bioloq Aleksandr Oparin oldu. Oparin 1930-cu illərdə irəli sürdüyü bəzi tezislərlə canlı hüceyrəsinin təsadüfən meydana gələ biləcəyini sübut etməyə çalışdı. Ancaq bu fəaliyyətlər uğursuzluqla nəticələnəcək və Oparin bu etirafı etməli olacaqdı:

“Təəssüf ki, hüceyrənin mənşəyi təkamül nəzəriyyəsinin tamamilə əhatə edən ən qaranlıq nöqtədən ibarətdir”. (*Alexander I. Oparin, Origin of Life, (1936) New York, Dover Publications, 1953 (Reprint), səh. 196*)

Oparinin yolunu davam etdirən təkamülçülər həyatın mənşəyi problemini həll etmək üçün təcrübələr aparmağa çalışdılar. Bu təc-

rübələrin ən məşhuru amerikalı kimyaçı Stenli Miller tərəfindən 1953-cü ildə aparıldı. Miller ibtidai atmosferdə mövcud olduğunu iddia etdiyi qazları bir təcrübədə birləşdirdi və bu qarışığa enerji verərək zülalları təşkil edən bir neçə üzvi molekul (amin turşusu) sintezlədi.

O illərdə təkamüllə bağlı mühüm mərhələ kimi tanınılan bu təcrübənin əsassız olduğu və təcrübədə tətbiq edilən atmosferin yer şərtlərindən çox fərqli olduğu sonrakı illərdə üzə çıxacaqdı. (*"New Evidence on Evolution of Early Atmosphere and Life"*, *Bulletin of the American Meteorological Society*, c. 63, Kasım 1982, səh. 1328-1330)

Uzun sükutdan sonra Millerin özü də tətbiq etdiyi atmosfer mühitinin həqiqi olmadığını etiraf etdi. (*Stanley Miller, Molecular Evolution of Life: Current Status of the Prebiotic Synthesis of Small Molecules*, 1986, səh. 7)

Həyatın mənşəyi problemini açıqlamaq üçün XX əsr boyu göstərilən bütün təkamülçü səylər uğursuzluqla nəticələndi. San Diyeqo Skrips İnstitutundan məşhur geokimyaçı Cefri Bada təkamülçü "Earth" jurnalında 1998-ci ildə dərc edilən bir məqalədə bu həqiqəti belə qəbul edir:

"Bu gün XX əsri arxada qoyarkən hələ də XX əsrin başlanğıcındakı ən böyük həll edilməmiş problemlə qarşı-qarşıya-yıq: həyat yer üzündə necə başlayıb". (*Jeffrey Bada, Earth, Şubat 1998, səh. 40*)

Həyatın kompleks quruluşu

Təkamülçülərin həyatın mənşəyi ilə bağlı bu qədər çıxılmaz vəziyyətə düşməsinin başlıca səbəbi ən sadə hesab etdikləri canlıların bu qədər mürəkkəb quruluşa malik olmasıdır. Canlı hüceyrəsi insanın hazırladığı bütün texnoloji məhsullardan daha mürəkkəbdir. Belə ki,

bu gün dünyanın ən qabaqcıl laboratoriyalarında belə cansız maddələr birləşdirilərək nəinki canlı hüceyrə, hətta hüceyrəyə aid bircə zülal da hasil etmək mümkün deyil.

Bir hüceyrənin meydana gəlməsi üçün lazımlı şərtlər əsla təsadüflərlə açıqlanmayacaq qədər çoxdur. Lakin bunu açıqlamağa heç ehtiyac yoxdur. Təkamülçülər hələ hüceyrə səviyyəsinə çatmadan çıxılmaz vəziyyətə düşürlər. Çünki hüceyrənin əsasını təşkil edən zülalların təsadüfən sintezlənmə ehtimalı riyazi cəhətdən sıfırdır.

Bunun ən əsas səbəbi budur ki, bir zülalın əmələ gəlməsi üçün başqa zülallar da olmalıdır. Bu səbəb bir zülalın təsadüfən əmələgəlmə ehtimalını tamamilə aradan qaldırır. Ona görə, təkcə bu fakt təkamülçülərin təsadüf iddiasını təkzib etmək üçün kifayətdir. Mövzunun əhəmiyyətini qısaca açıqlayaq:

- **Fermentlər olmasa, zülal sintezlənmə bilməz, fermentlər də zülaldır.**
- **Bircə zülalın sintezlənməsi üçün 100-ə yaxın hazır zülal olmalıdır. Ona görə, zülalların olması üçün zülallar lazımdır.**
- **Zülalları sintezləyən fermentləri DNT hazırlayır. DNT olmasa, zülal sintezlənmə bilməz. Ona görə, zülalların əmələ gəlməsi üçün DNT də lazımdır.**
- **Zülal sintezlənmə prosesində hüceyrədəki bütün orqanoidlərin mühüm funksiyaları var. Yəni zülalların əmələ gəlməsi üçün tam funksional hüceyrə bütün orqanoidləri ilə birlikdə mövcud olmalıdır.**

Hüceyrənin nüvəsində yerləşən, genetik məlumat daşıyan DNT molekulu isə informasiya bankıdır. İnsan DNT-sindəki informasiyanı kağıza köçürmək istəsək, hər biri 500 səhifədən ibarət 900 cildlik kitabxana ortaya çıxar.

Burada çox maraqlı dilemma da var: DNT ancaq bir sıra xüsusi zülalların (fermentlərin) köməyi ilə qoşalaşa bilər. Amma bu fer-

mentlər də ancaq DNT-dəki informasiya əsasında sintezlənir. Bir-birlərindən asılı olduqlarına görə, DNT-nin qoşalaşması üçün ikisi də eyni anda mövcud olmalıdır. Bu işə həyatın öz-özünə meydana gəlməsi ssenarisini çıxılmaz vəziyyətə salır. San Diyeqo Kaliforniya Universitetindən məşhur təkamülçü prof. Lesli Orcel “Scientific American” jurnalının 1994-cü il oktyabr sayında bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Olduqca kompleks quruluşa malik olan zülalların və nuklein turşularının (RNT və DNT) eyni yerdə və eyni zamanda təsadüfən əmələ gəlmələri həddindən artıq ehtimaldan kənardır. Ancaq bunların biri olmadan digərini əldə etmək də mümkün deyil. Ona görə, insan məcburən həyatın kimyəvi yollarla meydana gəlməsinin tamamilə qeyri-mümkün olduğu nəticəsinə gəlir”. (*Leslie E. Orgel, The Origin of Life on Earth, Scientific American, c. 271, Ekim 1994, səh. 78*)

Şübhəsiz ki, əgər həyatın kortəbii təsadüflərlə öz-özünə meydana gəlməsi mümkün deyilsə, onda həyatın yaradıldığı qəbul edilməlidir. Bu həqiqət əsas məqsədi yaradılışı inkar etmək olan təkamül nəzəriyyəsini açıq-aydın əsassız edir.

Təkamülün xəyali mexanizmləri

Darvinin nəzəriyyəsini əsassız edən ikinci əsas cəhət nəzəriyyənin təkamül mexanizmləri kimi irəli sürdüyü iki anlayışın da, əslində, heç bir təkamül gücünə malik olmamasıdır.

Darvin irəli sürdüyü təkamül iddiasını tamamilə təbii seleksiya mexanizmi ilə əlaqələndirmişdi. Bu mexanizmə verdiyi əhəmiyyət kitabının adından da açıq şəkildə başa düşülür: “Növlərin mənşəyi, təbii seleksiya yolu ilə...”

Təbii seleksiya təbii seçmə deməkdir, təbiətdəki həyat uğrunda mübarizədə təbii şərtlərə uyğun və güclü canlıların həyatda qalacağı düşüncəsinə əsaslanır. Məsələn, yırtıcı heyvanlar tərəfindən təhlükə

kəyə məruz qalan bir maral sürüsündə daha sürətlə qaçan marallar həyatda qalacaq. Beləliklə, maral sürüsü sürətlə qaçan və güclü fərdlərdən ibarət olacaq. Amma bu mexanizm maralların təkamül keçirməsinə səbəb olmaz, onları başqa bir canlı növünə, məsələn, atlara çevirməz.

Ona görə, təbii seçmə mexanizmi heç bir təkamül gücünə malik deyil. Darvin də bu həqiqəti anlamışdı və “Növlərin mənşəyi” adlı kitabında: **“Faydalı dəyişikliklər baş vermədikcə təbii seçmə heç bir şey edə bilməz”**, - demək məcburiyyətində qalmışdı. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 184*)

Lamarkın təsiri

Bəs bu faydalı dəyişikliklər necə baş verə bilirdi? Darvin öz dövrünün ibtidai elm anlayışı çərçivəsində bu suala Lamarka əsaslanaraq cavab verməyə çalışmışdı. Darvindən əvvəl yaşamış fransız biolog Lamarka görə, canlılar həyatları boyu keçirdikləri fiziki dəyişiklikləri sonrakı nəsə ötürürlər, nəsildən-nəslə toplanan bu xüsusiyyətlər nəticəsində yeni növlər meydana gəlir. Məsələn, Lamarkın fikrincə, zürafələr ceyranlardan törəyiblər, hündür ağacların yarpaqlarını yeməyə çalışarkən nəsildən-nəslə boyunları uzanmışdır.

Darvin də buna bənzər misallar çəkmiş, məsələn, “Növlərin mənşəyi” kitabında qida tapmaq üçün suya girən bəzi ayıların tədricən balinalara çevrildiyini iddia etmişdi. (*B. G. Ranganathan, Origins?, Pennsylvania: The Banner Of Truth Trust, 1988.*)

Lakin Mendelin kəşf etdiyi və XX əsrdə inkişaf edən genetikə elmi ilə qəti şəkildə sübut edilən genetikə qanunları qazanılmış xüsusiyyətlərin sonrakı nəsillərə ötürülməsi əfsanəsini məhv etdi. Beləliklə, təbii seçmə “təkbaşına” və tamamilə təsirsiz mexanizm olaraq qaldı.

Neodarvinizm və mutasiyalar

Darvinistlər isə bu vəziyyətə bir çıxış yolu tapmaq üçün 1930-cu illərin sonlarında müasir sintetik nəzəriyyəni və ya daha geniş yayılmış adı ilə neodarvinizmi ortaya atdılar. Neodarvinizm təbii seçmənin yanına faydalı dəyişiklik səbəbi kimi mutasiyaları, yəni canlıların genlərində radiasiya kimi xarici amillər və ya transkripsiya xətaları nəticəsində əmələ gələn pozulmaları əlavə etdi. Bu gün də elmi cəhətdən əsassız olduğunu bilmələrinə baxmayaraq, darvinistlər neodarvinist modeli müdafiə edirlər. Nəzəriyyə yer üzündəki milyonlarla canlı növünün, onların qulaq, göz, ağciyər, qanad kimi say-sız-hesabsız mürəkkəb orqanlarının mutasiyalara, yəni genetik pozulmalara əsaslanan bir proses nəticəsində əmələ gəldiyini iddia edir. Amma nəzəriyyəni çarəsiz qoyan bir açıq elmi həqiqət var: mutasiyalar canlıları təkmilləşdirmirlər, əksinə, hər zaman canlılara zərər verirlər.

Bunun səbəbi çox sadədir: DNT çox mürəkkəb quruluşa malikdir. Bu molekula olan hər hansı təsadüfi təsir ancaq zərər verir. Amerikalı genetik B.G. Ranqanatan bunu belə açıqlayır:

“Mutasiyalar kiçik, təsadüfi və zərərli dirlər. Çox nadir meydana gəlirlər və ən yaxşı halda təsirsizdirlər. Bu üç xüsusiyyət mutasiyaların təkamül xarakterli təsir meydana gətirməyəcəyini sübut edir. Yüksək dərəcədə xüsüləşmiş orqanizmdə meydana gələn təsadüfi dəyişiklik ya təsirsiz, ya da zərərli olur. Bir qol saatında meydana gələn təsadüfi dəyişiklik qol saatını təkmilləşdirməz. Ona böyük ehtimalla zərər verər və ya ən yaxşı halda təsir etməz. Bir zəlzələ bir şəhəri daha yaxşı hala salmaz, onu məhv edər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species: A Facsimile of the First Edition, Harvard University Press, 1964, səh. 179*)

Bu günə qədər heç bir faydalı, yəni genetik məlumatı təkmilləş-

dirən mutasiya müşahidə edilməyib. Bütün mutasiyaların zərərli olması aşkar edilib. Aydın olmuşdur ki, təkamül nəzəriyyəsinin təkamül mexanizmi kimi göstərdiyi mutasiyalar, əslində, canlıları sadəcə məhv edən, şikəst edən genetik hadisələrdir (insanlarda mutasiyanın ən çox rast gəlinən təsiri xərçəngdir). Əlbəttə, məhvedici mexanizm təkamül mexanizmi ola bilməz. Təbii seçmə isə Darvinin də qəbul etdiyi kimi, tək başına heç bir şey edə bilməz. Bu həqiqət bizə təbiətdə heç bir təkamül mexanizminin olmadığını göstərir. Təkamül mexanizmi olmadığına görə, təkamül deyilən xəyali proses də baş verməyib.

Fosillər: ara-keçid formalardan əsər-əlamət yoxdur

Təkamül nəzəriyyəsinin iddia etdiyi prosesin baş vermədiyinin ən açıq göstəricisi isə fosillərdir.

Təkamül nəzəriyyəsinə görə, bütün canlılar bir-birlərindən törəyiblər. Əvvəlcədən mövcud olan bir canlı növü zaman ərzində digərinə çevrilmiş və bütün növlər bu şəkildə əmələ gəlmişlər. Nəzəriyyəyə əsasən, bu çevrilmə yüz milyon illər davam edən uzun dövrü əhatə etmiş və mərhələ-mərhələ irəliləmişdir. Bu təqdirdə iddia edilən uzun çevrilmə prosesi zamanı saysız-hesabsız ara növlər əmələ gəlməli və yaşamalıdılar.

Məsələn, keçmişdə balıq xüsusiyyətlərini daşımalarına baxmayaraq, bir tərəfdən də bəzi sürünən canlı xüsusiyyətlərini qazanmış yarı-balıq, yarı-sürünən canlılar yaşamalıdır və ya sürünən xüsusiyyətlərini daşıyan, bir tərəfdən də bəzi quş xüsusiyyətləri qazanmış sürünən quşlar ortaya çıxmalıdır. Bunlar bir keçid prosesində olduqları üçün şikəst, yarımçıq, qüsurlu canlılar olmalıdır. Təkamülçülər keçmişdə yaşadığına inandıqları bu nəzəri məxluqları “ara-keçid forması” adlandırırlar.

Əgər, həqiqətən, bu cür canlılar keçmişdə yaşayıbsa, onların sayı

və növü milyonlarla, hətta milyardlarla olmalıdır və bu əcaib canlıların qalıqlarına mütləq fosil izlərində rast gəlinməlidir. Darvin “Növlərin mənşəyi”ndə bunu belə açıqlamışdır:

“Əgər nəzəriyyəmə doğrudursa, növləri bir-birilə əlaqələndirən saysız-hesabsız ara-keçid növləri keçmişdə mütləq yaşamalıdır... Onların yaşadığının dəlilləri də sadəcə fosil qalıqları arasında tapıla bilər”. (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Ancaq bu sətirləri yazan Darvin ara-keçid formaların heç cür tapılmadığını bilir və bunun nəzəriyyəsi üçün böyük problem olduğunu görürdü. Ona görə, “Növlərin mənşəyi” kitabının “Nəzəriyyənin qarşısında duran çətinliklər” (*Difficulties on Theory*) adlı bölməsində belə yazmışdı:

“Əgər, həqiqətən, növlər digər növlərdən yavaş dəyişikliklərlə törəyibsə, nə üçün saysız-hesabsız ara-keçid formasına rast gəlmirik? Nə üçün bütün təbiət qarmaqarışığı vəziyyətdə deyil, məhz yerli-yerindədir? Saysız-hesabsız ara-keçid forması olmalıdır, bəs nə üçün yer üzünün çoxsaylı təbəqələrində onları tapmırıq?... Nə üçün hər geoloji forma və hər təbəqə belə qalıqlarla dolu deyil?” (*Charles Darwin, The Origin of Species, səh. 172, 280*)

Darvinin puç olan ümidləri

Ancaq XIX əsrin ortasından indiyə qədər dünyanın hər tərəfində qızğın fosil araşdırmaları aparılmasına baxmayaraq, ara-keçid formalarına rast gəlinməmişdir. Aparılan qazıntı işlərində və tədqiqatlarda əldə edilən bütün tapıntılar təkamülçülərin gözlədiklərinin əksinə, canlıların yer üzündə birdən-birə, tam və qüsursuz formada ortaya çıxdıqlarını göstərmişdir.

Məşhur ingilis paleontoloq Derek V. Eycer təkamülçü olmasına

baxmayaraq, bu həqiqəti belə etiraf edir:

“Problemimiz budur: fosilləri hərtərəfli tədqiq etdikdə növlər və ya siniflər səviyyəsində belə daima eyni həqiqətlə qarşılaşırıq; mərhələli təkamüllə təkmilləşən deyil, birdən-birə yer üzündə əmələ gələn qruplar görürük”. (*Derek A. Ager, “The Nature of the Fossil Record”, Proceedings of the British Geological Association, c. 87, 1976, səh. 133*)

Yəni fosil qeydlərində bütün canlı növləri aralarında heç bir keçid forması olmadan, tam formada ani surətdə ortaya çıxırlar. Bu, Darvinin fikirlərinin tam əksidir. Habelə, bu, canlı növlərinin yaradılıqlarını göstərən çox güclü dəlildir. Çünki bir canlı növünün heç bir əcdadı olmadan, bir anda və qüsursuz şəkildə ortaya çıxmasının tək açıqlaması var: o növ yaradılmışdır. Bu həqiqət məşhur təkamülçü biolog Duqlas Futuyma tərəfindən də qəbul edilir:

“Yaradılış və təkamül yaşayan canlıların mənşəyi haqqında iki yeganə açıqlamadır. Canlılar dünyada ya tamamilə mükəmməl və tam formada ortaya çıxmışlar, ya da belə olmamışdır. Əgər belə olmamışdırsa, bir dəyişiklik prosesi nəticəsində özlərindən əvvəl mövcud olan bəzi canlı növlərindən təkamül keçirərək meydana gəlməlidirlər. Amma əgər tam və mükəmməl formada ortaya çıxıblarsa, onda sonsuz güc sahibi olan bir ağıl tərəfindən yaradılmışlar”. (*Douglas J. Futuyma, Science on Trial, New York: Pantheon Books, 1983. Səh. 197*)

Fosillər isə canlıların yer üzündə tam və mükəmməl formada ortaya çıxdıqlarını göstərir. Yəni “növlərin mənşəyi” Darvinin hesab etdiyinin əksinə, təkamül deyil, yaradılışdır.

İnsanın təkamülü nağlı

Təkamül nəzəriyyəsinin tərəfdarlarının ən çox gündəmə gətirdikləri məsələ insanın mənşəyidir. Bununla bağlı darvinist iddia bu

gün yaşayan müasir insanın meymunabənzər məxluqlardan törədiyini zənn edir. 4-5 milyon il əvvəl başladığı fərz edilən bu prosesdə müasir insan ilə əcdadları arasında bəzi ara-keçid formaların yaşadığı iddia edilir. Əslində, tamamilə fantastik olan bu ssenaridə dörd əsas kateqoriya var:

Australopithecus

Homo habilis

Homo erectus

Homo sapiens

Təkamülçülər insanların ilk “meymunabənzər əcdadları”na “cənub meymunu” mənasını verən “Australopithecus” adını veriblər. Bu canlılar, əslində, nəslə kəsilməmiş meymun növüdür. Lord Solli Zuckerman və prof. Çarlz Oksnord kimi İngiltərə və ABŞ-dan iki məşhur anatomun *australopithecus* nümunələri üzərində apardığı hərtərəfli araşdırmalar bu canlıların sadəcə nəslə kəsilməmiş meymun növünə aid olduqlarını və insanlarla heç bir bənzərlik təşkil etmədiklərini göstərmişdir. (*Charles E. Oxnard, “The Place of Australopithecines in Human Evolution: Grounds for Doubt”, Nature, c. 258, səh. 389*)

Təkamülçülər insanın təkamülünün sonrakı mərhələsini də “homo”, yəni insan kimi təsnif edirlər. İddiaya əsasən, homo sırasındakı canlılar *australopithecus*lardan daha çox inkişaf ediblər. Təkamülçülər bu fərqli canlılara aid fosilləri ardıcıl düzərək fantastik təkamül sxemi qururlar. Bu sxem xəyalidir, çünki bu fərqli siniflərin arasında təkamül xarakterli əlaqə olması əsla sübut edilə bilməmişdir. Təkamül nəzəriyyəsinin XX əsrdəki ən mühüm tərəfdarlarından biri olan Ernst Mayr: “*Homo sapiens*ə uzanan zəncir halqası, əslində, itib”, - deyərək bunu qəbul edir. (*J. Rennie, “Darwin’s Current Bull-dog: Ernst Mayr”, Scientific American, Aralık 1992*)

Təkamülçülər “*ausrtalopithecus* > *homo habilis* > *homo erectus* > *homo sapiens*” ardıcılığını qurarkən bu növlərin hər birinin daha

sonrakının əcdadı olmasını irəli sürürlər. Lakin paleoantropoloqların son kəşfləri *australopithecus*, *homo habilis* və *homo erectus*un dünyanın müxtəlif bölgələrində eyni dövrlərdə yaşadıklarını göstərir. (Alan Walker, *Science*, c. 207, 1980, s. 1103; A. J. Kelso, *Physical Antropology*, 1. baskı, New York: J. B. Lipincott Co., 1970, s. 221; M. D. Leakey, *Olduvai Gorge*, c. 3, Cambridge: Cambridge University Press, 1971, səh. 272)

Habelə, *homo erectus* sinfinə aid olan insanların bir qismi çox müasir dövrlərə qədər yaşayıblar, *homo sapiens neandertalensis* və *homo sapiens sapiens* (insan) ilə eyni mühitdə birlikdə mövcud olmuşlar. (*Time*, noyabr 1996)

Bu isə, əlbəttə, bu siniflərin bir-birilərinin əcdadı olduqları iddiasının əsassızlığını açıq şəkildə ortaya qoyur. Harvard Universitetinin paleontoloqlarından Stiven Cey Quld, təkamülçü olmasına baxmayaraq, darvinist nəzəriyyənin düşdüyü bu çıxılmaz vəziyyəti belə açıqlayır:

“Əgər bir-biri ilə paralel şəkildə yaşayan üç müxtəlif hominid (insanabənzər) sxemi varsa, onda bizim soy ağacımıza nə oldu? Aydınır ki, bunların biri digərindən törəyə bilməz. Habelə, biri digəri ilə müqayisə edildikdə təkamül xarakterli inkişaf meyli göstərmirlər”. (S. J. Gould, *Natural History*, c. 85, 1976, səh. 30)

Qısaca desək, KİV-də və ya dərsliklərdə verilən bir cür fantastik yarı-meymun yarı-insan canlıların rəsmləri ilə, yəni sırf təbliğat yolu ilə dirçəldilməyə çalışılan insanın təkamülü ssenarisi heç bir elmi əsas olmayan nağıldan ibarətdir. Bu mövzunu uzun illər tədqiq edən, xüsusilə *australopithecus* fosilləri üzərində 15 il araşdırma aparən İngiltərənin ən məşhur və hörmətli elm adamlarından biri olan Lord Solli Zukerman təkamülçü olmasına baxmayaraq, meymunabənzər canlılardan insana uzanan nəsil ağacı olmadığı nəticəsinə gəlmişdir.

Zukerman maraqlı elm şkalası da qurmuşdur. Elmi hesab etdiyi elm sahələrindən elmdən kənar qəbul etdiyi elm sahələrinə qədər şaxəli cədvəl çəkmişdir. Zukermanın bu cədvəlində ən elmi, yəni konkret faktlara əsaslanan elm sahələri kimya və fizikadır. Cədvəldə bunlardan sonra bioloji elmlər, daha sonra sosial fənlər gəlir. Şaxələnmənin ən kənar ucunda, yəni elmdən kənar hesab edilən hissədə isə Zukermanın fikrincə telepatiya, altıncı hiss kimi hissənin fəvqündə olan qavrama anlayışları və bir də insanın “təkamülü” yerləşir! Zukerman şaxələnmənin bu ucunu belə açıqlayır:

“Obyektiv reallıq sahəsindən çıxıb bioloji elm fərz edilən bu sahələrə, yəni hissənin fəvqündə olan qavramaya və insanın fosil tarixinin şərh edilməsinə daxil olduqda, təkamül nəzəriyyəsinə inanan bir şəxs üçün hər şeyin mümkün olduğunu görürük. Belə ki, nəzəriyyələrinə qəti şəkildə inanan bu şəxslərin ziddiyyətli bəzi rəyləri eyni anda qəbul etmələri belə mümkündür”. (*Solly Zuckerman, Beyond The Ivory Tower, New York: Toplinger Publications, 1970, səh. 19*)

İnsanın təkamülü nağılı da nəzəriyyələrinə kor-koranə inanan bir sıra insanların tapdıqları bəzi fosillər haqqında qabaqcadan rəy verərək şərh etmələrindən ibarətdir.

Darvin formulu!

İndiyə qədər təhlil etdiyimiz bütün dəlillərlə yanaşı, istəyirsinizsə, təkamülçülərin necə cəfəng inanca malik olduqlarına bir də uşaqların belə anlayacağı qədər açıq misalla baxaq.

Təkamül nəzəriyyəsi canlıların təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edir. Ona görə, bu iddiaya əsasən, cansız və şüursuz atomlar birləşərək əvvəlcə hüceyrəni əmələ gətirmiş və sonra eyni atomlar birləşərək digər canlıları və insanı meydana gətirmişlər. İndi düşünək, canlıların əsasını təşkil edən karbon, fosfor, azot, kalium kimi ele-

mentləri birləşdirdikdə bir yığın əmələ gəlir. Bu atom yığını hansı prosesdən keçirilsə də, bircə canlı belə əmələ gətirməz. İstəyirsinizsə, bununla bağlı bir təcrübə keçirək və təkamülçülərin, əslində, müdafiə etdikləri, amma ucadan söyləyə bilmədikləri iddianı onların adından “Darvin formulu” adı ilə nəzərdən keçirək:

Təkamülçülər çoxlu sayda böyük çənin üçün canlıların əsasını təşkil edən fosfor, azot, karbon, oksigen, dəmir, maqnezium kimi elementlərdən bol miqdarda qoysunlar. Hətta normal şərtlərdə mövcud olmayan, ancaq bu qarışıqın içində lazımlı bildikləri maddələri də bu çənlərə əlavə etsinlər. Qarışıqların üçün istədikləri qədər amin turşusu, istədikləri qədər də zülal doldursunlar. Bu qarışıqlara istədikləri nisbətdə temperatur və rütubət versinlər. Bunları istədikləri ən yaxşı texnoloji cihazlarla qarışdırınsınlar. Çənlərin başında nəzarətçi kimi dünyanın qabaqcıl elm adamlarını qoysunlar. Bu mütəxəssislər atadan oğula, nəsil-dən-nəslə ötürülərək növbə ilə milyardlarla, hətta trilyonlarla il fasiləsiz çənlərin başında gözləsinlər. Bir canlının əmələ gəlməsi üçün hansı şərtlərin mövcud olmasını lazım bilirərsə, hamısını tətbiq etsinlər. Ancaq nə etsələr də, o çənlərdən əsla bir canlı çıxara bilməzlər. Zürafələri, aslanları, arıları, bülülləri, tutuquşuları, atları, delfinləri, gülləri, səhləb çiçəklərini, zanbaqları, qərənfilləri, bananları, portağalları, almaları, xurmaları, pomidorları, qovunları, qarpızları, əncirləri, zeytunları, üzümləri, şaftalıları, tovuq quşlarını, qırqovulları, rəngarəng kəpənəkləri və bunlar kimi milyonlarla canlı növündən heç birini əmələ gətirə bilməzlər. Nəinki burada sadaladığımız bir neçə canlı, bunların bircə hüceyrəsini belə əldə edə bilməzlər.

Qısaca desək, **şüursuz atomlar birləşərək hüceyrəni əmələ gətirə bilməzlər**. Sonra yeni qərar verərək bir hüceyrəni iki yerə bölüb, sonra ardıcıl başqa qərarlar verib elektron mikroskopunu icad edən, sonra öz hüceyrə quruluşunu bu mikroskop altında tədqiq edən pro-

fessorları əmələ gətirə bilməzlər. **Maddə ancaq Allah'ın üstün yaratması ilə həyat qazanır.** Bunun əksini iddia edən təkamül nəzəriyyəsi isə ağıla tamamilə zidd cəfəngiyatdır. Təkamülçülərin ortaya atdığı iddialar üzərində bir az düşünmək yuxarıdakı misalda göstəriləndiyi kimi, bu həqiqəti üzə çıxarar.

Göz və qulaqdakı texnologiya

Təkamül nəzəriyyəsinin qətiyyəən açıqlaya bilmədiyi digər məsələ isə göz və qulaqdakı üstün duyğu keyfiyyətidir.

Gözlə bağlı mövzuya keçməzdən əvvəl “Necə görürük?” sualına qıscaca cavab verək. Bir cisimdən gələn şüalar gözdə tor qişaya tərsinə düşür. Bu şüalar buradakı hüceyrələr tərəfindən elektrik siqnallarına çevrilir və beyinin arxa hissəsindəki görmə mərkəzi adlanan kiçik nöqtəyə ötürülür. Bu elektrik siqnalları bir sıra ardıcıl proseslərdən sonra beyindəki bu mərkəzdə görüntü kimi şərh edilir. Bu məlumatdan sonra düşünək: beyin işığa qapalıdır. Yəni beyinin içi qapqaranlıqdır, işıq beyinin yerləşdiyi yerə girə bilməz. Görmə mərkəzi adlanan yer qapqaranlıq, işığın düşmədiyi, bəlkə, heç qarşılaşmadığınız qədər qaranlıq yerdir. Ancaq siz bu zülmət qaranlıqda işıqlı, aydın dünyanı izləyirsiniz.

Üstəlik, bu, o qədər aydın və keyfiyyətli görüntüdür ki, XXI əsrin texnologiyası belə hər cür imkanı olmasına baxmayaraq, bu aydın görüntünü əldə edə bilmir. Məsələn, hal-hazırda oxuduğunuz kitaba, kitabı tutan əllərinizə baxın, sonra başınızı qaldırın və ətrafınıza baxın. Hal-hazırda gördüyünüz aydın və keyfiyyətli görüntünü başqa bir yerdə görmüsünüzmü? Bu qədər aydın görüntünü sizə dünyanın qabaqcıl televizor şirkətlərinin istehsal etdiyi təkmilləşdirilmiş televizor ekranı belə verə bilməz. 100 ildən bəri minlərlə mühəndis bu aydın görüntünü əldə etmək üçün çalışır. Bunun üçün fabriklər, böyük müəssisələr qurulur, tədqiqatlar aparılır, planlar və dizaynlar edilir.

Bir televizor ekranına baxın, bir də hal-hazırda əlinizdə tutduğunuz bu kitaba. Arada böyük aydınlıq və keyfiyyət fərqi olduğunu görə bilərsiniz. Həm də televizorun ekranı sizə iki ölçülü görüntü göstərir, lakin siz üç ölçülü, dərin perspektivi olan görüntü izləyirsiniz.

Uzun illərdən bəri on minlərlə mühəndis üç ölçülü televizor icad etməyə, gözün görmə keyfiyyətini əldə etməyə çalışırlar. Bəli, üç ölçülü televizor kimi sistem istehsal edə bildilər, amma onu da eynəksiz üç ölçülü görmək mümkün deyil, həm də bu, süni üçölçülü görüntüdür. Arxa tərəf daha bulanıq, ön tərəf isə kağız dekorasiya kimi görünür. Heç bir zaman gözün gördüyü qədər aydın və keyfiyyətli görüntü əmələ gəlmir. Kamerada da, televizorda da mütləq görüntü itkisi olur.

Təkamülçülər bu keyfiyyətli və aydın görüntünün əmələ gətirən mexanizmin təsadüfən əmələ gəldiyini iddia edirlər. İndi birisi sizə otağımızdakı televizorun təsadüflər nəticəsində əmələ gəldiyini, atomların birləşib bu görüntünün əmələ gətirən aləti meydana gətirdiyini desə, nə düşünürsünüz? Minlərlə insanın birlikdə edə bilmədiyini şüursuz atomlar necə etsin?

Gözün gördüyündən daha bəsit görüntünü əmələ gətirən alət təsadüfən əmələ gəlmirsə, gözün və gözün gördüyü görüntünün də təsadüfən meydana gəlməyəcəyi çox açıqdır. Eyni vəziyyət qulağa da aiddir. Xarici qulaq ətrafdakı səsləri qulaq seyvanı vasitəsilə toplayıb daxili qulağa ötürür; daxili qulaq da bu titrəyişləri elektrik impulslarına çevirərək beyinə göndərir. Eynilə görmədə olduğu kimi, eşitmə prosesi də beyindəki eşitmə mərkəzində həyata keçir.

Göz üçün dediklərimiz qulağa da aiddir, yəni beyin işıq kimi səsə də qapalıdır, səs keçirmir. Ona görə, xarici aləm nə qədər səs-küylü olsa da, beyinin içi tamamilə səssizdir. Buna baxmayaraq, ən aydın səslər beyində eşidilir. Səs keçirməyən beyninizdə orkestr simfoniyaları dinləyir, ətraf mühitin bütün səs-küyünü eşidirsiniz. Ancaq

həmin anda həssas bir cihazla beyninizin içindəki səs səviyyəsi ölçülsə, burada səssizliyin hakim olduğu məlum olacaqdır. Aydın görüntü əldə etmək ümidi ilə texnologiyadan necə istifadə edilsə, səs üçün də eyni səylər on illərdən bəri davam etdirilir. Səsyazma cihazları, musiqi mərkəzləri, bir çox elektron alət, səs qəbul edən musiqi sistemləri bu fəaliyyətlərin nəticələrindən bəziləridir. Ancaq bütün texnologiyaya və bu sahədə minlərlə mühəndis və mütəxəssis işləməsinə baxmayaraq, qulağın əmələ gətirdiyi qədər aydın və keyfiyyətli səs əldə edilməmişdir. Ən böyük musiqi sistemi şirkətinin istehsal etdiyi ən keyfiyyətli musiqi mərkəzini düşünün. Səsi qeyd etdikdə mütləq səsin bir hissəsi itir, az da olsa təhrif olur və ya musiqi mərkəzini işə saldıqda hələ musiqi çalmazdan əvvəl mütləq bir cızıltı eşidirsiniz. Ancaq insan orqanizmindəki texnologiyanın məhsulu olan səslər olduqca aydın və qüsursuzdur. İnsan qulağı heç vaxt musiqi mərkəzində olduğu kimi cızıltılı və ya təhrif olunmuş şəkildə səs eşitmir; səs necədirsə, tam və aydın şəkildə onu eşidir. Bu, insan yaradıldığı gündən bəri belədir. İndiyə qədər insanın istehsal etdiyi heç bir görüntü və səs cihazı göz və qulaq qədər həssas və keyfiyyətli qəbuledici olmamışdır. Ancaq görmə və eşitmə hadisəsində bütün bunların fəvqündə duran çox böyük həqiqət də var.

Beynin içində görünən və eşidən şüur kimə aiddir?

Beynin içində parlaq, rəngli dünyanı izləyən, simfoniyları, quşların civiltilərini dinləyən, gülü qoxulayan kimdir?

İnsanın gözlərindən, qulaqlarından, burnundan gələn siqnallar elektrik impulsu kimi beyinə ötürülür. Biologiya, fiziologiya və ya biokimya kitablarında bu görüntünün beyində necə əmələ gəlməsinə dair bir çox şey oxuyursunuz. Ancaq bu mövzu haqqında ən mühüm həqiqətə heç bir yerdə rast gələ bilməzsiniz: beyində bu elektrik impulslarını görüntü, səs, qoxu və hiss kimi qavrayan kimdir? Beynin

içində gözə, qulağa, buruna ehtiyac hiss etmədən bütün bunları qavrayan bir şüur var. Bu şüur kimə aiddir?

Əlbəttə, bu şüur beyini təşkil edən sinirlər, yağ təbəqəsi və sinir hüceyrələrinə aid deyil. Elə buna görə, hər şeyin maddədən ibarət olduğunu zənn edən darvinist-materialistlər bu suallara heç cür cavab verə bilmirlər. Çünki bu şüur Allah'ın yaratdığı ruhdur. Ruhun görünüşünü izləmək üçün gözə, səsi eşitmək üçün qulağa ehtiyacı yoxdur. Eyni zamanda, düşünmək üçün beyinə də ehtiyacı yoxdur.

Bu açıq və elmi həqiqəti oxuyan hər insan beyinin içindəki bir neçə sm³-lik, qapqaranlıq yerə bütün kainatı üçölçülü, rəngli, kölgəli və işıqlı şəkildə sığışdıran uca Allah'ı düşünüb, Ondan qorxub Ona sığınmalıdır.

Materialist inanc

Bura qədər təhlil etdiklərimiz təkamül nəzəriyyəsinin elmi kəşflərə zidd iddia olduğunu göstərir. Nəzəriyyənin həyatın mənşəyi haqqındakı iddiası elmə ziddir, irəli sürdüyü təkamül mexanizmlərinin heç bir təkamül gücü yoxdur və fosillər nəzəriyyənin iddia etdiyi ara keçid formalarının yaşamadığını göstərir. Bu təqdirdə, əlbəttə, təkamül nəzəriyyəsi elmə zidd fərziyyə kimi bir kənara qoyulmalıdır. Belə ki, tarix boyu dünya mərkəzli kainat modeli kimi bir çox düşüncə tərzii elmin gündəmindən çıxarılmışdır. Ancaq təkamül nəzəriyyəsi təkidlə elmin gündəliyində saxlanılır. Hətta bəzi insanlar nəzəriyyənin tənqid edilməsini elmə təcavüz kimi göstərməyə çalışırlar. Axı niyə? Bunun səbəbi təkamül nəzəriyyəsinin bəzi kütlələr üçün əl çəkilməz doqmatik inanc olmasıdır. Bu kütlələr materialist fəlsəfəyə kor-koranə bağlıdırlar və darvinizmi də təbiət haqqında yeganə materialist açıqlama olduğu üçün mənimsəyiblər. Bəzən bunu açıq şəkildə etiraf edirlər. Harvard Universitetindən məşhur genetik və eyni zamanda, qabaqcıl təkamülçülərdən olan Riçard Levontin

əvvəlcə materialist, sonra elm adamı olduğunu belə etiraf edir:

“Bizim materializmə bir inancımız var, bu “a priori” (əvvəlcədən qəbul edilmiş, doğru fərz edilmiş) inandır. Bizi dünya haqqında materialist açıqlama verməyə məcbur edən şey elmi metodlar və qanunlar deyil. Əksinə, materializmə olan “a priori” bağlılığımız səbəbi ilə dünya haqqında materialist açıqlama verən tədqiqat metodları və anlayışlarını uydururuq. Materializm mütləq doğru olduğuna görə də İlahi açıqlamanın səhnəyə çıxmasına icazə verə bilmərik”. (*Richard Lewontin, “The Demon-Haunted World”, The New York Review of Books, 9 Ocak, 1997, səh. 28*)

Bu sözlər darvinizmin materialist fəlsəfəyə bağlılıq uğrunda davam etdirilən bir doqma olduğunun açıq ifadəsidir. Bu doqma maddədən başqa heç bir varlıq olmadığını qəbul edir. Bu səbəbdən də cansız, şüursuz maddənin həyatı əmələ gətirdiyinə inanır. Milyonlarla müxtəlif canlı növünün, məsələn, quşların, balıqların, zürafələrin, pələnglərin, həşəratların, ağacların, çiçəklərin, balinaların və insanların maddənin öz daxilindəki reaksiyalarla, yəni yağan yağışla, çaxan şimşəklə, cansız maddədən əmələ gəldiyini qəbul edir. Əslində isə bu, həm ağıla, həm də elmə ziddir. Amma darvinistlər Allah'ın açıq-aşkar varlığını qəbul etməmək üçün bu ağıldan və elmdən kənar fikri cahilliklə müdafiə etməkdə davam edirlər.

Canlıların mənşəyinə materialist düşüncə ilə baxmayan insanlar isə bu açıq həqiqəti görəcəklər: bütün canlılar üstün güc, bilik və ağıla malik olan Yaradanın əsəridir. Yaradan bütün kainatı yoxdan var edən, ən qüsuruz şəkildə nizama salan və bütün canlıları yaradan Allah'dır.

Təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən təsirli sehridir

Burada bunu da bildirmək lazımdır ki, heç bir ideologiyanın təsiri altında qalmadan, sadəcə ağılı və məntiqini işlədən hər insan elm və mədəniyyətdən uzaq xalqların xurafatlarını xatırladan təkamül nəzəriyyəsinə inanmağın qeyri-mümkün olduğunu asanlıqla anlayacaqdır.

Yuxarıda da bildirildiyi kimi, təkamül nəzəriyyəsinə inananlar böyük bir çənin içinə bir çox atomu, molekulu, cansız maddəni dol-duran və bunların qarışığından zaman ərzində düşünən, dərk edən, kəşflər edən professorların, universitet tələbələrinin, Eynşteyn, Habl kimi elm adamlarının, Frank Sinatra, Çarlton Heston kimi aktyorların, bununla yanaşı, ceyranların, limon ağaclarının, qərənfillərin çıxacağına inanırlar. Həm də bu cəfəng iddiaya inananlar elm adamları, professorlar, mədəniyyətli, təhsilli insanlardır. Bu səbəbdən, təkamül nəzəriyyəsi haqqında dünya tarixinin ən böyük və ən təsirli sehri ifadəsini işlətmək yerinə düşər. Çünki dünya tarixində insanların bu dərəcədə ağılı başından alan, ağıl və məntiqlə düşünmələrinə imkan verməyən, gözlərinin qarşısına sanki bir pərdə çəkib çox açıq olan həqiqətləri görmələrinə mane olan başqa inanc və ya iddia yoxdur. Bu, afrikalı bəzi qəbilələrin totemlərə, Səba xalqının Günəşə tapınmasından, hz. İbrahimin qövmünün düzəlttikləri büt-lərə, hz. Musanın qövmünün qızıldan düzəlttikləri buzova tapınmalarından daha qorxulu və ağılasığmaz korluqdur. Əslində, bu vəziyyət Allah'ın Quranda işarə etdiyi ağılsızlıqdır. Allah bəzi insanların anlayışlarının bağlı olacağını və həqiqətləri görməkdən məhrum olacağını bir çox ayəsində bildirir. Bu ayələrdən bəziləri belədir:

Həqiqətən, kafirləri əzabla qorxutsan da, qorxutmasan da, onlar üçün birdir, iman gətirməzlər. Allah onların ürəyinə və qulağına möhür vurmuşdur. Gözlərində də pərdə vardır. Onları böyük bir əzab gözləyir! (Bəqərə surəsi, 6-7)

... Onların qəlbləri vardır, lakin onunla anlamazlar. Onların gözləri vardır, lakin onunla görməzlər. Onların qu-laqları vardır, lakin onunla eşitməzlər. Onlar heyvan kimidirlər, bəlkə də, daha çox zəlalətdədirlər. Qafil olan-lar da məhz onlardır! (Əraf surəsi, 179)

Allah “Hicr” surəsində də bu insanların möcüzələr görsələr də, inanmayacaq qədər sehləndiklərini belə bildirir:

Əgər onlara göydən bir qapı açsaq və oradan durmadan yuxarı dırmaşsalar yenə də: “Gözümüz bağlanmış, biz sehlənmişik”, - deyərlər. (Hicr surəsi, 14-15)

Bu qədər geniş kütləyə bu sehrin təsir etməsi, insanların həqiqət-lərdən bu qədər uzaq saxlanması və 150 ildən bəri bu sehrin pozul-maması isə sözlə ifadə edilməyəcək qədər heyrtli vəziyyətdir. Çünki bir və ya bir neçə insanın qeyri-mümkün ssenarilərə, cəfəng və mən-tiqsiz iddialara inanmalarını anlamaq olar. Ancaq dünyanın hər tər-rəfindəki insanların şüursuz və cansız atomların ani qərarlı birləşib qeyri-adi mütəşəkkillik, nizam, ağıl və şüur nümayiş etdirərək qü-sursuz sistemlə işləyən kainatı, həyat üçün uyğun hər cür xüsusiyyətə malik olan Yer planetini və saysız-hesabsız kompleks sistemdən ibar-ət canlıları meydana gətirdiyinə inanmasının sehdən başqa heç bir açıqlaması yoxdur.

Allah Quranda inkarçı fəlsəfənin tərəfdarı olan bəzi şəxslərin et-dikləri sehlərlə insanlara təsir etdiklərini Hz. Musa ilə firon arasında baş verən bir hadisə ilə bizə bildirir. Hz. Musa firona haqq dini təbliğ etdikdə firon Hz. Musaya öz bilici sehrkarları ilə insanların toplaşdığı bir yerdə qarşılaşmasını söyləyir. Hz. Musa sehrkarlarla qarşılaş-dıqda əvvəlcə onların bacarıqlarını göstərməsini əmr edir. Bu hadi-sənin danışıldığı ayə belədir:

(Musa:) “Siz atın”, - dedi. Onlar (əsalarını yerə) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehləyib) onları qorxutdu-lar və böyük bir sehr göstərdilər. (Əraf surəsi, 116)

Göründüyü kimi, fironun sehrkarları hz. Musa və ona inananlardan başqa insanların hamısını sehrləyə bilməmişdilər. Ancaq onların atdıqlarına qarşı hz. Musanın ortaya qoyduğu dəlil onların bu sehrini, ayədəki ifadə ilə uydurduqlarını udmuş, yəni təsirsiz etmişdir:

Biz də Musaya: “Əsanı tulla!” - deyə vəhy etdik. Bir də (baxıb gördülər ki,) əsa onların uydurub düzəltmələri bütün şeyləri udur. Artıq haqq zahir, onların uydurub düzəltmələri yalanlar isə batil oldu. (Sehrbazlar) orada məğlub edildilər və xar olaraq geri döndülər. (Əraf surəsi, 117-119)

Ayələrdə də bildirildiyi kimi, əvvəllər insanlara sehrləyərək təsir göstərən bu şəxslərin etdiklərinin saxtakarlıq olmasının başa düşülməsi ilə sözügedən şəxslər alçalmışlar. Dövrümüzdə də bir sehrin təsiri ilə elmilik adı altında olduqca cəfəng iddialara inanan və bunları müdafiə etmək üçün həyatlarını qurban verənlər əgər bu iddialardan əl çəkməsələr, həqiqətlər tam mənası ilə üzə çıxdıqda və sehr pozulduqda alçalacaqlar. Belə ki, təqribən 60 yaşına qədər təkamülü müdafiə edən və ateist filosof olan, ancaq sonradan həqiqətləri görənlər Malkolm Maqeric təkamül nəzəriyyəsinin yaxın gələcəkdə düşəcəyi vəziyyəti belə açıqlayır:

“Mən özüm təkamül nəzəriyyəsinin xüsusilə tətbiq edildiyi sahələrdə gələcəyin tarix kitablarındakı ən böyük yumor hədəflərindən biri olacağına inandım. Gələcək nəsil bu qədər çürük və qeyri-müəyyən hipotezin inanılmaz saflıqla qəbul edilməsini heyrətlə qarşılayacaqlar”. (Malcolm Muggeridge, *The End of Christendom, Grand Rapids: Eerdmans, 1980, səh. 43*)

Bu gələcək uzaq deyil, əksinə, çox yaxın gələcəkdə insanlar “təsədüf”lərin ilah olmasının mümkünsüzlüyünü anlayacaqlar və təkamül nəzəriyyəsi dünya tarixinin ən böyük yalanı və ən güclü sehrini

kimi tərif ediləcəkdir. Bu güclü sehr böyük sürətlə dünyanın hər tərəfində insanlar üzərində təsirini itirməyə başlamışdır. Təkamül yalanının sirrinin öyrənən bir çox insan bu yalana necə aldandığını heyrət və təəccüblə qarşılayır.

**...Sənin bizə öyrətdiklərimdən
başqa bizdə heç bir bilik yoxdur!
Həqiqətən, Sən Bilənsən,
Müdriksən! (Bəqərə surəsi, 32)**